

Misija EU za vladavinu prava na Kosovu – EULEX

Izveštaj o praćenju pravosuđa

Nalazi i preporuke

Novembar 2025

Misijsa EU za vladavinu prava na Kosovu – EULEX

Izveštaj o praćenju pravosuđa

Nalazi i preporuke

Novembar 2025

SADRŽAJ

Spisak skraćenica.....	5
Predgovor.....	7
1. Uvod.....	9
2. Nalazi sistemskog praćenja	10
2.1. Predmeti visokog profila.....	10
2.2. Produktivnost sudskih ročišta.....	15
2.3. Sudski nadzor specifičnih vrsta lišenja slobode	18
2.4. Izvršenje dopunskih kazni	20
2.5. Planiranje i zakazivanje višestrukih ročišta u glavnim suđenjima	23
2.6. Vreme potrebno za prijem pisanih presuda osnovnih sudova	26
2.7. Tekuće obavljanje advokatske profesije od strane optuženih ili osuđenih advokata	27
2.8. Sprovođenje Smernica za kaznenu politiku od strane osnovnih sudova	29
2.9. Pretnje tužiocima	33
3. Nalazi tematskog praćenja	36
3.1 Odgovornost za navodno zlostavljanje od strane pripadnika Policije Kosova: početna ocena.....	36
3.2. Rodno zasnovano nasilje	43
3.2.1. Istrage o nasilju u porodici i zaštita sekundarnih žrtava.....	43
3.2.2. Ocena dokaza u predmetima silovanja.....	45
3.2.3. Pravosuđe prilagođeno deci u predmetima seksualnog nasilja sa maloletnom žrtvom.....	50
3.3. Krivična dela po međunarodnom pravu	52
3.4. Primena krivičnog zakonodavstva o izazivanju razdora i netrpeljivosti.....	56
3.5. Korišćenje i održavanje Informacionog sistema za upravljanje predmetima	59

Spisak skraćenica

OS	Osnovni sud
OT	Osnovno tužilaštvo
KZ	Krivični zakonik
KEDŽ	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
ISUP	Informacioni sistem za upravljanje predmetima
AS	Apelacioni sud
ZKP	Zakonik o krivičnom postupku
KSM	Komitet Saveta Evrope za sprečavanje mučenja
EKLJP	Evropska Konvencija o ljudskim pravima
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
OII	Odeljenje za interne istrage
ZMP	Zakonik o maloletničkom pravosuđu
AKK	Advokatska komora Kosova
OAK	Obaveštajna agencija Kosova
SSK	Sudski savet Kosova
PK	Policija Kosova
TSK	Tužilački savet Kosova
ISPK	Informativni sistem Policije Kosova
ZIKS	Zakon o izvršenju krivičnih sankcija
ZIKS	Zakon o izvršenju kaznenih sankcija
PIK	Policijski inspektorat Kosova
VS	Vrhovni sud
SOP	Standardne operativne procedure
KZPŽ	Kancelarija za zaštitu i pomoć žrtvama

Predgovor

Zadovoljstvo mi je da predstavim Izveštaj o praćenju pravosuđa za 2025. godinu Misije Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX).

Ovo je osmi izveštaj koji je EULEX izradio od 2018. godine, godine u kojoj je postepeno ukinuo svoj izvršni mandat u pravosudnom sistemu. Kao i prethodna četiri Izveštaja o praćenju pravosuđa objavljena od 2020. godine, i ovo izdanje je dostupno javnosti. Ovim se potvrđuje naš cilj da unapredimo institucionalnu odgovornost i promoviramo dublje razumevanje sprovođenja vladavine prava na Kosovu.

Dok je prethodni Izveštaj o praćenju pravosuđa, objavljen 2024. godine, bio usredsređen na ocenu napretka ostvarenog u sprovođenju preporuka iz ranijih izveštaja, ovaj izveštaj se vraća na ispitivanje specifičnih aspekata funkcionisanja celog lanca krivičnog pravosuđa, u skladu sa izveštajima objavljenim 2020, 2021. i 2022. godine.

Ključni nalazi ovog Izveštaja o praćenju pravosuđa proizilaze iz sistemskog i tematskog praćenja. Neki od ovih nalaza ponovo ukazuju na pitanja identifikovana u prethodnim izveštajima EULEX-a, dok se drugi odnose na nove oblasti koje je Misija počela da prati poslednjih godina. Konkretno, EULEX je smatrao bitnim da ispita funkcionisanje procesa utvrđivanja odgovornosti za navode o zlostavljanju od strane Policije Kosova, efikasan sudski nadzor nad određenim vrstama lišavanja slobode i primenu krivičnog zakonodavstva o izazivanju razdora i netrpeljivosti. U ovom izveštaju se takođe analizira zabrinutosti koje prouzrokuju slučajevi pretnji ili zastrašivanja stručnjaka pravosudnog sistema – posebno tužilaca – koji u nekim slučajevima potiču od institucionalnih i političkih predstavnika. S obzirom na duboku vezu ovih pitanja sa vladavinom prava i demokratskim vrednostima na Kosovu, ona zaslužuju snažnu, usklađenu posvećenost iz svih institucionalnih uglova.

Ovogodišnji Izveštaj o praćenju pravosuđa sadrži brojne preporuke institucijama vladavine prava na Kosovu, zasnovane na praćenju približno 400 predmeta i prikupljanju podataka i informacija od policije, tužilaštva, sudskih zvaničnika, članova advokatskih komora i civilnog društva. Fokus je namerno stavljen na oblasti u kojima nedostaci i dalje postoje i u kojima je neophodno poboljšanje. Iako priznajemo napore i napredak koji su ostvarile kosovske institucije vladavine prava od raspoređivanja Misije 2008. godine, naše preporuke imaju za cilj da promovišu dalji napredak i podrže Kosovo na konstruktivan način, u skladu sa dugogodišnjim i produktivnim partnerstvom izgrađenim i razvijenim između naše Misije i ovih institucija.

Na osnovu svojih nalaza iz sistematskog praćenja, EULEX ocenjuje da od objavljivanja Izveštaja o praćenju pravosuđa za 2024. godinu, uprkos institucionalnim naporima nisu materijalizovane značajne promene. Ovaj ograničeni napredak je očigledan u rešavanju predmeta visokog profila, *udelu* produktivnih ročišta i nedoslednoj primeni dopunskih kazni. Međutim, kao pozitivan razvoj, praksa zakazivanja više od jednog budućeg ročišta – pa čak i više od dva – znatno je učestalija, posebno u komplikovanim predmetima i onima sa velikim brojem optuženih. Ovo pokazuje pozitivan razvoj u planiranju suđenja, u skladu sa prethodnim preporukama EULEX-a. Ipak, razlika u izricanju kazni i dalje postoji uprkos postojanju Smernica za kaznenu politiku koje je izdao Vrhovni sud, koje su izrađene u cilju prevazilaženja ovog problema.

Što se tiče nalaza tematskog praćenja, EULEX ocenjuje da je Kosovo uspostavilo sveobuhvatni pravni i institucionalni okvir za obezbeđivanje odgovornosti za zlostavljanje od strane Policije Kosova. Ipak, trebalo bi da osigura da se ovaj okvir u potpunosti i u praksi primenjuje u svim slučajevima u kojima se iznese osnovana tvrdnja, bez obzira na čin ili jedinicu policajca. Ovo je takođe od ključnog značaja za očuvanje visokog stepena poverenja javnosti u Policiju Kosova.

Primena krivičnog zakonodavstva o izazivanju razdora i netrpeljivosti, još jedna tema obrađena u ovom izveštaju, mora se strogo pridržavati standarda ljudskih prava. Kazneni pristup prema onome što se može smatrati oblicima slobode izražavanja može da naruši poverenje javnosti u institucije, posebno među nevećinskim zajednicama. Stoga je od ključnog značaja razuman pristup vlasti, zasnovan na konstruktivnom angažovanju i dijalogu sa svim segmentima društva.

Što se tiče borbe protiv nasilja u porodici, analiza uzorka predmeta je ukazala na potrebu da se posveti više pažnje zaštiti dece kao sekundarnih žrtava. Analiza presuda sa sudova širom Kosova za krivično delo silovanja pokazuje da predubeđenja i stereotipi o ovom obliku seksualnog nasilja utiču na procenu dokaza. Ove lažne pretpostavke mogu dovesti do pogrešnih presuda, ponovne viktimizacije i nedostatka poverenja u pravosuđe. Štaviše, u vezi sa slučajevima seksualnog nasilja nad maloletnom žrtvom, praćenje od strane EULEX-a je otkrilo da se oprema i korišćenje prostorija za saslušanja prilagođenih deci znatno razlikuju, i da se ne vrši video-snimanje saslušanja čak i kada je oprema dostupna.

Što se tiče istrage, krivičnog gonjenja i presuđivanja u predmetima krivičnih dela po međunarodnom pravu, posebno ratnih zločina, EULEX je zapazio kontinuirano povećanje aktivnosti u svim fazama. Međutim, uporedo uz napore da se obezbedi pravda za žrtve, vlasti moraju u potpunosti poštovati standarde pravičnog suđenja; Misija je identifikovala nekoliko oblasti koje zabrinjavaju u ovom kontekstu.

Konačno, Informacioni sistem za upravljanje predmetima (ISUP), koji je na snazi od 2018. godine, nastavlja da doprinosi poboljšanoj efikasnosti i transparentnosti. Njegova operacionalizacija treba da se održava i dodatno jača kroz pravilno budžetiranje, planiranje i obuku.

Deljenjem ovih nalaza i pratećih specifičnih preporuka sa institucijama i širom javnošću, EULEX ima za cilj da podstakne sve interesne strane – od političkog i institucionalnog rukovodstva do civilnog društva i pojedinaca – da se uključe u poštovanje vrednosti demokratije, vladavine prava i ljudskih prava. Ovaj zajednički napor je ključan za put Kosova ka Evropskoj uniji. Na ovom putovanju, Kosovo u EULEX-u pronalazi posvećenog i pouzdanog partnera, a ovaj izveštaj je još jedan primer naše posvećenosti pružanju podrške Kosovu, njegovim institucijama i njegovim ljudima.

Na kraju, želim da podvučem da ovaj Izveštaj o praćenju pravosuđa ne bi bio moguć bez angažovanja i saradnje relevantnih kosovskih institucija, kojima izražavam iskrenu zahvalnost i potvrđujem čvrstu rešenost naše Misije da nastavimo da radimo zajedno rame uz rame kao verni partneri.

Giovanni Pietro Barbano

Šef Misije EULEX Kosovo

1. Uvod

Jedinica za praćenje predmeta (JPP) Misije Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX) ocenjuje funkcionisanje Policije Kosova (PK) i pravosuđa u pogledu proceduralne, zakonske i usklađenosti u smislu poštovanja ljudskih prava. Ovaj izveštaj o praćenju pravosuđa ocenjuje specifične aspekte funkcionisanja celog lanca krivičnog pravosuđa - policije, tužilaštva i sudova - u skladu sa izveštajima o praćenju pravosuđa objavljenim 2020, 2021. i 2022. godine.

Prvi odeljak, pod nazivom „Sistemska praćenje“, sadrži osnovne informacije, nalaze i preporuke o: predmetima visokog profila, produktivnosti sudskih ročišta, izvršenju dopunskih kazni, planiranju i zakazivanju uzastopnih ročišta, vremenu potrebnom za prijem pisanih presuda od osnovnih sudova, tekućem obavljanju advokatske profesije od strane optuženih ili osuđenih advokata, sprovođenju Smernica za kaznenu politiku od strane osnovnih sudova i pretnjama upućenim tužiocima. Ovaj odeljak takođe sadrži analizu sudskog nadzora u specifičnim oblicima lišavanja slobode, koja proizilazi iz praćenja nekoliko predmeta od strane EULEX-a tokom 2023. i 2024. godine.

Drugi odeljak, pod nazivom „Tematsko praćenje“, usredsređuje se na specifične vrste krivičnih dela, poput rodno zasnovanog nasilja, i pokriva istrage nasilja u porodici i zaštitu sekundarnih žrtava, procenu dokaza u slučajevima silovanja i pravosuđe prilagođeno deci u slučajevima seksualnog nasilja sa maloletnom žrtvom, krivična dela po međunarodnom pravu i primenu krivičnog zakonodavstva o izazivanju razdora i netrpeljivosti. Ovaj odeljak takođe sadrži početnu ocenu odgovornosti za navodno zlostavljanje od strane pripadnika PK. I, na kraju, ovaj odeljak sadrži analizu korišćenja i održavanja Informacionog sistema za upravljanje predmetima (ISUP).

Većina nalaza odnosi se na period od novembra 2024. do septembra 2025. godine, ali izveštaj takođe sadrži informacije o događajima koji su se dogodili pre ili posle tog datuma, kada je to relevantno.

2. Nalazi sistemskog praćenja

2.1. Predmeti visokog profila

Kontekst

U svrhe praćenja, EULEX kao 'predmet visokog profila' klasifikuje onaj predmet u kojem su optuženi imali visoke političke ili upravne funkcije i optužbe protiv njih su se ticale velikih, organizovanih grupa, teških krivičnih dela i šteta od velike vrednosti, kao i predmete koje je ranije rešavao EULEX i koji su još uvek u toku. Glavna krivična dela tiču se organizovanog kriminala, korupcije na visokom nivou ili nasilnih zločina.

U svim svojim prethodnim Izveštajima o praćenju pravosuđa, EULEX je naveo da je u znatno velikom broju predmeta visokog profila zabeležen spor napredak, kako tokom istražnih, tako i tokom sudskih postupaka, a neki od njih vraćeni na ponovno suđenje. Drugi predmeti visokog profila su napredovali i često su se završavali oslobađajućim presudama, uključujući i nekoliko bivših predmeta koje je vodio EULEX. Predmeti visokog profila privlače veliko interesovanje javnosti i imaju veliku vidljivost, s obzirom na činjenicu da su počinioči često poznate osobe i/ili da se terete za veoma teška krivična dela. Stoga je od posebnog interesa da se ovi predmeti reše blagovremeno i efikasno, jer utiču na kredibilnost pravosudnog sistema u celini i oblikuju poverenje javnosti u pravosuđe.

Nalazi

Predmeti visokog profila koji su još uvek u toku sa minimalnim napretkom ili bez pravosnažne presude

Brojni predmeti visokog profila, uključujući bivše EULEX-ove predmete, godinama su odlagani pre nego što su donesene presudu, a u znatnom broju njih nisu donesene pravosnažne presude. Na primer, u bivšem EULEX-ovom *predmetu Olimpija* u vezi sa ubistvom jednog člana osoblja UNMIK-a i jednog službenika PK 2004. godine, Osnovni sud (OS) u Prištini osudio je jednog od optuženih na osam godina zatvora, a drugog oslobodio presudom objavljenom 13. septembra 2023. godine. Na presudu je uložena žalba, a Apelacioni sud (AS) je održao ročište u martu 2025. godine. Međutim, do jula 2025. godine, AS nije doneo presudu, 21 godinu nakon izvršenja krivičnog dela i osam godina nakon podizanja optužnice.

U bivšem EULEX-ovom *predmetu Siti klub*, optužnica je podignuta 2017. godine protiv okrivljenog po optužbi da je u januaru 2010. godine u klubu "Siti klub" u Peći ubio jednu i ranio dve osobe. Na drugom, ponovljenom suđenju, sud je 30. novembra 2023. godine okrivljenog proglasio nevinim, nakon sedam godina provedenih u pritvoru i dve ranije osuđujuće presude. Tužilac je uložio žalbu na presudu, te je 20. septembra 2024. godine AS preinačio presudu OS, osudio okrivljenog za teško ubistvo i izazivanje opšte opasnosti i izrekao mu kaznu od 24 godine zatvora, odredivši mu privođenje. Advokat odbrane uložio je žalbu na presudu Vrhovnom sudu. Vrhovni sud je 25. februara 2025. godine ponovo poništio presudu Apelacionog suda i vratio predmet na ponovno suđenje. Ovo će biti treće ponovno suđenje u ovom predmetu, skoro osam godina od podizanja optužnice i 15 godina od kada je krivično delo počinjeno.

U drugom ponovljenom suđenju u *predmetu Enver Sekiraća*, okrivljeni je u maju 2024. godine osuđen na 25 godina zatvora za ubistvo policajca. Krivično delo je počinjeno 17 godina ranije, a optužnicu je podneo EULEX pre deset godina. Kada je objavljena presuda, prvostepeni sudija je, neočekivano, ukinuo meru kućnog pritvora izrečenu okrivljenom, što je dovelo do suspendovanja sudije od strane Sudskog saveta Kosova (SSK). Apelacioni sud je kasnije tu meru preinačio u meru pritvora, ali PK više nije mogla da locira okrivljenog, koji je i dalje u bekstvu. Žalbeni postupak je u toku pred AS.

U *predmetu Ubistvo Olivera Ivanovića*, lidera Građanske inicijative “Srbija, demokratija, pravda”, počinjenog 2018. godine, optužnica je podignuta u decembru 2020. godine, a glavni pretres počeo je 6. jula 2021. godine. Zakazana su redovna ročišta, ali je značajan broj njih bio neproductivan ili je otkazan. Presudu je objavio OS u Prištini 28. juna 2024. godine. Četvoro od šest okrivljenih proglašeno je krivim. Međutim, pisana presuda nije objavljena do maja 2025. godine, a sada je na nju uložena žalba.

U *predmetu Deportovani turski državljani*, bivši direktor Obaveštajne agencije Kosova (OAK) osuđen je za zloupotrebu službenog položaja ili ovlašćenja na četiri godine i osam meseci zatvora. Ostali optuženi su oslobođeni. Presuda je izrečena 19. jula 2023. godine, skoro dve godine nakon podizanja optužnice i pet godina nakon deportacije šest turskih državljana sa Kosova u Tursku na osnovu zahteva turskih vlasti. Više od godinu dana kasnije, 13. decembra 2024. godine, AS je vratio predmet na ponovno suđenje bivšem direktoru OAK. Ponovno suđenje je počelo 12. februara 2025. godine, u prisustvu četvorice turskih državljana, koje su turske vlasti pustile na slobodu, a od tada se pretresi redovno održavaju.

Predmet Veterani je još u toku, sedam godina nakon podizanja optužnice protiv 12 osoba po optužbama za zloupotrebu službenog položaja ili ovlašćenja. Optuženi su se teretili da su kao članovi Državne komisije zloupotrebili svoj položaj tako što su omogućili da skoro 20.000 lica dobije boračku penziju na koju nisu imali pravo. Nakon pet neuspešnih pokušaja, prvo ročište u ponovljenom suđenju održano je 31. oktobra 2023. godine, nakon što je AS u martu 2022. godine poništio prvostepenu oslobađajuću presudu za svih dvanaest okrivljenih. Uprkos tome što je ponovno suđenje otpočelo još oktobra 2023. godine, sud je tek 14. jula 2025. godine doneo presudu kojom su svi optuženi, osim dvojice, osuđeni na po godinu dana zatvora. Pisana verzija presude još uvek nije dostupna. Stoga nije poznato da li će se na presudu ponovo uložiti žalba.

Presuda je donesena i u *predmetu Autoput Skoplje*, u kojem je 4. februara 2022. podignuta optužnica protiv bivšeg ministra za infrastrukturu Palja Ljekaja i još trojice optuženih za zloupotrebu službenog položaja ili ovlašćenja. Sva četvorica okrivljenih su 31. januara 2024. godine prvostepeno osuđeni na kazne zatvora u trajanju od tri godine i osam meseci do jedne godine i osam meseci. Međutim, AS je poništio prvostepenu presudu odlukom od 25. februara 2025. godine i vratio predmet na ponovno suđenje. Prvo ročište u ponovnom postupku održano je 23. jula 2025. godine.

Suđenja u nekoliko *predmeta Brezovica*, koji su dugo vremena bili u potpunom zastoju, u poslednje vreme je ubrzano. Ovi predmeti se odnose na optužbe koje uključuju zloupotrebu službenog položaja, primanje mita, trgovinu uticajem u vezi sa izdavanjem građevinskih dozvola i zagađivanje, degradaciju ili uništavanje životne sredine. Prvo ročište u *predmetu Brezovica I*, po optužnici od 11. novembra 2020. godine protiv 11 okrivljenih, nakon skoro dve godine brojnih bezuspešnih pokušaja, održano je u avgustu 2023. godine. Konačno, 4. jula 2025. godine, dva opštinska građevinska inspektora iz opštine Štrpce osuđena su na godinu dana efektivnog zatvora i dopunske kazne za zloupotrebu službenog položaja ili ovlašćenja, dok je treći optuženi osuđen na godinu dana uslovnog zatvora i novčanu kaznu od 20.000 evra za krivično delo zagađivanja, degradacije ili uništavanja životne sredine. Prethodno je postignut sporazum

o priznanju krivice sa petoro optuženih u ukupnom iznosu od preko 100.000 evra za krivično delo zagađivanja, degradacije i uništavanja životne sredine, uključujući i naknadu štete. U *predmetu Brezovica II*, u kojem je optužnica podignuta 9. decembra 2022. protiv 12 okrivljenih, početak glavnog pretresa je u nekoliko navrata odlagan, i bilo je učestalih kašnjenja od prvog ročišta održanog 3. aprila 2023. Međutim, od novembra 2024. do januara 2025. godine, ročišta su se često održavala zahvaljujući planiranju uzastopnih ročišta u skladu sa preporukama iz prethodnih EULEX-ovih izveštaja o praćenju pravosuđa, međutim, ponovo nijedno ročište nije održano od januara do juna 2025. godine.

Predmeti visokog profila bez značajnog napretka

Značajan broj predmeta visokog profila i dalje se odvija sporo ili je čak neaktivan tokom vremenskog perioda pokrivenog ovim izveštajem.

Među njima, na primer, postoji deo odvojen od *predmeta Bekstvo iz bolnice*, koji se odnosi na zastrašivanje svedoka ratnih zločina u *predmetu Drenica I*. Ovaj predmet, u kojem je optužnica podignuta 17. novembra 2016. godine, odvojen je od glavnog predmeta u februaru 2020. godine i od tada beleži značajna kašnjenja. Ovaj predmet se odnosi na osmoro optuženih, uključujući gradonačelnika Srbice, Samija Ljuštakua.

Bivši EULEX-ov *predmet Zemljište 4*, u kojem se velika grupa okrivljenih tereti za nezakonito vlasništvo nad zemljištem u društvenoj svojini, a koji je povezan sa bivšim EULEX-ovim *predmetima Olympus I i Olympus II*, još jedan je primer predmeta visokog profila koji su godinama neaktivni, bez produktivnih ročišta u periodu od 2019 do 2022. godine. Suđenje je ponovo počelo krajem 2022. godine, a ročišta su, mada sporim tempom, bila produktivna tokom 2023. godine. Tokom 2025. godine, predmet je ponovo zastao, više od devet godina nakon što su tužioci EULEX-a podigli optužnicu, 3. marta 2016. godine.

Slično tome, ponovljeno suđenje u *predmetu Saljih Ćitaku i ostali* je u mirovanju od prvog ročišta u ponovljenom suđenju održanog u julu 2017. godine, prvobitno zbog zaostalih nerešenih predmeta dodeljenih sudiji, kasnije zbog njegovog penzionisanja, a trenutno zbog do sada bezuspešne međunarodne poternice za trojicom optuženih koji se nalaze u inostranstvu. Optužnica je podignuta 2014. protiv četvorice navodnih članova organizovane kriminalne grupe za organizovanje ilegalne migracije stanovnika Kosova u zapadnoevropske zemlje.

Još jedan bivši EULEX-ov predmet sa malo ili nimalo napretka, uprkos tome što je optužnica podignuta 2015. godine, jeste *predmet Tuareg*. Ovaj predmet je naročito izazovan jer obuhvata 41 optuženog i složene optužbe za organizovani kriminal, izbegavanje plaćanja obaveznih carina, šverc robe, falsifikovanje dokumenata, zabranjenu trgovinu i utaju poreza, sa procenjenom štetom za budžet Kosova od preko 2,6 miliona evra. Ovaj predmet je februara 2024. godine prebačen iz OS u Mitrovici u Specijalno odeljenje OS u Prištini zbog obima predmeta, zajedno sa 12 drugih složenih predmeta sa optužnicama koje je podneo EULEX ili Specijalno tužilaštvo. Jedan od prebačenih predmeta je i *predmet Transport*, u kojem je optužnica podignuta 2016. godine, ali za razliku od *predmeta Tuareg*, o ovom predmetu donesena je presuda 1. jula 2025. godine, kojom je sedmoro optuženih osuđeno na kazne zatvora u trajanju od sedam godina za šverc robe i učešće u organizovanoj kriminalnoj grupi. Ostalih 21 optuženih je oslobođeno. S druge strane, u *predmetu Kolo*, gde su optuženi, kao deo organizovane kriminalne grupe, optuženi za izbegavanje plaćanja obaveznih carina, šverc robe, falsifikovanje dokumenata, zabranjenu trgovinu i utaju poreza, bila su samo dva pokušaja da se započne glavni pretres, u aprilu i julu 2025. godine, od njegovog prebacivanja u OS u Prištini u februaru 2024. godine. Novo ročište je zakazano za oktobar 2025. godine.

Predmet Fahredin Gaši, u kome je optužnica podignuta pred OS u Prištini 5. novembra 2010. godine, dugo vremena je bio u zastoju jer se čekalo na zahtev za imenovanje stranog veštaka za evaluaciju okrivljenog, koji je predsednik veća sudija podneo Sudskom savetu Kosova. Ovo je bivši EULEX-ov predmet protiv Fahredina Gašija zbog navodnog počinjenog krivičnog dela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, i protiv Hisrija Rame zbog pružanja pomoći počinioćima nakon izvršenja krivičnih dela. U januaru 2025. godine, OS u Prištini obustavio je postupak zbog mentalnog stanja okrivljenog. Advokat okrivljenog je uložio žalbu na odluku o obustavi, a u martu 2025. godine, AS je prihvatio zahtev za obustavljanje postupka i shodno tome dao instrukcije Osnovnom sudu. Na osnovu tih instrukcija, sudija je obustavio postupak u julu 2025. godine

U bivšem EULEX-ovom *predmetu Bil Clinton II*, u kojem je optužnica podignuta 22. avgusta 2014. godine, i koji je predat lokalnim organima 24. aprila 2018. godine, gotovo četiri godine nije zabeležen napredak, delimično zbog pandemije KOVID-19 i delom zbog izmena u sastavu veća sudija. Ovaj predmet je povezan sa *predmetom Enver Sekiraća*. Neposredno nakon ubistva službenika Policije Kosova, Triumfa Rize, u avgustu 2007. godine, PK je sumnjala da je Enver Sekiraća organizovao ovo ubistvo. U septembru 2007. godine, kolege policajci Triumfa Rize su navodno, kao čin osвете, postavile bombu u zgradi u kojoj se nalazio bar u vlasništvu Envera Sekiraće, pri čemu su poginule dve osobe, a nekoliko drugih je ranjeno. Krajem 2024. godine počeo je glavni pretres, a tokom 2025. godine bio je aktivan, ali sporim tempom. Krajem 2024. godine počeo je glavni pretres, a postupak je tokom 2025. godine bio aktivan, ali sporim tempom.

Dalje, u istrazi u bivšem EULEX-ovom predmetu koji se odnosi na ubistvo člana osoblja EULEX-a Audriusa Šenavičiusa u septembru 2013. godine, *predmet Blue*, nedavno je došlo do nekih pomaka kada je 19. oktobra 2025. godine PK, na zahtev Specijalnog tužilaštva, izvršila nekoliko pretresa na severu Kosova.

Predmeti visokog profila u kojima su donesene oslobađajuće presude

U skladu sa nalazima iznetim u prethodnom EULEX-ovom izveštaju o praćenju pravosuđa, značajan broj predmeta visokog profila završen je oslobađajućim presudama, iako su u nekim od tih predmeta na prvom suđenju donesene osuđujuće presude. Na primer, u bivšem EULEX-ovom *predmetu Medikus*, u kojem su optužnice podignute 2010. godine za trgovinu ljudskim organima i organizovani kriminal, u kojima se navodi s da je u klinici Medikus tokom 2008. godine obavljeno na desetine ilegalnih transplantacija bubrega, OS u Prizrenu je na drugom ponovljenom suđenju u junu 2023. oslobodio obojicu okrivljenih, iako su isti prethodno proglašeni krivim, uključujući i od strane bivših veća sudija EULEX-a. Još uvek nije donesena odluka po žalbi.

U *predmetu Autoput Gnjilane*, u kojem su u februaru 2021. godine četvorica službenika Ministarstva za infrastrukturu optužena za više krivičnih dela, poput trgovine uticajem, zloupotrebe službenog položaja ili ovlašćenja i pranja novca, svi su oslobođeni optužbi prvostepenom presudom od 7. maja 2024. godine. Apelacioni sud je 28. maja 2025. godine delimično poništio presudu i vratio predmet na delimično ponovno suđenje u vezi sa tri tačke optužnice protiv generalnog sekretara Ministarstva infrastrukture, Betima Rečice, i potvrdio oslobađajuću presudu za preostalu trojicu. OS u Prištini objavio je 22. jula 2025. godine oslobađajuću presudu u ponovnom suđenju u ovom predmetu.

U bivšim EULEX-ovim *predmetima Grande I i II*, tužilaštvo je podiglo optužnicu decembra 2016. godine protiv grupe od 20 optuženih, uključujući Uka Rugovu, sina bivšeg predsednika Ibrahima Rugove pred OS u Prištini. Okrivljeni su se teretili za organizovanje i učesće u kriminalnoj grupi, krijumčarenje migranata i neovlašćeno vlasništvo, kontrolu ili posedovanje oružja. Optužnica navodi da su optuženi prevarnim sredstvima dobijali Šengen vize za građane Kosova od Ambasade Italije na Kosovu, čime su stekli značajnu materijalnu korist za sebe. Ovi predmeti su

odvojeni u dva zasebna predmeta. *Predmet Grande I* (u kojem je okrivljen Uke Rugova) završen je oslobađajućom presudom pred Osnovnim sudom u Prištini u martu 2023. godine za najteže optužbe. Pismena presuda je postala dostupna 30. juna 2023. godine i na nju je uložena žalba. Predmet je i dalje u toku pred AS. U *predmetu Grande II* razvoj događaja je bio isti. U oktobru 2023. godine, svih 15 optuženih je oslobođeno, predmet je potom delimično vraćen na ponovno suđenje, a u oktobru 2024. godine sud je ponovo oslobodio sve optužene. Na presudu je uložena žalba i ona je i dalje u toku pred AS.

Predmet Avans, u kome su 2020. godine optužena dva službenika Kosovske agencije za lekove i Ministarstva zdravlja za protivpravno prisvajanje na službenoj dužnosti i upad u kompjuterske sisteme, završen je tek nakon pet godina i to samo na prvom stepenu. Prema rečima tužioca, navodna šteta po budžet Kosova iznosila je preko milion evra. Konačno, u maju 2025. godine, obojica zvaničnika su oslobođena odlukom OS u Prištini.

U bivšem EULEX-ovom *predmetu Olympus I*, podignuta je optužnica 2016. godine po optužbama za nezakonito vlasništvo nad društvenim zemljištem i drugom imovinom. Nakon pandemije KOVID-19, ročišta su se redovno održavala pred OS u Prištini od sredine 2022. do 11. maja 2023. godine, ali veoma sporim tempom u drugoj polovini 2023. godine. Nekoliko uzastopnih ročišta zakazano je početkom 2024. godine, ali je malo njih bilo produktivno. Konačno, 26. decembra 2024. godine, OS u Prištini objavio je presudu. Bivši poslanik Skupštine Kosova Azem Silja i još osmoro optuženih oslobođeni su svih optužbi, dok je sedmoro optuženih proglašeno krivim za organizovani kriminal i osuđeno na kazne zatvora u trajanju od tri do sedam godina i novčane kazne od 20.000 do 50.000 evra.

Ostali primeri uključuju preostali *predmeti Stent*. U *predmetu Stent III*, koji je bio neaktivan od novembra 2021. do januara 2024. godine, OS u Prištini je 21. oktobra 2024. godine objavio oslobađajuću presudu za 14 optuženih (i fizičkih i pravnih lica) od optužbi za davanje mita, neodgovorno medicinsko lečenje i utaju poreza. U vezi sa optužbom za nezakonito vršenje medicinskog i farmaceutskog tretmana, optužnica je odbačena jer je nastupila zastarelost. Oslobađajuću presudu potvrdio je AS u septembru 2025. godine.

Predmet Stent II je razdvojen na veći *predmet Stent II.1*, sa 43 okrivljenih, i *predmet Stent II.2*, u kojem se paralelno sudi manjoj grupi. Presuda u *predmetu Stenta II.1* objavljena je 20. septembra 2023. godine, i svi okrivljeni su oslobođeni optužbi. Od tada je donesena presuda i u *predmetu Stent II.2*, kojom su svi optuženi, takođe, oslobođeni. Dana 27. marta 2025. godine, AS je odbio žalbu u *predmetu Stent II.1* i potvrdio prethodnu presudu. U septembru 2025. godine, AS je takođe potvrdio oslobađajuću presudu u *predmetu Stent II.2*. Nakon ovih odluka AS, svi optuženi u *predmetima Stent* su oslobođeni na osnovu pravosnažne presude.

U zaključku, od objavljivanja Izveštaja o praćenju pravosuđa za 2024. godinu nije bilo značajnih promena u pogledu rešavanja predmeta visokog profila. Mnogi od ovih predmeta, uključujući i bivše EULEX-ove predmete, i dalje već dugo kasne i daleko su od konačne presude. Štaviše, prekomerna upotreba ponovnih suđenja, ne samo jednom već više puta, doprinosi na izgled „beskrajnom putovanju“ kroz pravosudni sistem.

Preporuke

- ✓ U skladu sa Strateškim planom SSK za efikasnost rešavanja predmeta korupcije, zloupotrebe službenog položaja i organizovanog kriminala za period 2025-2027, EULEX podstiče SSK da nastavi sistematsko praćenje rešavanja predmeta visokog profila, u cilju identifikovanja i rešavanja uzroka izuzetno dugih postupaka, uključujući višestruko ponovljena suđenja.
- ✓ EULEX takođe poziva predsednike sudova, uključujući i AS, da nastave sa svojim naporima kako bi osigurali da se predmeti ne odlažu nepotrebno.

2.2. Produktivnost sudskih ročišta

Kontekst

U sklopu praćenja odabranih krivičnih predmeta, EULEX od 2019. godine prati udeo produktivnih ročišta u različitim fazama sudskog postupka, nakon što glavni pretres počne. Produktivna ročišta su direktno povezana sa pravom na suđenje u razumnom roku, pravom zagarantovanim članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i pravom na nadoknadu štete za žrtve krivičnih dela. Kada je opravdano osnovanim razlozima, na primer kada je potrebno prikupiti nove dokaze, odlaganje ročišta ne zabrinjava toliko i može se smatrati normalnom pojavom u upravljanju predmetom. Međutim, kada se ponovljeno odlaganje ročišta može razumno izbeći i posledica je radnji ili propusta vlasti, prouzrokovano odlaganje je neopravdano, dovodi do rasipanja resursa i može oslabiti poverenje javnosti u pravosudni sistem.

Za potrebe statističke analize u ovom izveštaju, prilikom ocene produktivnosti sudskih ročišta, EULEX razlikuje tri kategorije ročišta: produktivna, neproduktivna i otkazana. Ročište se smatra produktivnim kada se održi kako je zakazano i kada se postigne napredak ka donošenju odluke, na primer, kada se raspravlja o materijalnim dokazima, ispituju se okrivljeni, oštećeni ili svedoci ili se iznose uvodne i završne reči. S druge strane, ročište je neproduktivno kada počne, ali se odlaže bez ikakvog značajnog napretka. Na kraju, ročište je otkazano kada se, iako je zakazano često dosta unapred, otkaže u veoma kratkom roku (npr. samo jedan dan ili čak nekoliko sati pre ročišta) bez ikakvog početka.

Statistika prikazana u nastavku odnosi se na ročišta zakazana nakon početka glavnog pretresa. Ovi podaci ne obuhvataju objavljivanja presuda i ročišta u prethodnom postupku.

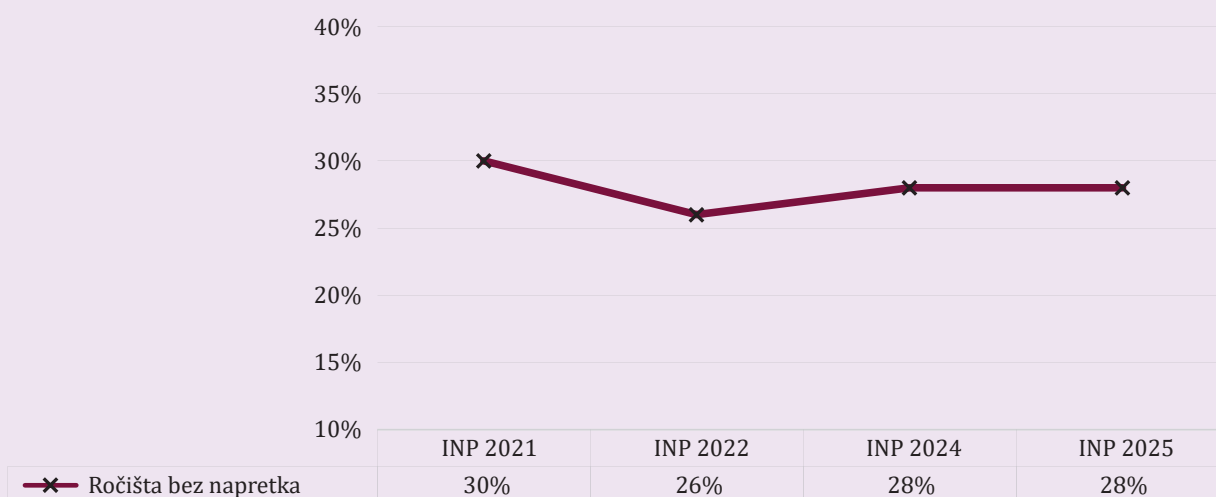
Nalazi

U periodu od juna 2024. do jula 2025. godine, EULEX je pratio ukupno 478 ročišta, od kojih je 132 (28%) odloženo bez ikakvog napretka. Konkretno, 75 ročišta, što je 16% od ukupnog broja, bilo je neproduktivno, a 57 ročišta, što je 12% od ukupnog broja, je otkazano.

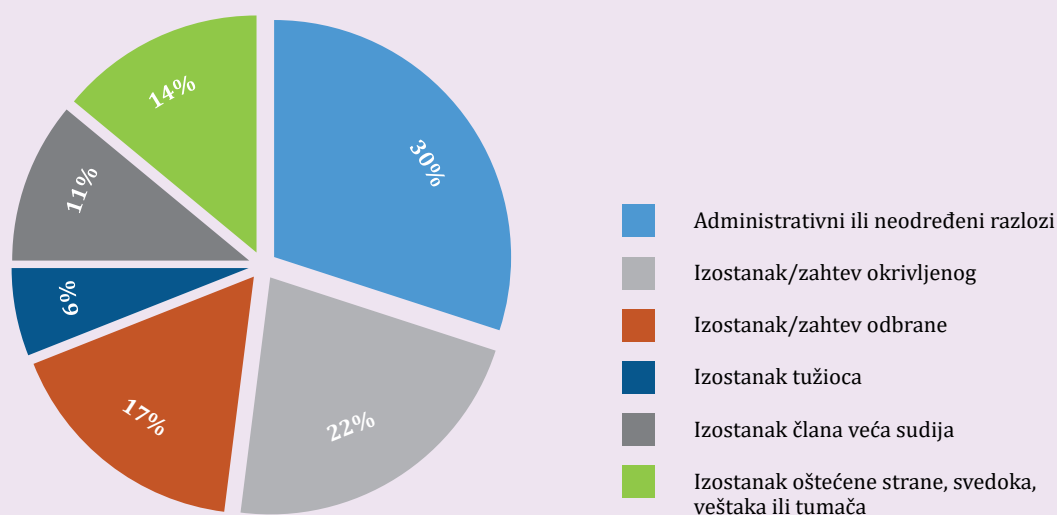
Na osnovu poređenja ovih brojki sa onima iz prethodnih izveštaja o praćenju pravosuđa objavljenih 2021, 2022. i 2024. godine, nije zabeležen vidljiv napredak u produktivnosti sudskih ročišta, kako je i prikazano ilustracijom u nastavku teksta, uprkos činjenici da je SSK 2022. godine usvojio Strateški plan za efikasnost i prioritizaciju predmeta u pravosuđu 2022-2025.¹ Poređenja radi, u Izveštaju o praćenju pravosuđa iz 2021. godine, udeo neproduktivnih ročišta među onima koje je pratio EULEX bio je 30%, u izveštaju iz 2022. godine bio je 26%, dok je u poslednjem izveštaju, iz 2024. godine, procenat neproduktivnih i otkazanih ročišta bio 28%.²

¹ Strateški plan za efikasnost i prioritizaciju predmeta u pravosuđu 2022-2025, koji je Sudski savet Kosova usvojio 8. juna 2022. godine, dostupan je na albanskom jeziku na https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/2022/06/KGJK_Plani_strategjik_per_permiresimin_qasjes_ne_drejttesi_2022_2025_lidhur_me_efikasitetin_dhe_prioritizimin_lendeve_brenda_sistemit_gjyqesor.pdf (poslednji pristup 12. septembra 2025.). Dva glavna cilja Strateškog plana bila su povećanje produktivnosti i efikasnosti u rešavanju predmeta i jačanje kapaciteta pravosuđa u rešavanju velikog broja predmeta koji spadaju u okvir predmeta visokog prioriteta, u skladu sa članovima II.1 i II.2.

² Pre septembra 2022. godine, EULEX nije pratio broj otkazanih ročišta, već samo neproduktivnih. Stoga je praćenje nakon ovog datuma izmenjeno, da bi uključilo i otkazana ročišta, te je EULEX, kroz aktivnosti praćenja, uočio obrazac povećanog broja otkazanih sudskih ročišta.

Ročišta bez napretka

U ovom istom periodu izveštavanja, dva glavna razloga za neproduktivna ili otkazana ročišta bila su izostanak okrivljenog ili zahtev okrivljenog za odlaganje ročišta bez ikakvog valjanog obrazloženja (29 ročišta, ili 22% od ukupnog broja neproduktivnih/otkazanih ročišta), zatim izostanak ili zahtev advokata za odlaganje ročišta (22 ročišta, ili 17%), uglavnom uz tvrdnju da im je potrebno više vremena za pripremu predmeta ili da su bolesni. Vredi napomenuti je da je nekoliko ročišta moralo biti odloženo zbog izostanka drugih učesnika u suđenju: konkretnije, izostanak oštećenih, svedoka, veštaka ili sudskih prevodilaca uzrokovao je odlaganje 19 ročišta (14%), izostanak članova veća doveo je do odlaganja 14 ročišta (11%), dok je izostanak tužilaca na ročištima uzrokovao odlaganje samo u osam ročišta (6%). Na preostalih 40 ročišta (30%) nije bilo napretka zbog različitih administrativnih problema (poput kašnjenja u prevodu sudskih dokumenata, unapređenja/penzionisanja članova veća, zahteva za diskvalifikaciju članova veća ili različitih tehničkih problema) i nenavedenih razloga.

Razlozi za neproduktivna/otkazana ročišta

Od ukupno 478 praćenih ročišta, 137 je bilo u predmetima visokog profila. Procenat neproductivnih i otkazanih ročišta u ovoj grupi bio je 35% (48 ročišta), slično sa 34% zabeleženih u prethodnom Izveštaju o praćenju pravosuđa. Stoga, ovaj procenat i dalje ostaje visok, iako bi predmeti visokog profila, kako je EULEX prethodno podvukao, trebalo da se brzo rešavaju zbog težine krivičnih dela ili profila optuženih.

Štaviše, jedan od najčešćih razloga za odlaganje ročišta u ovoj vrsti predmeta ostao je izostanak okrivljenog zbog bolesti. Međutim, EULEX je primetio da u brojnim situacijama zdravstveno stanje nije pravilno potvrđeno od strane sudskog veća, medicinska dokumentacija je ili dostavljena kasno ili uopšte nije dostavljena. EULEX je takođe primetio da je u nekim slučajevima nekoliko ročišta odloženo iz istog razloga pre nego što je sud odlučio da primeni jednu od raspoloživih mera iz Zakonika o krivičnom postupku (ZKP), kako bi sankcionisao strane koje odugovlače postupak svojim neopravdanim izostankom.³

Primeru radi, među ročištima koje je EULEX pratio u ovom periodu izveštavanja, sudovi su u samo vrlo malom broju slučajeva primenili mere protiv stranaka koje su prouzrokovale neopravdana odlaganja, naime novčane kazne u iznosu od 500 evra protiv odsutnih advokata odbrane ili naloge za hapšenje protiv odsutnih okrivljenih.

Prema tome, u periodu koji pokriva ovaj izveštaj nije ostvaren značajan napredak u povećanju udela produktivnih ročišta, pri čemu je procenat neproductivnih i otkazanih ročišta ostao relativno na istom nivou kao i prethodnih godina. Pored toga, sudovi i dalje nerado primenjuju raspoložive mere za izbegavanje nepotrebnih odlaganja i povećanje efikasnosti sudskih postupaka.

Preporuke

- ✓ EULEX poziva sudove da, koliko je u njihovoj moći, provere istinitost razloga navedenih za izostanak stranaka i podstiče ih da odbiju da prihvate svaki izgovor za izostanak koji nije potkrepljen pisanim dokazima.
- ✓ Veća sudija treba da uzmu u obzir izdavanje sudskih naloga kako bi se osiguralo da se odsutni optuženi dovedu pred sud uz policijsku pratnju, kada se izostanak ne može propisno i blagovremeno opravdati.
- ✓ Preporučujemo sudovima da koriste raspoloživa sredstva da pozovu tužioce i branioc na odgovornost za neopravdana kašnjenja ili izostanak, tako što će obavestiti glavnog tužioca tužilaštva u kojem su raspoređeni, odnosno Advokatsku komoru.
- ✓ SSK treba da osigura da sudovi sprovode ciljeve navedene u Strateškom planu za efikasnost i prioritizaciju predmeta u pravosuđu 2022-2025, poput blagovremenog rešavanja predmeta visokog prioriteta i uopštenog izbegavanja nepotrebnih proceduralnih kašnjenja.

³ Za više informacija o merama koje su dostupne sudovima, videti Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, članovi 65, 301, 302, 304, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

2.3. Sudski nadzor specifičnih vrsta lišenja slobode

Kontekst

EULEX je pratio nekoliko predmeta u kojima su pojedinci lišeni slobode od strane PK, bez očiglednog ili dovoljnog početnog tužilačkog i sudskog nadzora.

U skladu sa kosovskim ZKP, PK uživa određeni stepen početne autonomije od tužilačkih organa u pogledu svojih istražnih radnji. Na primer, policija može preduzeti korake za prikupljanje dokaza sa mesta krivičnog dela, gonjenje osumnjičenih zatečenih na mestu zločina, lociranje počinitelaca, sprečavanje počinitelaca da pobegnu, kao i druge početne korake koji se moraju brzo preduzeti nakon što se krivično delo na koje se sumnja dogodilo.⁴ Kao deo svojih početnih koraka u vezi sa krivičnim istragama, policija takođe ima pravo da kratko zadrži osobe koje su zatečene na mestu zločina, najviše šest sati, radi dobijanja njihovog imena, adrese i drugih relevantnih informacija. Ova vrsta lišavanja slobode, nazvana „pravo policije na kratko zadržavanje“, može se koristiti samo kada nisu dostupna drugi načini prikupljanja informacija.⁵

Ove ograničene, početne i autonomne istražne radnje treba shvatiti kao radnje koje pokrivaju vremenski period neposredno nakon izvršenja krivičnog dela i koje se moraju brzo preduzeti. Iako se formalno ne smatraju početnom istražnom policijskom radnjom, policiji je takođe dozvoljeno da uhapsi lica uhvaćena u izvršenju krivičnog dela koje se goni po službenoj dužnosti, ili lica koja se gone odmah nakon izvršenja krivičnog dela, bez sudskog naloga ili ovlašćenja tužilaštva. Ovo se prema ZKP naziva „privremeno hapšenje“.⁶ Pored ova dva oblika lišenja slobode, naime „privremenog hapšenja“ i „prava policije na kratko zadržavanje“, ZKP-om je propisano da policija lišava lica slobode samo ako postoji lokalna ili međunarodna poternica ili kada je hapšenje odobreno od strane tužilaštva. Međutim, hapšenje koje je odobrilo tužilaštvo dozvoljeno je tek nakon što je tužilaštvo već pokrenulo istragu, što zahteva postojanje „opravdane sumnje“ da je počinjeno krivično delo. Pored toga, tužilaštvo mora da utvrdi i „osnovanu sumnju“⁷ – što podrazumeva još viši prag od „opravdane sumnje“⁸ – i uslove za zadržavanje u fazi istrage, kao što su, između ostalog, rizik od bekstva ili rizik od uništavanja dokaza.⁹ Treba napomenuti da odredba o šestočasovnom „privremenom policijskom zadržavanju“ kako je regulisano Zakonom o policiji nije relevantna u ovom kontekstu, jer se predmeti kojima se bavi ovaj odeljak odnose na krivične istrage u kojima ZKP ima prednost.¹⁰

4 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, članovi 70. do 78. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

5 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 73: Pravo policije na kratko zadržavanje, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

6 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 160: Privremeni hapšenje i policijski pritvor, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

7 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 19. stav 1.9: 'Osnovana sumnja – saznanja o informaciji koja bi ubedila objektivnog posmatrača da se krivično delo desilo, dešava ili postoji velika verovatnoća da će se desiti i da je dotično lice više nego verovatno učinilo nego da nije učinilo krivično delo. Osnovana sumnja mora biti zasnovana na relevantnim dokazima', <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>

8 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 19. stav 1.8: 'Opravdana sumnja – saznanja o informaciji koja bi ubedila objektivnog posmatrača da se krivično delo desilo, dešava ili postoji velika verovatnoća da će se desiti, te da čedotično lice može učiniti ili je učinilo krivično delo. Ono što se može smatrati „opravdanim“ zavisiće od svih okolnosti', <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>

9 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 162: Hapšenje i zadržavanje u fazi istrage, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

10 Zakon o policiji, 04/Z-076, 19. mart 2012, poslednje ismene i dopune 27. decembra 2024, član 11, stav 2, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2806&langid=2>: 'Navedena ovlašćenja ovim Zakonom utvrđuju opšta ovlašćenja i ograničenja policijskog službenika tokom obavljanja njegovih dužnosti u vezi sa sprečavanjem opasnosti i održavanjem javnog reda i bezbednosti. Ovlašćenja i ograničenja policijskog službenika tokom vršenja dužnosti koliko se tiče krivičnih istraga, uopšte se utvrđuju drugim zakonima, koji uključuju, ali nisu ograničeni samo na Zakonik o krivičnom postupku.' Član 20, stav 1: 'Policijski službenik ovlašćen

Zakonom o krivičnom postupku takođe je propisano da policija mora što pre da obavesti tužilaštvo o svakom preduzetom početnom koraku i da tužilaštvo i policija treba da sarađuju tokom ovih početnih koraka, kako bi utvrdili da li je krivični postupak opravdan na osnovu utvrđivanja “opravdane sumnje”.

Nalazi

EULEX je primetio da su u nekoliko krivičnih predmeta pojedinci lišeni slobode od strane policije do šest sati radi daljeg ispitivanja, bez prethodnog znanja tužilaštva, jer su se njihova imena pojavila u posebnom registru PK, interno označenom kao „stop lista“. Ovaj registar je sastavni deo Informacionog sistema Policije Kosova, internog alata PK koji je regulisan Standardnom operativnom procedurom (SOP). Ovo konkretno lišavanje slobode po svemu sudeći nije pokriveno ZKP-om, jer tužilaštvo mora biti obavešteno o svakom početnom koraku preduzetom u okviru krivične istrage, dok se šestočasovno policijsko zadržavanje iz člana 73. ZKP može koristiti samo za dobijanje informacija od lica zatečenih na mestu zločina. Kako je objasnila uprava PK, postoji razumevanje da policija može zakonito zaustaviti bilo koje lice koje je upisano u ovaj registar PK po sopstvenom ovlašćenju i zadržati to lice do šest sati radi ispitivanja, iako se za to više ne može smatrati da spada pod početna policijska ovlašćenja, koja pokrivaju samo period neposredno nakon izvršenja krivičnog dela. Iako ovo nije zabrinjavajuće u slučajevima kada postoji nalog za hapšenje koji je izdao sud ili je hapšenje već odobreno od strane tužilaštva, zabrinjavajuće je kada se lica u ovoj evidenciji ne traže na osnovu naloga za hapšenje ili ako hapšenje nije odobreno od strane tužilaštva. ZKP i Zakon o policiji ne pominju lišavanje slobode na osnovu ovog registra PK i svako lišavanje slobode mora da ispunjava zahteve predviđene međunarodnim standardima ljudskih prava, a posebno uslov zakonitosti, koji uključuje pravnu sigurnost i odsustvo proizvoljnosti. *Prima facie*, lišavanje slobode koje se zasniva na internoj SOP PK ne ispunjava zahtev zakonitosti, koji je opširno naveden u praksi Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) o članu 5. EKLJP.

Praksa je u nekoliko navrata pokazala da je, u slučajevima kada je lice lišeno slobode na osnovu pomenutog registra PK, policija koristila period od šest sati da obavesti tužilaštvo i zatraži odobrenje za hapšenje. U mnogim od ovih slučajeva, primećeno je da nije podneta krivična prijava niti je tužilaštvo pokrenulo istragu, što znači da tužilaštvo nije utvrdilo „opravdanu sumnju“. Treba ponoviti da, u skladu sa ZKP-om, da bi odobrio hapšenje, tužilac prvo mora da utvrdi „osnovanu sumnju“ i uslove za pritvor u predistražnom postupku.

Ova praksa podrazumeva da je tužilaštvo stavljeno u težak položaj da donese odluku u veoma kratkom roku (zbog maksimalnog trajanja policijskog pritvora od šest sati), o slučajevima o kojima nije imalo prethodno saznanje i često bez ikakvih novo-pribavljenih informacija ili dokaza. Naime, u ovim slučajevima, tužilaštvo mora retroaktivno da otvori istragu putem „rešenja o pokretanju istrage“, što se može učiniti samo ako postoji „opravdana sumnja“, a zatim da odobri hapšenje, što se može učiniti samo na osnovu utvrđene „osnovane sumnje“ i postojanja uslova za pritvor. Međutim, primećeno je da je u većini praćenih slučajeva tužilaštvo pristalo na zahtev policije da odobri hapšenje i potom tražilo pritvor od 30 dana, kao najstrožu meru bezbednosti, što je potom i sud odobrio.

je da privremeno zadrži lice u slučajevima kada je isto neophodno: 1.1. da zaštiti lice od opasnosti i štete, posebno kada lice nema mogućnost da se odbrani ili; 1.2. da identifikuje lice ili da ograničava njegovo kretanje kao što se zaskonom ovlašćuje, u slučajevima kada lice ne sarađuje i pored najlakših mera’.

Kao pozitivan razvoj, EULEX beleži da je nekoliko sagovornika u pravosudnom sistemu priznalo da ova praksa daje povoda za zabrinutost i da se mora pažljivo ispitati u skladu sa ZKP i važećim standardima ljudskih prava.

Preporuke

- ✓ Osim u slučajevima posebno navedenim u ZKP koji se tiču hapšenja osumnjičenih, Policiji Kosova se preporučuje da se uzdrži od unošenja imena pojedinaca u poseban registar PK u cilju njihovog lišavanja slobode, na sopstvenu inicijativu ili bez instrukcija ili naloga tužilaštva.
- ✓ EULEX poziva Glavno državnog tužilaštvo, Tužilački savet Kosova (TSK) i PK da zajedno preispitaju usklađenost trenutnih praksi i da daju jasna uputstva Policiji Kosova, kako bi se osiguralo da njihove radnje u potpunosti budu u skladu sa zahtevima ZKP i važećim standardima ljudskih prava.

2.4. Izvršenje dopunskih kazni

Kontekst

Dopunske kazne imaju za cilj pojačavanje dejstva glavnih kazni (i glavnih i alternativnih) i mogu se izricati samo u sprezi sa njima.¹¹ Članom 59.¹² Krivičnog zakonika (KZ) utvrđena je lista od osam različitih vrsta dopunskih kazni, uključujući zabranu obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi (stav 2.3) i zabranu obavljanja struke, delatnosti ili dužnosti (stav 2.4). Članovima 62.¹³ i 63.¹⁴ regulišu se dalje ove dve dopunske kazne. U KZ iz 2019. godine, uvedene su nove odredbe u članovima 62. i 63., koje su učinile obaveznim izricanje dve pomenute dopunske kazne, između ostalog, u predmetima korupcije.

U svojim izveštajima o praćenju pravosuđa za 2022. i 2024. godinu, EULEX je uočio nedoslednosti i nedostatak standardizovanih praksi u sprovođenju ove dve kategorije dopunskih kazni, posebno u pogledu odgovornosti izvršitelja krivičnih sankcija u osnovnim sudovima, komunikacije sa institucijama koje su zadužene za praćenje izvršenja (Ministarstvo javne uprave¹⁵ i Ministarstvo rada i socijalne zaštite¹⁶), kako je predviđeno Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija

¹¹ Prema članu 40. Krivičnog zakonika, glavne kazne su: 1) kazna doživotnog zatvora; 2) kazna zatvora; i 3) novčana kazna. Alternativne kazne, kako je navedeno u članu 46. Krivičnog zakonika, su: 1) uslovna osuda, 2) polu-sloboda i 3) nalog za obavljanje rada u javnom interesu.

¹² Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 59, stav 2: 'Dopunske kazne su: 1) ukidanje prava da bude biran, 2) nalog za nadoknadu gubitka ili štete, 3) zabrana obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi; 4) zabrana obavljanja struke, delatnosti ili dužnosti; 5) zabrana upravljanja motornim vozilom; 6) oduzimanje vozačke dozvole; 7) nalog za objavljivanje presude; i 8) proterivanje stranog lica sa teritorije Kosova', <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

¹³ Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 62, stav 3: 'Sud će zabraniti službenom licu da obavlja svoju funkciju u javnoj upravi ili funkcijama u javnoj službi u trajanju od jedne (1) do deset (10) godina, nakon izdržavanja kazne zatvora, ukoliko je lice osuđeno za bilo koje delo navedeno u Glavi XXXIII (Korupcija i krivična dela protiv službene dužnosti) ovog Zakonika'. Član 62, stav 4: 'Sud će zabraniti službenom licu da obavlja funkciju u javnoj upravi ili javnoj službi od 1 (jedne) do 5 (pet) godina, ako je isti kažnjavao za nasilje u porodici, prema članu 248. ovog Zakonika', <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

¹⁴ Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 63, stav 4: 'Sud će zabraniti službenom licu da vrši profesiju, nezavisnu aktivnost, rukovodeću ili upravnu dužnost u trajanju od jedne (1) do deset (10) godina, ako je lice osuđeno za bilo koje krivično delo iz Glave XXXIII (Korupcija i krivična dela protiv službene dužnosti) ovog Zakonika', <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

¹⁵ Ministarstvo javne uprave je spojeno sa Ministarstvom unutrašnjih poslova 2020. godine.

¹⁶ Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu sada se zove Ministarstvo finansija, rada i transfera.

(ZIKS),¹⁷ evidentiranja u Centralni sistem krivične evidencija i zamene kazni zatvora novčanim kaznama.

Nalazi

EULEX je utvrdio da se u većini osnovnih sudova sprovođenje krivičnih sankcija i dalje ne tretira dosledno kao odgovornost izvršitelja krivičnih sankcija. Ovaj zadatak se takođe često dodeljuje različitim kancelarijama ili osoblju, što ne doprinosi efikasnosti ili odgovornosti. Kao što je već naglašeno u Izveštaju o praćenju pravosuđa za 2021. godinu, neophodno je bolje definisati ulogu i odgovornosti izvršitelja krivičnih sankcija u sprovođenju pravosnažnih krivičnih sankcija, uključujući i dopunske kazne.

Kao pozitivan razvoj, EULEX je primetio da je nekoliko sudova od jeseni 2024. godine pa nadalje počelo da primenjuje jednu od dve konkretne odredbe Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (ZIKS) dostavljanjem relevantnih presuda Ministarstvu unutrašnjih poslova. Međutim, Ministarstvo finansija, rada i transfera još uvek nije dobilo nijednu presudu od sudova za nadzor nad izvršenjem dopunskih kazni. EULEX je primetio da nisu svi zaposleni u osnovnim sudovima zaduženi za sprovođenje takvih dopunskih kazni dovoljno informisani o ovim zakonskim odredbama. EULEX je takođe ponovo utvrdio da u nekim slučajevima dopunske kazne nisu bile pravilno ili su bile netačno registrovane u Centralnom sistemu krivične evidencije, uprkos naporima koji su uloženi na centralnom nivou radi povećanja kontrole kvaliteta podataka.

Kao i u svojim izveštajima o praćenju pravosuđa za 2022. i 2024. godinu, EULEX je prikupio uzorak predmeta kako bi ocenio da li su dopunske kazne, koje su obavezne u osuđujućim presudama za korupciju kada se izriče kazna zatvora, zaista izrečene kako je propisano zakonom. EULEX je takođe razmatrao slučajeve novčanih kazni ili uslovnih kazni nakon napomene VS u njegovim Specifičnim smernicama za krivična dela korupcije iz 2021. godine, kojima se predviđa da prilikom izricanja novčane kazne ili uslovne kazne, sud treba da uzme u obzir zabranu iz stava 2 člana 62. KZ.¹⁸

Konkretnije, EULEX je ocenio predmete koji se odnose na sledeća krivična dela:

- Zloupotreba službenog položaja

Na osnovu ocene 28 osuđujućih presuda prema članu 414. KZ, EULEX je utvrdio da su dopunske kazne izrečene u 17 presuda. U dve druge presude, kazna zatvora je bila uslovna i u šest drugih presuda kazna zatvora je preinačena u novčanu kaznu, dok ni u jednoj od ovih osam presuda nisu izrečene dopunske kazne. Štaviše, u tri presude je postojala obaveza izricanja dopunske kazne, koju sud ipak nije izrekao, što predstavlja kršenje zakona. U jednoj od gore pomenutih 17 presuda u kojima su izrečene dopunske kazne, kazna zatvora je bila uslovna, ali je sud zakonito odlučio da naloži i dopunsku kaznu. Od 17 predmeta u kojima su izrečene dopunske kazne, u dva predmeta je takođe kazna zatvora preinačena u novčanu, ali je dopunska kazna ostala. Važno je istaći da je raspon trajanja kazne zatvora za ovo krivično delo od jedne do osam godina. To znači da je minimalna kazna izrečena u pet presuda, a u šest presuda čak i ispod minimalne kazne. Treba napomenuti da je šestomesečni zatvor maksimalni period za koji je dozvoljena

¹⁷ Naziv zakona je promenjen iz ZIKS (Zakon o izvršenju kaznenih sankcija) u ZIKS (Zakon o izvršenju krivičnih sankcija). Član 161. ZIKS je od avgusta 2022. godine član 156. ZIKS.

¹⁸ Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 62, stav 2: "Sud može zabraniti počinocu vršenje funkcija javne uprave ili javne službe u trajanju od jedne (1) do tri (3) godine, ako je to lice zloupotrebilo te funkcije i kažnjeno je novčanom kaznom ili uslovnom kaznom", <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

zamena novčanom kaznom. Kao što je gore pomenuto, u osam predmeta kazne zatvora su kasnije preinačene u novčane kazne, čime je za šest njih izbegnuta obavezna primena dopunske kazne.

- Zloupotreba i prevara u javnim nabavkama

Na osnovu ocene četiri osuđujuće presude u skladu sa članom 415. KZ, EULEX je utvrdio da je u jednoj presudi kazna zatvora bila uslovna i da nije izrečena dopunska kazna. U dve druge presude, kazna zatvora je preinačena u novčanu kaznu, međutim, to nije sprečilo sud da izrekne dopunsku kaznu. U četvrtom slučaju, kazna zatvora je uključivala dopunsku kaznu.

- Sukob interesa

Na osnovu ocene jedne osuđujuće presude u skladu sa članom 417. KZ, dopunska kazna nije izrečena u okviru uslovne kazne zatvora u trajanju od jedne godine.

- Pronevera tokom vršenja dužnosti

U osuđujućoj presudi u skladu sa članom 418. KZ, izrečena je, u skladu sa zakonom, jedna dopunska kazna u presudi kojom je izrečena kazna zatvora u trajanju od tri godine.

- Prevara tokom vršenja dužnosti

Na osnovu ocene jedne osuđujuće presude u skladu sa članom 419. KZ, kazna zatvora od šest meseci preinačena je u novčanu kaznu, bez izricanja dopunske kazne.

- Uzimanje mita

Na osnovu ocene četiri osuđujuće presude u skladu sa članom 421. KZ, sud je izrekao četiri dopunske kazne u slučajevima u kojima je izrečena kazna zatvora.

- Trgovina uticajem

Na osnovu ocene dve osuđujuće presude u skladu sa članom 424. KZ, dopunska kazna nije izrečena u jednom predmetu, u kojem je okrivljeni osuđen na osam meseci zatvora, dok je izricanje dopunske kazne u ovom predmetu bilo obavezno.

- Falsifikovanje službenog dokumenta

Na osnovu ocene četiri osuđujuće presude u skladu sa članom 427. KZ, nije izrečena dopunska kazna u jednom predmetu u kojem je okrivljeni bio osuđen na kaznu zatvora u trajanju od godinu dana i šest meseci, i za koji je ona bila obavezna. U drugom predmetu, u vezi sa uslovnom kaznom zatvora od godinu dana, i u trećem predmetu, u kojem je kazna zatvora u trajanju od šest meseci preinačena u novčanu kaznu, nisu izrečene dopunske kazne. U četvrtom predmetu, u kojem je kazna zatvora u trajanju od šest meseci preinačena u novčanu kaznu, osnovni sud je izrekao dopunsku kaznu.

- Neprijavljivanje ili lažno prijavljivanje imovine, prihoda, poklona, druge materijalne dobiti ili finansijskih obaveza

Na osnovu ocene 16 osuđujućih presuda u skladu sa članom 430. KZ, samo u jednoj presudi je izrečena dopunska kazna (u sprezi sa novčanom kaznom i uslovnom kaznom zatvora u trajanju od četiri meseca), dok je u tri presude izrečena samo novčana kazna. U 12 presuda, kazna zatvora je bila uslovna (pet predmeta) ili zamenjena u novčanu kaznu (sedam drugih predmeta), bez implicitne dopunske kazne. Minimalne zatvorske kazne izrečene su u četiri predmeta, a kazne ispod minimalne u još četiri, od kojih su tri bile uslovne, a pet zamenjene novčanom kaznom, čime je izbegnuta obavezna primena dopunske kazne.

U zaključku, EULEX je ocenio da i dalje uglavnom važe nalazi iz njegovog Izveštaja o praćenju pravosuđa za 2024. godinu. Slične nedoslednosti i nedostatak standardizovanih praksi u primeni i sprovođenju dve ocenjene kategorije dopunskih kazni ponovo su zabeleženi i u 2025. godini. Uprkos nekim primećenim poboljšanjima u sprovođenju sa povećanom primenom obaveznih dopunskih kazni, većim naporima u kontroli kvaliteta podataka Centralnog sistema krivične evidencije i doslednijem saopštavanju presuda Ministarstvu unutrašnjih od strane nekih osnovnih sudova, dole navedene preporuke ostaju primenljive. EULEX je ponovo identifikovao presude u predmetima u kojima je trebalo izreći dopunsku kaznu zabrane obavljanja funkcija u javnoj upravi ili javnoj službi u skladu sa članom 62, stav 3 KZ. Na kraju, trenutno ne postoji mehanizam praćenja kojim bi se ocenilo da li sudije primenjuju obavezne dopunske kazne u predmetima vezanim za korupciju.

Preporuke

- ✓ EULEX preporučuje SSK-u da obezbedi postojanje jedinstvenog sistema za sprovođenje dopunskih kazni. U tom cilju, SSK treba da razjasni sve relevantne aspekte putem podzakonskih akata, u kojima se jasno navode odgovornosti svakog aktera.
- ✓ Sudskom savetu Kosova se savetuje da uspostavi automatizovani sistem prikupljanja podataka o dopunskim kaznama i njihovom sprovođenju putem ISUP-a, koji sadrži sve relevantne informacije, poput datuma saopštavanja dopunske kazne, naziva institucija kojima je saopštena i naziv službenika koji je izrekao kaznu.
- ✓ SSK treba da obezbedi da Centralni sistem krivične evidencije sadrži kompletne podatke o dopunskim kaznama. Da bi se ovo olakšalo, EULEX preporučuje uvođenje posebnog polja za podatke, koje bi sadržalo informacije o postojanju dopunske kazne, njenoj prirodi i konkretnom trajanju.
- ✓ SSK treba da podseti sudove da dopunske kazne blagovremeno saopšte nadležnim institucijama, u skladu sa članovima 160. i 161. Zakona o izvršenju kaznenih sankcija (sada članovi 155. i 156. novog Zakona o izvršenju krivičnih sankcija) i da redovno prate efikasnost primene članova 62. i 63. KZ.
- ✓ EULEX podstiče SSK da uspostavi mehanizam za praćenje kojim bi se ocenilo da li sudije primenjuju obavezne dopunske kazne u skladu sa članom 62. i 63. Krivičnog zakonika i utvrdilo da li u predmetima korupcije sudovi imaju tendenciju da kazne zatvora zamene novčanim kaznama, što dovodi ne samo do izbegavanja kazni zatvora već i do izbegavanja obavezne primene dopunskih kazni.

2.5. Planiranje i zakazivanje višestrukih ročišta u glavnim suđenjima

Kontekst

U svom Izveštaju o praćenju pravosuđa za 2022. godinu, EULEX je razmotrio praksu prekomernog trajanja sudskih postupaka i njen uticaj na pravo na suđenje u razumnom roku, zagarantovano članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Pošto planiranje i zakazivanje sudskih ročišta značajno utiču na tok sudskih postupaka, EULEX je preporučio da sudovi treba da planiraju celi glavni pretres u ranoj fazi postupka, da zakažu naredna ročišta u roku od jednog meseca kad god je to moguće i da planiraju nekoliko ročišta na uzastopne dane, posebno u predmetima sa velikim brojem optuženih.

Zaključak u Izveštaju o praćenju pravosuđa za 2024. godinu bio je da su i SSK i Specijalno odeljenje OS u Prištini, kroz svoje strateške planove i planove rada, razvili svest o značaju upravljanja predmetima i praksi planiranja narednih ročišta. Iako je primećeno izvesno poboljšanje u nekoliko suđenja koja su uključivala veliki broj optuženih, uopšte gledano, nije primećen nikakav napredak u pogledu zakazivanja narednih ročišta u roku od jednog meseca ili zakazivanja uzastopnih ročišta.

Za Izveštaj o praćenju pravosuđa za 2025. godinu, EULEX je pratio zakazivanje sudskih ročišta u krivičnim predmetima koji su praćeni tokom perioda od septembra 2024. do juna 2025. godine. Praćenje ne obuhvata ročišta za određivanje pritvora i pripremna ročišta, jer se na tim ročištima ne vrši planiranje suđenja. Štaviše, praćenje ne uključuje suđenja na kojima je održano samo jedno ročište i nije zakazano novo ročište. Na kraju, otkazana i neproduktivna ročišta se računaju kao zakazana ročišta. Metodologija za ovaj izveštaj se malo razlikuje od one koja je primenjena u prethodnim izveštajima o praćenju pravosuđa. Što se tiče zakazivanja ročišta u roku od mesec dana, u ovom izveštaju praćenje je usredsređeno na period između dva ročišta, a ne na vreme od kada je ročište zakazano. Razlozi za to su što je praksa zakazivanja više ročišta postala uobičajenija, blok ročišta često se sastoji od više od dva ročišta, a ročišta nisu nužno zakazana na uzastopne dane. Stoga, ročišta uglavnom nisu udaljena više od mesec dana. Druga razlika u metodologiji je u tome što se u ovom izveštaju računa i broj suđenja na kojima je sud, u jednom ili više navrata, zakazao više od jednog ročišta odjednom. Ovo praćenje daje indikaciju o tome koliko je zakazivanje višestrukih ročišta bilo uobičajeno u predmetima koje je pratio EULEX.

Nalazi

Tokom gore pomenutog perioda praćenja, EULEX je izbrojao 395 zakazanih ročišta u 64 različita predmeta. Primećeno je da je sud zakazao više ročišta jednom ili više puta u 37 predmeta. U ostalim predmetima (27), nakon svakog ročišta zakazano je samo po jedno naredno ročište. U prethodnom izveštaju o praćenju pravosuđa, EULEX je utvrdio da su sudovi zakazivali dva ili više ročišta u 40% ročišta, u kojima su zakazana naknadna ročišta. Zbog učestalije prakse zakazivanja više od dva ročišta odjednom, broj ročišta na kojima se zakazuje veći broj sesija je manji. Na primer, u *predmetu Kokain*, koji se vodi protiv šestoro okrivljenih, sud je do sada zakazao četiri bloka od po pet, tri, pet i dva ročišta, ukupno 17 ročišta od oktobra 2024. godine. U *predmetu Trostruko ubistvo u Gnjilanu*, predmetu koji se vodi protiv troje okrivljenih, zakazano je pet blokova od po pet ili četiri ročišta u svakom bloku, sa ukupno 20 zakazanih ročišta od septembra 2024. godine. U *predmetu Brezovica II*, komplikovanom predmetu sa 12 okrivljenih, u kojem je suđenje počelo u novembru 2024. godine, sud je već zakazao 25 ročišta u četiri bloka od po četiri, pet, sedam i devet ročišta. Međutim, treba napomenuti da je u *predmetu Brezovica II* nekoliko ročišta otkazano. Primera radi, otkazan je ceo blok od sedam ročišta.

Praćenjem je takođe primećeno da je od 395 zakazanih ročišta, 58 ročišta bilo u razmaku od više od mesec dana, 26 ročišta u razmaku od više od dva meseca i sedam ročišta u razmaku od više od tri meseca. U Izveštaju o praćenju pravosuđa iz 2024. godine, primećeno je da su u 44% predmeta naknadna ročišta zakazana u roku od jednog meseca, 45% u roku od dva meseca i 11% u roku od tri ili više meseca. Čak i ako je metodologija malo drugačija, u poslednjem periodu praćenja, ročišta su redovno zakazivana u razmaku od mesec dana, pri čemu je samo oko 15% ročišta zakazano u razmaku od više od mesec dana, a manje od 7% sa razmakom od više od dva meseca.

Upoređujući podatke, praksa zakazivanja više od jednog narednog ročišta, pa čak i više od dva ročišta, znatno je učestalija, posebno u višeslojnim predmetima i predmetima sa velikim bro-

jem optuženih. Štaviše, u velikoj većini suđenja, između dva ročišta nije bilo razmaka dužeg od mesec dana, što ukazuje na pozitivan razvoj u planiranju suđenja, u skladu sa prethodnim preporukama EULEX-a.

Treba napomenuti da se u Planu rada za 2025. godinu Specijalnog odeljenja OS u Prištini¹⁹ (Plan rada) naglašava da će Specijalno odeljenje nastaviti sa uzastopnim ročištima za identifikovane predmete, ističući da ovo ostaje prioritet za plan rada za 2025. godinu, kao što je bio i za prethodni. S obzirom na to da mnoga suđenja koja prati EULEX vodi Specijalno odeljenje OS u Prištini, razumna je pretpostavka da je praksa koju podstiče Specijalno odeljenje doprinela primećenom pozitivnom razvoju u pogledu zakazivanja ročišta.

Međutim, zakazivanje ročišta se i dalje planira tokom suđenja i nakon sudskog ročišta, a ne na samom početku sudskog postupka. Zapravo, zakazivanje pripremnog ročišta i zakonskog ročišta radi planiranja toka predmeta i određivanja (između ostalog) *„radnog vremena (raspored i broj potrebnih sudskih ročišta za konkretni predmet)“* *takođe je naglašeno u gore pomenutom Planu rada. Štaviše, navodi se da veće sudija „identifikuje potrebne dane za uzastopna ročišta za konkretni predmet i određuje datume uzastopnih ročišta. Obaveštava stranke o uzastopnim ročištima i radnjama koje će se preduzeti na tim ročištima, uključujući praćenje sprovođenja uzastopnih ročišta i sprovođenja planiranih aktivnosti“.* Ovo je u skladu sa preporukama EULEX-a iz Izveštaja o praćenju pravosuđa za 2022. godinu.

Idealno bi bilo da se sva ročišta zakazuju uzastopnim danima u jednom bloku. Ovim bi se obezbedilo da suđenja budu sažeta i efikasna. Strankama bi trebalo manje vremena za pripremu svakog ročišta, a kvalitet presude bi bio bolji. Međutim, ZKP-om je predviđen rok za početak glavnog pretresa (u roku od mesec dana nakon potvrđivanja optužnice)²⁰ i to, u kombinaciji sa dosadašnjom praksom zakazivanja, može dovesti do poteškoća u okupljanju tužilaca i advokata odbrane u kratkom vremenskom periodu, kako bi se celokupno suđenje održalo uzastopnim danima. S druge strane, gore opisani pozitivni razvoji, u kombinaciji sa pravilnim planiranjem suđenja naglašenim u Planu rada, mogu otvoriti mogućnost za bolje strukturirano i efikasnije vođenje suđenja.

Preporuke

- ✓ EULEX podstiče sudove da nastave sa naporima da planiraju nekoliko ročišta uzastopnim danima kad god je to moguće, jer se pokazalo da to poboljšava efikasnost u vođenju suđenja.
- ✓ Sudovima se preporučuje da usvoje plan za zakazivanje celog glavnog pretresa u ranoj fazi postupka, kako je predviđeno Planom rada za 2025. godinu Specijalnog odeljenja OS u Prištini.
- ✓ EULEX savetuje SSK da uzme u obzir sposobnost sudova da planiraju i zakazuju suđenja kao pokazatelj efikasnosti.

¹⁹ Plan rada Specijalnog odeljenja OS u Prištini za 2025. godinu (čeka odobrenje SSK).

²⁰ Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 280. i član 249, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocument-Detail.aspx?ActID=2861>.

2.6. Vreme potrebno za prijem pisanih presuda osnovnih sudova

Kontekst

Članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima garantuje se pravo na pravično suđenje u razumnom roku. Ovo pravo je takođe izričito priznato članom 31. Ustava Kosova. Da bi se ovo pravo ostvarilo, ZKP propisuje posebne rokove za završetak različitih faza postupka i rokove za stranke ili sud za izvršenje određenih radnji.²¹

Što se tiče presude, u članu 368. ZKP navodi se da se ona sastavlja pismeno u roku od 15 dana od objavljivanja, ako se okrivljeni nalazi u pritvoru ili ako mu je određen pritvor, dok se u svim ostalim slučajevima sastavlja u roku od 30 dana od objavljivanja. Izuzetno, kada je predmet složen, sudija pojedinac ili predsednik veća sudija može zatražiti od predsednika suda produženje roka do 60 dana.

Nalazi

EULEX je od jula 2023. do aprila 2025. godine izračunao vreme koje je proteklo između usmenog objavljivanja presude i njenog pismenog objavljivanja u 32 krivična predmeta.²² Od tih predmeta, polovina se smatra složenim, a polovina nesloženim predmetima, u skladu sa članom 19. ZKP. U pet predmeta, okrivljeni su ostali u pritvoru nakon objavljivanja presude.

U oko pola (17) svih praćenih predmeta, presuda nije donesena u roku propisanom Zakonom o krivičnom postupku. U predmetima koji se smatraju složenim, polovina presuda je donesena sa zakašnjenjem, a u predmetima koji se ne smatraju složenim, sa zakašnjenjem je doneseno više od polovine (devet) presuda. Prosečno vreme kašnjenja bilo je 36 dana u nesloženim predmetima i 25 u složenim predmetima. U nekim predmetima, kašnjenja su bila značajna. Na primer, u jednom složenom predmetu, presuda je kasnila 88 dana, a u jednom nesloženom predmetu 131 dan. U ovim konkretnim predmetima, okrivljeni nisu ostali u pritvoru nakon objavljivanja presude. Vredi napomenuti da je u predmetu „Autoput Skoplje“, koji je predmet visokog profila, presuda sastavljena u roku od 49 dana od objavljivanja, što pokazuje snažnu posvećenost poštovanju roka čak i u složenom predmetu.

U dva složena predmeta, okrivljeni su ostali u pritvoru, a presude su donesene u roku od 53, odnosno 58 dana, te se ne smatraju zakasnelim. U tri nesložena predmeta, okrivljeni su ostali u pritvoru i dok u jednom predmetu presuda nije kasnila, u druga dva presuda je donesena sa kašnjenjem od 45, odnosno 14 dana. S obzirom na to da je rok za pisanu presudu kraći u predmetima u kojima je izrečena mera pritvora, njima bi trebalo dati prioritet.

Na osnovu informacija koje je EULEX dobio od sudija osnovnih sudova, može se zaključiti da kada predsednik veća sudija ili sudija pojedinac smatra da je produženi rok opravdan, sudija zahteva produženje od predsednika suda. Ako se predsednik suda složi, što je najčešći slučaj, kako je propisano ZKP-om, predsednik suda donosi odluku, koja se zatim dokumentuje u spisima predmeta. Prema rečima sudija, stranke se ne obaveštavaju o odluci, tako da nemaju saznanja o tome da li će presuda biti donesena u roku od 15, 30 ili 60 dana, ili će doći do dužeg odlag-

²¹ Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

²² Od 32 predmeta, 23 predmeta su iz Osnovnog suda u Prištini, tri predmeta su iz Osnovnog suda u Mitrovici, dva predmeta su iz Osnovnog suda u Đakovici, dva predmeta su iz Osnovnog suda u Uroševcu i po jedan predmet iz Osnovnog suda u Prizrenu i Osnovnog suda u Peći.

anja. Uzimajući u obzir značaj krivične presude, posebno za okrivljenog i oštećenog, vremenski okvir u kojem će kazna biti izrečena treba transparentno saopštiti svim uključenim stranama. Kako su objasnile sudije, kašnjenja su često posledica nedostatka vremena, jer su gotovo svakodnevno zauzeti ročištima i tek nakon radnog vremena mogu da rade na pisanju presude.

Nalazi EULEX-a pokazuju da osnovni sudovi, u mnogim slučajevima, ne poštuju rokove predviđen ZKP-om. Iako je izrada presuda često dugotrajan i složen zadatak, a sudije često nemaju vremena da rade na njemu, veoma je važno da sudovi rade u okviru zakona. Stranke, posebno okrivljeni, ne bi trebalo da čekaju neodređeni vremenski period da bi dobile presudu, čak iako su objavljivanjem presude upoznate sa ishodom suđenja. Nepoštovanje roka od strane sudova može negativno uticati na poverenje u pravosuđe. Na kraju krajeva, kašnjenje u izdavanju pisane presude može doprineti negativnom uticaju na razumno trajanje postupka, pa čak i dovesti do kršenja prava na pravično suđenje,²³ posebno zato što kašnjenje utiče na to kada se može podneti eventualna žalba na presudu.²⁴

Preporuke

- ✓ EULEX poziva sudije osnovnih sudova da finalizuju pisane presude u zakonskom roku, posebno dajući prioritet predmetima u kojima okrivljeni ostaju u pritvoru.
- ✓ Za sudije osnovnih sudova je važno da u okviru radnog vremena, odvoje više vremena van ročišta, za izradu presuda.
- ✓ EULEX snažno preporučuje da predsednici sudova saopšte svim uključenim stranama odluke o produženju rokova za dostavljanje pisanih presuda u skladu sa članom 368. ZKP.

2.7. Tekuće obavljanje advokatske profesije od strane optuženih ili osuđenih advokata

Kontekst

Advokati igraju ključnu ulogu u poštovanju vladavine prava, obezbeđivanju pristupa pravdi i osiguravanju zaštite ljudskih prava. Da bi ispunili ovu ulogu, moraju obavljati svoje dužnosti sa integritetom, nezavisno i u najboljem interesu pravde.²⁵

Na Kosovu, obavljanje advokatske profesije regulisano je Zakonom o advokaturi, kojim se utvrđuju uslovi za suspendovanje, prestanak i gubitak prava na bavljenje advokaturom.²⁶ Prema

²³ ESLJP, *B protiv Austrije*, 28. mart 1990, stav 52.

²⁴ Prema sudske prakse ESLJP period na koji se primenjuje član 6 obuhvata celi postupak, uključujući i žalbeni postupak, videti *König protiv Nemačke*, 28. jun 1978, stav 98.

²⁵ Standardi utvrđeni, na primer: Opštim principima za pravne stručnjake, koje je usvojila Međunarodna advokatska komora 20. septembra 2006. godine, <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=E067863F-8F42-41D8-9F48-D813F25F793C>; Osnovni principi o ulozi advokata, usvojeni na Osmom kongresu Ujedinjenih nacija o sprečavanju kriminala i postupanju sa prestupnicima, Havana, Kuba, od 27. avgusta do 7. septembra 1990. godine, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>; ili Preporuka br. R (2000) 21 Komiteta ministara državama članicama o slobodi obavljanja advokatske profesije, koju je usvojio Komitet ministara 25. oktobra 2000. godine na 727. sastanku zamenika ministara, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/10/CoE-rec200021-freedom-exercise-profession-lawyer.pdf> (poslednji pristup 12. septembra 2025).

²⁶ Zakon br. 04/Z-193 o advokaturi, 31. maj 2013, član 37, stav 3, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=8673&langid=2>: 'Ako se bavljenje advokaturom prekinulo zbog toga što je protiv advokata u toku disciplinski postupak, trajanje prekida obavljanja advokature uključuje se u trajanje izrečene mere, prema kojoj je prestalo pravo bavljenja advokaturom. (...)'. Član 38: 'Bavljenje ad-

ovom zakonu, advokat može biti suspendovan ukoliko okolnosti predmeta u koji je advokat angažovan dovode do pokretanja disciplinskog postupka, ali nisu dovoljno teške da bi pokrenule ukidanje advokatske prakse. Naprotiv, ako krivična dela za koja je advokat optužen čine advokata nepodobnim za bavljenje advokaturom ili je advokat osuđen za takva dela, pravo na bavljenje advokaturom se ukida.

Postoji ključna razlika između optužnice (formalne optužbe) i osude (utvrđenja krivice). Optužnica nije jednaka krivici i podleže pretpostavci nevinosti prema članu 6, stav 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Stoga se automatsko suspendovanje ili zabrana bavljenja advokaturom zasnovani isključivo na optužnici generalno smatraju nesrazmernim i potencijalno nezakonitim, ali privremena suspendovanje može biti dozvoljena u izuzetnim slučajevima kada je u pitanju integritet profesije ili poverenje javnosti. Nasuprot tome, krivične osude, posebno one koje uključuju zloupotrebu položaja/ovlašćenja, korupciju, ometanje pravde ili nasilje, obično zahtevaju disciplinske sankcije, uključujući ukidanje prava na bavljenje advokaturom, u skladu sa sudskom praksom ESLJP.²⁷

Nalazi

EULEX je identifikovao nekoliko slučajeva tokom glavnih pretresa u kojima su advokati, uprkos tome što su bili predmet tekućeg krivičnog postupka ili su bili osuđeni, iako ne pravosnažnom presudom, i dalje pružali pravno zastupanje okrivljenima. U nekim slučajevima, krivične prijave protiv ovih advokata bile su direktno povezane sa njihovim profesionalnim ponašanjem, uključujući, ali ne ograničavajući se na, pružanje pomoći počiniocima nakon izvršenja krivičnog dela,²⁸ ometanje dokaza ili službenog postupka,²⁹ i trgovinu uticajem.³⁰

Na primer, EULEX je pratio ročište na kojem je advokat odbrane, i sam optuženi u tekućem sudskom postupku za seksualno zlostavljanje, morao da zahteva odlaganje ročišta, jer je morao da bude prisutan na svom ročištu u svojstvu optuženog. U jednom drugom predmetu visokog profila koji je pratio EULEX, jedan od advokata odbrane je i sam bio optužen i protiv nje je u toku bio postupak po optužbama za korupciju, dok je u drugom predmetu visokog profila jedan od advokata odbrane uhapšen pod optužbama u vezi sa pružanjem pomoći počiniocima nakon izvršenja krivičnog dela, ometanjem dokaza ili službenog postupka i trgovinom uticajem. Nekoliko dana kasnije, isti advokat je bio prisutan na ročištu u svojstvu advokata odbrane, iako su njegovo hapšenje i tekuća istraga protiv njega već bili javno objavljeni.

Uprkos višestrukim pisanim i ličnim zahtevima, Advokatska komora Kosova (AKK), pozivajući se na poverljivost, nije dostavila statističke podatke o broju advokata koji su pod optužnicom ili su osuđivani, niti o broju pokrenutih disciplinskih postupaka u takvim slučajevima, iako je EULEX tražio samo numeričke podatke, bez ikakvih ličnih podataka. Pored toga, na osnovu informacija koje je EULEX dobio od SSK, ISUP ne sadrži podatke o profesiji optuženih, što onemogućava utvrđivanje broja aktivnih advokata koji su predmet tekućih krivičnih postupaka.

vokaturom prestaje ako: je protiv advokata pokrenut krivični postupak za krivično delo koje je čini nedostojnim advokatski posao; 1.2. je protiv advokata pokrenut disciplinski postupak zbog ozbiljnih povreda dužnosti advokata i ugleda advokature; 1.3. je osuđen za krivično delo koje je po svojoj prirodi takvo da ga čini nepodobnim za bavljenje advokaturom; (...). Član 39: 'Advokat gubi pravo da se bavi advokaturom, ako: (...) 1.5. je izrečena disciplinska kazna trajne zabrane vršenja advokature; (...). 1.9. je osuđen više od jedne (1) godine bezuslovne kazne za krivična dela koja ga čine nedostojnim bavljenja advokaturom; (...).'

27 ESLJP, *Samarin protiv Rusije*, 2017: ESLJP je potvrdio oduzimanje prava na bavljenje advokaturom osuđenom za iznudu, naglašavajući važnost očuvanja poverenja javnosti u pravnu profesiju. ESLJP, *Dimitrov protiv Bugarske*, 2011: ESLJP je presudio da je doživotno oduzimanje prava na bavljenje advokaturom za lakši prekršaj nesrazmerna, pojačavajući princip rehabilitacije.

28 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 380, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413> <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18413>.

29 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 386, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

30 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 424, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

Predmeti koje prati EULEX, iako ograničenog broja, mogu pokrenuti pitanja o integritetu pravne profesije, ako ona advokatima koji su predmet aktivnih krivičnih postupaka dozvoljava da nastave da se bave advokaturom, naročito pošto su drugi ključni akteri u pravosudnom sistemu, poput sudija i tužilaca, suspendovani pod sličnim okolnostima.

Preporuke

- ✓ EULEX preporučuje AKK-u da revidira i sprovodi interna disciplinska pravila u skladu sa Zakonom o advokaturi i da osigura da se istrage o povredi dužnosti pokreću po službenoj dužnosti nakon saznanja o optužnici ili osudi svog člana.
- ✓ AKK se takođe podstiče da primenjuje privremene mere koje se mogu izreći do ishoda krivičnog postupka, uz ugrađene zaštitne mere za pravičan postupak i srazmernost.
- ✓ Radi poboljšanja odgovornosti, EULEX predlaže AKK da revidira svoj pristup transparentnosti u skladu sa javnim interesom i najboljim međunarodnim praksama, uključujući javno izveštavanje o agregiranim podacima koji se tiču disciplinskih slučajeva, suspendovanju i ukidanju prava na bavljenje advokaturom uz poštovanje principa poverljivosti i da, u saradnji sa nadzornim telima i drugim subjektima za praćenje, pruži relevantne podatke uz odgovarajuće zaštitne mere.
- ✓ EULEX takođe podstiče SSK da, u koordinaciji sa Ministarstvom pravde, pokrene tehnička ažuriranja ISUP sistema kako bi se uključilo opciono označavanje profesije (npr. advokat, tužilac, sudija, notar).

2.8. Sprovođenje Smernica za kaznenu politiku od strane osnovnih sudova

Kontekst

Apelacioni sud je 15. februara 2018. godine usvojio neobavezujuće Opšte Smernice za kaznenu politiku za Kosovo, u cilju objedinjavanja praksi izricanja kazni na sudovima i rešavanja problema koji se obično naziva „razlika u izricanju kazni“. U ovom kontekstu, ovaj termin u suštini podrazumeva izricanje neopravdano različitih kazni za isto krivično delo, što može dovesti do kršenja prava na pravično suđenje.³¹ Cilj Smernica za kaznenu politiku je da podrži sudije u pravičnom donošenju odluka pružanjem indikativne liste okolnosti koje treba koristiti prilikom ublažavanja i otežavanja kazni, kao dopunu pravilima o izricanju kazni utvrđenim u članovima 69. i 70. KZ.³² Pored indikativne liste olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, Smernice za kaznenu politiku za sudije takođe pružaju numeričke tabele sa predloženim polaznim tačkama za izračunavanje kazne.

Da bi se rešili specifični aspekti izricanja kazni, Vrhovni sud je u februaru 2020. godine usvojio Posebne smernice o izricanju novčanih kazni kao sankcija za krivična dela iz Krivičnog zakonika (i razvio kalkulator za izračunavanje novčane kazne), a u junu 2021. godine i posebne Smernice za kaznenu politiku za korupciju na službenom položaju i krivična dela protiv službene dužnosti. One ne zamenjuju opšte Smernice za kaznenu politiku, već pružaju razjašnjenje u vezi sa ovim specifičnim krivičnim delima.

31 Presuda Ustavnog suda, Priština, 20. jul 2012. Broj ref. AGJ 285/12, broj predmeta KI 04/12.

32 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 69. i član 70, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

Vrhovni sud je 8. novembra 2024. godine, radi objedinjavanja praksi izricanja kazni na sudovima, nakon stupanja na snagu novog Krivičnog zakonika 2019. godine, usvojio nove Smernice za kaznenu politiku, kojima su ukinute one iz 2018. godine. Za razliku od Smernica za kaznenu politiku iz 2018. godine, prema kojima je prosek između zakonskog minimuma i maksimuma postavljen kao polazna tačka za sve kazne predviđene Krivičnim zakonom, u Smernicama za kaznenu politiku iz 2024. godine usvojen je drugačiji pristup. Za svako poglavlje KZ (osim Poglavlja XXXIII, koje je obuhvaćeno gore pomenutim Smernicama za kaznenu politiku za korupciju na službenom položaju i krivična dela protiv službene dužnosti), određene su tri različite skale polaznih tačaka – trećina, polovina ili dve trećine propisanog minimuma i maksimuma kazne, u zavisnosti od opasnosti i rasprostranjenosti krivičnih dela, kao i od opšteg interesa za strožu politiku kako u zakonodavstvu tako i u sprovođenju. Polazne tačke definišu poziciju unutar skale kategorije od koje se počinje sa izračunavanjem kazne. Kada se utvrdi početna tačka, sud razmatra dodatne otežavajuće i olakšavajuće okolnosti i prethodne osude, kako bi prilagodio kaznu u okviru raspona. Izračunavanje otežavajućih okolnosti vrši se dodavanjem odgovarajućeg procenta ove okolnosti početnoj tački, dok se izračunavanje olakšavajućih okolnosti vrši smanjenjem odgovarajućeg procenta ove okolnosti od početne tačke. Kao sledeći korak, sud utvrđuje da li su alternativne i/ili dopunske kazne za to krivično delo moguće, srazmerne i adekvatne i određuje restituciju/nadoknadu štete.³³

Nalazi

Da bi ocenio da li osnovni sudovi poštuju Opšte Smernice za kaznenu politiku VS (Smernice za kaznenu politiku), EULEX je analizirao nasumično odabrane presude osnovnih sudova objavljene između januara 2024. i juna 2025. godine za 12 krivičnih dela.³⁴ Na osnovu ove ocene, EULEX je utvrdio da je izricanje kazni u osnovnim sudovima za ista krivična dela i dalje nedosledno. Sve analizirane presude sadrže obrazloženje o načinu određivanja kazne, i uključuju određivanje glavne kazne, a zatim i pozivanje na opšta pravila utvrđena članovima 69. i 70. KZ. Ipak, obrazloženja se oslanjaju na šablone koji su obično veoma opšti i ne odražavaju konkretna razmatranja u svakom predmetu. Ni u jednoj od analiziranih presuda sudovi ne objašnjavaju koji dokazi potkrepljuju zaključke da su lične okolnosti okrivljenog olakšavajuće okolnosti. Štaviše, prilikom izricanja novčane kazne, sudovi u presudama ne navode prihode i finansijsku situaciju okrivljenog i ne objašnjavaju kako se izrečena novčana kazna izračunava.

Na primer, prema Smernicama za kaznenu politiku iz 2018. godine, koje su važile do jeseni 2024. godine, za krivična dela neovlašćenog posedovanja oružja,³⁵ polazna tačka za izračunavanje kazne je srednja tačka raspoloživog raspona utvrđenog Krivičnim zakonikom za svako konkretno krivično delo. Na srednjoj tački, sudu se daje maksimalno pravo diskrecije da se kreće naviše ili naniže unutar zakonski utvrđenog raspona.³⁶ Iako je srednja tačka alternativne kazne za neovlašćeno posedovanje oružja novčana kazna od 3750 evra (predviđena kazna prema ovom članu je novčana kazna do 7500 evra ili kazna zatvor u trajanju od pet godina), najviša izrečena kazna u analiziranim predmetima je novčana kazna od 1500 evra, čak i kada je okrivljeni imao krivični dosije. Pored toga, kada se izriču uslovne kazne, sud ne navodi konkretno obrazloženje

33 2024 Smernice za kaznenu politiku, Poglavlje VI. Faze izricanja kazne, str. 82 i 83 verzije na Engleskom jeziku.

34 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>: Neovlašćeno posedovanje oružja (9 presuda); Predmeti korupcije poput zloupotrebe službenog položaja i ovlašćenja, davanja mita, uzimanja mita, sukoba interesa, zloupotrebe i prevare u javnim nabavkama, prevare sa subvencijama, prevare na službenom položaju (19 presuda); nasilja u porodici (9 presuda); ubistva (10 presuda); ugrožavanja javnog saobraćaja (8 presuda); nezakonite gradnje (9 presuda). Presude nisu pravosnažne, jer to nije neophodno za potrebe analize.

35 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 366, stav 1, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

36 Opšte Smernice za kaznenu politiku, Vrhovni sud Kosova, 2018, Poglavlje 3, Podpoglavlje 3.3 Početna tačka izricanja kazne i pretpostavljeni rok, str. 27 u verziji na engleskom jeziku.

zašto smatra da je pretnja kaznom dovoljna da odvraća okrivljenog od izvršenja novog krivičnog dela. U većini presuda koje se odnose na ovo krivično delo, sudovi su kao olakšavajuću okolnost prihvatili to što je okrivljeni pokazao kajanje i obećao da neće ponoviti krivično delo, istovremeno navodeći da je okrivljeni već bio osuđivan za isto krivično delo. Štaviše, u presudama u kojima su okrivljeni priznali krivicu, a nisu imali krivični dosije, sudovi su izrekli novčane kazne u rasponu od 300 do 1500 evra. U jednom drugom predmetu u vezi sa istim krivičnim delom, gde su neki od okrivljenih imali krivični dosije, a drugi nisu, sud je svima izrekao istu kaznu, bez ikakvog obrazloženja. Ovi primeri pokazuju da je izricanje kazni ponekad proizvoljno, jer se ne održava ravnoteža između otežavajućih i olakšavajućih okolnosti.

Isti nedosledan pristup izricanju kazni utvrđen je i u predmetima korupcije koje su vodila Odeljenja za teška krivična u Osnovnim sudovima. Smernice za kaznenu politiku za korupciju u službi i krivična dela protiv službene dužnosti iz 2021. godine predviđaju tri raspona kazni za krivično delo sukoba interesa, kažnjivo novčanom kaznom i kaznom zatvora u trajanju do tri godine³⁷, u zavisnosti od odgovornosti okrivljenog. U svim analiziranim predmetima za ovo krivično delo, izrečena kazna bila je šest meseci zatvora (uslovna ili zamenjena novčanom kaznom), a kumulativno novčana kazna u rasponu od 800 do 2500 evra. Ni u jednom predmetu nije izrečena dopunska kazna. Nisu data obrazloženja zašto je primenjen relativno nizak raspon kazni, ako su postojale otežavajuće okolnosti, niti zašto je kazna zatvora zamenjen novčanom kaznom. U predmetima krivičnih dela zloupotrebe i prevare u postupku javnih nabavki, za koja je predviđena novčana kazna i kazna zatvora u trajanju do pet godina,³⁸ sve izrečene kazne su određene u niskom rasponu kazni za ovo krivično delo (kazne zatvora u trajanju od šest meseci, sve zamenjene novčanom kaznom).³⁹ Samo je u jednom predmetu izrečena dopunska kazna zabrane učešća u postupcima dodele ugovora o javnim nabavkama. Čak ni AS, prilikom potvrđivanja presude u vezi sa zloupotrebom i prevare u postupku javnih nabavki, nije obrazložio zašto je izrečena kazna bila ispod zakonom propisanih granica. U predmetu zloupotrebe službenog položaja ili ovlašćenja,⁴⁰ koja je prouzrokovala štetu od preko 1000 evra, izrečena je kazna zatvora u trajanju od šest meseci, koja je zamenjena novčanom kaznom u iznosu od 3600 evra. Međutim, kazna predviđena za ovo krivično delo je kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina, a prema Smernicama za kaznenu politiku iz 2021. godine, donji raspon kazni (od tri: niska, srednja i visoka) je između dve i tri godine.⁴¹ U predmetu mita,⁴² i lica koja su dala i lica koja su primila mito imala su prethodne krivične dosijee, pa čak i okrivljeni koji je primio mito (sudski veštak koji je četiri godine ranije osuđen za isto krivično delo) dobila su kaznu ispod donjeg raspona kazni. Pozitivna stvar je što mu je kao dopunska kazna zabranjeno obavljanje profesije dve godine. Što se tiče presuda o krivici u predmetima korupcije koje je izdalo Specijalno odeljenje OS u Prištini, a koje je ispitao EULEX, izrečene kazne su sledile preporučeni raspon kazni iz Smernica za kaznenu politiku iz 2018. godine. Presude su bile dobro obrazložene u delu o izricanju kazne i odražavale su razmatrane olakšavajuće i otežavajuće okolnosti i ulogu svakog optuženog.

U predmetima nasilja u porodici, obe Smernice za kaznenu politiku predviđaju istu početnu tačku od polovine propisane kazne: novčana kazna i kazna zatvora u trajanju do tri godine.⁴³ Praćenje predmeta po članu 248, stav 1 i 3 KZ pokazuje da je izračunavanje kazni zatvora bilo

37 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 417, stav 1, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

38 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 415, stav 1, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

39 Osim u jednom sporazumu o priznanju krivice gde je kazna zatvora od šest meseci bila uslovna.

40 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 414, stav 1, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

41 Iako član 71. Krivičnog zakonika, 06/Z-074, 14. januar 2019. godine, dozvoljava sudu da izrekne kaznu ispod granica predviđenih zakonom, mora se dati obrazloženje, koje u ovoj presudi nije sadržano.

42 Davanje mita iz člana 422. stav 1. Krivičnog zakonika, 06/Z-074, 14.01.2019. godine i primanje mita iz člana 421. stav 1. Krivičnog zakonika, 06/Z-074, 14.01.2019, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

43 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 248, stavovi 1. i 3. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

u okviru raspona iz Smernica za kaznenu politiku, mada se veća važnost pridaje olakšavajućim okolnostima. Takođe, u predmetima ubistva, sudovi izriču kazne u okviru raspona kazni iz Smernica za kaznenu politiku, a ako je kazna ispod minimalnog raspona kazne, daju dovoljno obrazloženje.

Što se tiče krivičnog dela ugrožavanja javnog saobraćaja,⁴⁴ Smernice za kaznenu politiku iz 2018. i 2024. godine se ne primenjuju. Krivični zakon propisuje da se za saobraćajne nezgode počinjene iz nehata koje su rezultirale teškom telesnom povredom ili materijalnom štetom od 20.000 evra ili više, predviđa kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.⁴⁵ Prema obema Smernicama za kaznenu politiku, ovo se smatra srednjom kaznom (sa maksimumom do pet godina) i polazna tačka za izračunavanje kazne je polovina (dve godine i šest meseci zatvora). U analiziranim presudama, minimalne i kazne ispod minimuma su izricane čak i kada su postojale otežavajuće okolnosti, a u nekim slučajevima minimalna kazna od šest meseci je zamenjena novčanom kaznom u rasponu od 800 do 1000 evra, koja se može plaćati u rata-ma.⁴⁶ U jednom predmetu, sud je izrekao kaznu ispod minimuma, iako je okrivljeni imao krivični dosije, što je trebalo da utiče na izricanje kazne. U drugom slučaju, kazna je ukinuta, iako je okrivljeni izazvao nesreću sa smrtnim ishodom u neregistrovanom vozilu kojim je upravljao bez vozačke dozvole.⁴⁷ Ni u jednoj od analiziranih presuda, sud nije izrekao dopunsku kaznu, poput zabrane upravljanja motornim vozilima i oduzimanja vozačke dozvole.⁴⁸ Šteta nanescena žrtvama nije uzeta u obzir prilikom izricanja kazne, a obrazloženje presuda nije se osvrnulo na pričinjenu štetu.

Što se tiče krivičnog dela nezakonite gradnje,⁴⁹ u Smernicama za kaznenu politiku iz 2024. godine navodi se da je za ovo delo predviđena srednja kazna sa maksimumom do pet godina. Za srednju kaznu, početna tačka je polovina, koja se kreće od dve godine i devet meseci do četiri godine i šest meseci zatvora, u zavisnosti od kvalifikacije.⁵⁰ Izrečene kazne za nezakonitu gradnju u zaštićenim zonama i nacionalnim parkovima, sa početnom tačkom od četiri godine i šest meseci zatvora, razlikuju se u različitim osnovnim sudovima. U dve analizirane presude izrečena je uslovna jednogodišnja zatvorska kazna sa jednogodišnjim periodom provere. U presudi za tri nezakonito izgrađene vile u dolini Rugove izrečena je kazna od pet meseci zatvora, koja je zatim zamenjena novčanom kaznom od 800 evra, dok je za nezakonito izgrađenu kuću u „Nacionalnom parku Šar“ izrečena kazna od četiri meseca zatvora, zamenjena novčanom kaznom od 1000 evra. U sva četiri predmeta okrivljeni su se izjasnili krivim, pokazali kajanje i nisu imali krivični dosije. U samo jednoj od presuda sud je uzeo u obzir otežavajuće okolnosti (kao što su umišljaj, okolnosti i opasnost krivičnog dela zbog zaštićene životne sredine), ali je ipak izrekao blagu kaznu bez obrazloženja zašto otežavajuće okolnosti nisu uticale na izricanje kazne. U predmetima koji se tiču nezakonite gradnje koja je nastavljena nakon što je nadležna institucija izdala naredbu o obustavi radova⁵¹ (sa predviđenom novčanom kaznom i kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina, sa tri godine kao početnom tačkom), izricanje kazne je takođe bilo blago. U ovim predmetima, kazne su izračunate u minimalnom rasponu iako su postojale otežavajuće okolnosti (visok stepen umišljaja, način i okolnosti izvršenja i opasnost). Iako ovo nije direktno povezano sa izricanjem kazne, vredi napomenuti da su u svim analiziranim pre-

44 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 370, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

45 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 370, stav 8, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>

46 Obrazloženje u presudama ne odražava kako je sud izračunao novčanu kaznu i kako taj iznos odražava težinu prekršaja i finansijske okolnosti okrivljenog.

47 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 78, stav 1 (1.1), <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

48 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, članovi 64. i 65, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

49 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 359, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

50 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 359, stavovi 2-4, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

51 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 359, stav 3, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

sudama koje se tiču nezakonite gradnje, sudovi naložili rušenje nezakonitih objekata na trošak okrivljenih.⁵² Međutim, ovi nalozi ostaju neizvršeni, jer nijedan od nezakonitih objekata u „Nacionalnom parku Šar“ i u dolini Rugove nije srušen.

Na osnovu nivoa primene, Smernice za kaznenu politiku VS su, prema svemu sudeći, relativno nepoznate među sudijama u osnovnim sudovima. Ovaj zaključak potkrepljuje činjenica da za većinu sudija Smernice za kaznenu politiku nisu bile deo njihovog obrazovnog procesa, jer datiraju tek iz 2018. godine. U predmetima korupcije (osim Specijalnog odeljenja OS u Prištini), neovlašćenog posedovanja oružja, saobraćajnih nezgoda i nezakonite gradnje, sudovi obično izriču minimalne i kazne ispod minimalnog raspona, čak i kada postoje otežavajuće okolnosti. Ovakav blagi pristup bez jasnog opravdanja podriva vladavinu prava na Kosovu, kao i svrhu kažnjavanja, kako je navedeno u KZ, uključujući smanjenje ponavljanja krivičnog dela i obezbeđivanje pravde za žrtve.⁵³

Preporuke

- ✓ EULEX podstiče VS da nastavi sa podizanjem svesti među sudijama u osnovnim sudovima o Smernicama za kaznenu politiku, putem sastanaka, obuka, radionica i uz reference u presudama VS.
- ✓ Sudije bi trebalo da koriste Smernice za kaznenu politiku, uključujući kalkulator za izračunavanje krivičnih kazni, kako bi se izbegle neopravdane i nepotrebne razlike u politici izricanja kazni.
- ✓ SSK se savetuje da obezbedi da Smernice za kaznenu politiku i kalkulator za izračunavanje krivičnih kazni budu lako dostupni sudijama, kako digitalno tako i na papiru.

2.9. Pretnje tužiocima

Kontekst

U demokratskom društvu, tužioci imaju važnu ulogu u poštovanju vladavine prava i osiguravanju da se pravda sprovodi, istovremeno zastupajući javni interes. Njihove odluke mogu duboko uticati na živote, poverenje javnosti i integritet pravosudnog sistema. Na Kosovu, tužiocima je poverena odgovornost da pokreću i vode krivične postupke, kao i druge dužnosti i funkcije predviđene zakonom. U skladu sa lokalnim zakonodavstvom, tužilačke funkcije moraju se obavljati na nezavisan, pravedan, objektivan i nepristrasan način i mora se osigurati da se sva lica tretiraju jednako pred zakonom.⁵⁴ Da bi efikasno obavljali svoje dužnosti, tužioci moraju biti slobodni od spoljnih pritisaka, zastrašivanja ili pretnji.

Tokom svojih redovnih aktivnosti praćenja, EULEX je saznao za nekoliko slučajeva pretnji ili zastrašivanja upućenih tužiocima u vezi sa njihovim službenim aktivnostima i pokrenuo je detaljnije ispitivanje ovih slučajeva i načina na koji se takvi incidenti rešavaju u okviru pravosudnog sistema.

⁵² Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 359, stav 5, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

⁵³ Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 38, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

⁵⁴ Zakon br. 08/Z-167 o državnom tužiocu, 17. maj 2023, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=74943>.

Nalazi

Kroz svoje praćenje, EULEX je razmotrio predmete pretnji ili zastrašivanja tužilaca prijavljenih vlastima. U većini njih, istrage ne pokazuju stvarni napredak. Treba napomenuti da su tužioci koji su primili pretnje radili na predmetima korupcije, na predmetima koji uključuju organizovane kriminalne grupe, na predmetima visokog profila ili politički osetljivim (međuetničkim) predmetima.

Štaviše, tužioci ili članovi njihove uže porodice ponekad su direktno ili indirektno bili ugroženi zbog njihove profesionalne aktivnosti u određenom predmetu. Na primer, u jednom od predmeta koje je pratio EULEX, tužilac iz jednog Osnovnog tužilaštva (OT) je već pet godina pod bliskom zaštitom⁵⁵ Pretnje tužiocu i članu porodice počele su 2020. godine nakon što je podigao optužnicu protiv visokog zvaničnika zbog optužbi za korupciju. Istraga protiv osumnjičenog je pokrenuta 2021. godine, ali je ubrzo obustavljena zbog nedostatka saradnje stranih pravosudnih organa. Poslednji zahtev za pravosudnu saradnju poslat je nadležnim organima u avgustu 2024. godine, ali do datuma ovog izveštaja nije dobijen odgovor. U međuvremenu, osumnjičeni je pušten na slobodu 2021. godine kada je sud odbio zahtev tužioca za produženje pritvora i izrekao blažu meru kaucije. Osumnjičeni je napustio Kosovo, dok su tužilac i član uže porodice nastavili da dobijaju pretnje. Tužiocu je tada pružena bliska zaštita. U međuvremenu, isti tužilac je 2022. godine dobio pretnje zbog istražnih aktivnosti u jednom drugom predmetu visokog profila. Nakon podizanja optužnice, glavni pretres je počeo 2023. godine u sudu u drugom regionu i još uvek je u toku prvostepeni postupak. Od tada, tužilac se kreće uz blisku zaštitu, takođe i kada putuje na ročišta u tom sudu u predmetu u vezi sa kojim mu je navodno prećeno. Osumnjičeni za pretnju u ovom slučaju je takođe na slobodi i nije bilo mnogo napretka u pokrenutoj istrazi protiv njega.

Još jedan tužilac Odeljenja za teška krivična dela u jednom drugom tužilaštvu bio je meta nekoliko istovremenih pretnji dok je pripremao i podnosio žalbu na oslobađajuću presudu⁵⁶ Konkretnije, nekoliko anonimnih lažnih krivičnih prijava podneto je protiv neposrednog člana tužiočeve porodice. Odmah je pokrenuta istraga protiv člana porodice. Nekoliko meseci kasnije, drugo tužilaštvo je utvrdilo da su optužbe lažne, da nije počinjen zločin, a istraga je obustavljena. Međutim, nije bilo daljih postupaka, niti ikakvih istražnih mera protiv anonimne osobe koja je podnela lažnu prijavu. U međuvremenu, fotografija tužioca objavljena je na društvenim mrežama, na kojoj se lažno tvrdi da je tužilac preminuo. Sedam meseci kasnije, isti tužilac je putem privatnog imejla primio lažnu seksualno eksplicitnu fotografiju sa ucenjiivačkom porukom. Kasnije je fotografija proširena i na društvenim mrežama. Istrage u oba slučaja na društvenim mrežama pokrenulo je isto tužilaštvo u kojem tužilac radi, ali osumnjičeni su i dalje nepoznati i nije postignut nikakav stvarni napredak.

Godine 2021, tužiocu Specijalnog tužilaštva je usmeno prećeno u pisarnici prostorija Specijalnog tužilaštva. OT je brzo završio istragu i u roku od mesec dana podignuta je optužnica. Prvo ročište sud je zakazao tri godine kasnije, jer se predmet nije smatrao hitnim prema Strateškom planu SSK za poboljšanje pristupa pravdi 2022-2025.⁵⁷ Glavni pretres je počeo 2025. godine i još uvek je u toku u osnovnom sudu, iako nije složene prirode.

Još jedno pitanje koje je primetio EULEX jesu pretnje tužiocima koje slede nakon kritika izvršne

⁵⁵ Tužilac se složio da će EULEX pomenuti ovaj slučaj u Izveštaju o praćenju pravosuđa.

⁵⁶ Tužilac se složio da EULEX može da se pozove na ovaj slučaj u Izveštaju o praćenju pravosuđa.

⁵⁷ Strateški plan za poboljšanje pristupa pravosuđu 2022-2025, https://www.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/2023/03/KJC_Strategic_Plan_on_Access_to_Justice_2022.pdf (poslednji pristup 12. septembra 2025.).

vlasti protiv njih putem medija, često pojačanih putem društvenih medija i digitalnih platformi.⁵⁸ Na primer, odluka o izricanju blaže bezbednosne mere kućnog pritvora osumnjičenom pritvoreniku krajem 2022. godine propraćena je oštrim kritikama u medijima od strane članova vlade protiv tužioca i sudije za prethodni postupak u ovom predmetu. Ubrzo nakon toga, na nekoliko lokacija u Prištini pojavio se grafit „*Stub srama*“ (na albanskom: „*Shtylle e turpit*“) sa imenima sudije i tužioca koji su radili na ovom predmetu. Tri godine kasnije, 2025. godine, grafiti sa njihovim imenima još uvek nisu uklonjeni sa svih lokacija, a u ovom slučaju nije pokrenuta istraga.

Kao pozitivan razvoj, EULEX je primetio da u slučajevima pretnji tužiocima, TSK obično inicira pružanje fizičke zaštite kada se to smatra neophodnim i u većini slučajeva javno reaguje na napade putem medija. Međutim, trebalo bi uložiti više truda u rešavanje problema pretnji tužiocima. Neki od ozbiljnih slučajeva pretnji, pokušaja ometanja, zastrašivanja, mešanja ili odmazde protiv tužilaca imaju za cilj ometanje pravde i stoga zahtevaju brzu i temeljnu istragu i presuđivanje. S obzirom na to, iako se priznaje veliko opterećenje sudija u osnovnim sudovima i njihova obaveza da poštuju pravila SSK o rešavanju zaostalih nerešenih predmeta (prednost se daje najstarijim predmetima), kašnjenje u donošenju presuda u slučajevima koji se tiču pretnji sudijama ili tužiocima šalje poruku da oni nisu važni, ostavljajući počinioce nekažnjenim. Udruženje tužilaca koje dobro funkcioniše i koje je nezavisno može pružiti ličnu pomoć i podršku tužiocima koji su izloženi pretnjama ili zastrašivanju, ali postojeće Udruženje tužilaca, iako formalno osnovano, nema potrebne resurse za pružanje smislene pomoći.

Pretnje mogu ugroziti nezavisnost tužilaca, mogu ih zastrašiti da izmene ili odustanu od predmeta i mogu dovesti do erozije poverenja javnosti u pravosudni sistem i obeshrabriti saradnju javnosti u istragama. Stoga je imperativ da se svi slučajevi pretnji tužiocima temeljno i brzo istraže. Efikasna istraga služi i zaštiti pojedinca i slanju jasne poruke da se neće tolerisati nijedan pokušaj ometanja pravde. Takođe je važno naglasiti da je ESLJP u mnogim prilikama isticao posebnu ulogu pravosuđa u društvu, koje, kao garant pravde, mora uživati poverenje javnosti da bi uspešno obavljalo svoje dužnosti.⁵⁹

Preporuke

- ✓ Tužilaštva treba da daju prioritet istrazi i krivičnom gonjenju slučajeva koji uključuju pokušaje zastrašivanja ili pretnji tužiocima.
- ✓ EULEX preporučuje TSK-u da uspostavi i operacionalizuje strukturirani mehanizam za procenu i reagovanje na pretnje usmerene ka tužiocima.
- ✓ TSK-u se savetuje da olakša uspostavljanje i funkcionisanje nezavisnog, samoregulatornog Udruženja tužilaca, koje bi, između ostalih odgovornosti, pružalo institucionalnu podršku i zastupanje u slučajevima koji uključuju pretnje ili prekomerni pritisak.
- ✓ Izvršna vlast treba da se uzdrži od oštih javnih kritika prema pojedinačnim tužiocima, jer to može uticati na institucionalnu nezavisnost tužilaštva, stvarajući „efekat zastrašivanja“ i rezultirajući samocenzurom.

⁵⁸ Zamenik ministra je 2024. godine podelio status na društvenim mrežama (Meta) direktora kompanije koji je nazvao Specijalno tužilaštvo kriminalnom organizacijom nakon što su pokrenuli istragu protiv kompanije.

⁵⁹ ESLJP, *Kovesi protiv Rumunije*, 2020, br. 3594/19, stav 201 i ESLJP, *Morice protiv Francuske*, 2015, br. 29369/10, stav 128.

3. Nalazi tematskog praćenja

3.1 Odgovornost za navodno zlostavljanje od strane pripadnika Policije Kosova: početna ocena

Kontekst

U skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava, na Kosovu je zabrana mučenja i drugih oblika okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja apsolutna i primenjuje se u svim okolnostima.⁶⁰ Vlasti imaju i negativne i pozitivne obaveze kada je u pitanju pravo na slobodu od mučenja i zlostavljanja. Negativna obaveza u suštini podrazumeva da svi službenici, uključujući, ali ne ograničavajući se na policajce, moraju da se uzdrže od izvršenja dela mučenja ili drugih oblika zlostavljanja. Pozitivna obaveza zahteva uspostavljanje sveobuhvatnog pravnog i institucionalnog okvira koji efikasno sprečava mučenje i zlostavljanje, kao i dužnost sprovođenja efikasnih istraga kad god postoje verodostojni navodi ili argumentovane tvrdnje o takvom ponašanju. Da bi se ispunili međunarodni standardi ljudskih prava, istraga o navodima o mučenju ili zlostavljanju mora se pridržavati nekoliko bitnih parametara kojima se obezbeđuje njena efikasnost. Kao prvo, preduzete istražne mere moraju biti adekvatne; treba da omoguće temeljno utvrđivanje činjenica i identifikuju odgovorna lica. Kao drugo, istrage se moraju pokrenuti brzo i sprovesti bez nepotrebnog odlaganja, kako bi se obezbedili očuvanje dokaza i dostupnost svedoka dok su im sećanja još sveža. Kao treće, žrtva mora biti uključena u istražni proces u razumnoj meri. To podrazumeva da bude obavestena o značajnim događajima i da ima mogućnost da doprinese relevantnim informacijama. Konačno, istragu mora sprovesti telo koje je i institucionalno i praktično nezavisno od onih koji su umešani u navodnu povredu dužnosti, kako bi se održalo poverenje javnosti i izbegao sukob interesa.

Takođe je važno naglasiti da se, prema međunarodnim standardima, obaveza sprovođenja efikasne istrage ne odnosi na rezultat, već na način. To podrazumeva da ne mora svaka istraga nužno biti uspešna ili dovesti do definitivnog zaključka o istinitosti iznetih navoda. Međutim, istraga mora biti temeljna, a vlasti moraju preduzeti sve razumne korake koji su im na raspolaganju kako bi obezbedile dokaze u vezi sa incidentom, uključujući, između ostalog, svedočenja očevidaca i forenzičke dokaze. Svaki nedostatak u istrazi koji podriva mogućnosti da se utvrdi uzrok povrede ili identitet odgovornih lica može dovesti do kršenja ovog standarda.⁶¹

⁶⁰ Ovo se zasniva na direktnoj primeni prava priznatih Konvencijom protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovečnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja, EKLJP, Konvencijom o pravima deteta i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, ali i posebnom odredbom iz člana 27. Ustava Kosova [Zabrana mučenja, okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja] u kojoj se navodi da „Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, okrutnom, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju“.

⁶¹ Za više informacija o pozitivnim i negativnim obavezama prema EKLJP, pogledajte „Vodič o članu 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima: zabrana mučenja“ Saveta Evrope od 28. februara 2025. godine.

Na Kosovu, krivična dela mučenja i zlostavljanja od strane javnih službenika predstavljaju krivična dela po članovima 196.⁶² i 195.⁶³ KZ. Štaviše, Zakonom o policiji propisano je da policajac ne sme da izvrši, podstiče, podržava ili toleriše bilo kakav čin mučenja ili nečovečno ili ponižavajuće postupanje ni pod kojim okolnostima, i nijedna izdata naredba ne može opravdati takvu radnju.⁶⁴ Administrativno uputstvo br. 04/2019 o prekršajima, merama i disciplinskim postupcima u Kosovskoj policiji klasifikuje prekomernu upotrebu sile kao težak disciplinski prekršaj.⁶⁵

Odgovornost za navodno zlostavljanje i mučenje od strane PK obezbeđuje se kroz različite institucionalne mehanizme. Policijski inspektorat Kosova (PIK), nezavisna agencija u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, odgovoran je za istragu navoda koji uključuju elemente krivičnih dela. PIK može da istražuje slučajeve na osnovu spoljnih žalbi, na sopstvenu inicijativu ili nakon interne inicijative od strane PK ili upućivanja od strane drugih institucija. Nakon početnog pregleda žalbe od strane Odeljenja za upravljanje žalbama PIK-a, slučaj obrađuje Odeljenje za istrage, ukoliko on sadrži elemente umešanosti službenika PK u kriminalne aktivnosti, dok se upućuje Odeljenju za interne istrage (OII) u okviru PK, kada sadrži elemente disciplinskih prekršaja.⁶⁶

Nakon što istraži slučajeve koji sadrže elemente krivičnih dela, PIK ih prosleđuje organima tužilaštva u vidu: krivične prijave, kada na osnovu prikupljenih informacija postoji opravdana sumnja da je počinjeno krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti (u takvom slučaju, tužilaštvo odlučuje da li će pokrenuti postupak ili ne);⁶⁷ specijalnog izveštaja, kada PIK nije mogao da prikupi dovoljno informacija na osnovu kojih bi se mogla ustanoviti opravdana sumnja da je počinjeno krivično delo (u takvom slučaju, tužilaštvo može da zatraži dalje mere od PIK-a ili da zatvori istragu).⁶⁸ Kada slučaj stigne do organa tužilaštva, on se zatim prenosi kroz pravosudni lanac kao i svaki drugi krivični slučaj. Ukoliko pojedinci smatraju da su vlasti – svojim postupanjem, nepostupanjem ili odlukama – povredile njihova prava, mogu da podnesu žalbu Instituciji zaštitnika građana (Ombudsmanu).

62 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 196, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>: "Mučenje 1. Službeno lice ili lice koje deluje pod uticajem ili sa odobrenjem ili uz prećutni pristanak službenog lica, koje izvrši delo mučenja, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do petnaest (15) godina. 2. Kad je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno prema detetu, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od tri (3) do petnaest (15) godina. 3. Za potrebe ovog člana, delo mučenja podrazumeva činjenje ili uzdržavanje od neke radnje kojom se smišljeno nekome nanosi veliki bol ili patnja, fizička ili psihička, u cilju dobijanja informacije ili iskaza od mučenog ili od trećeg lica, ili u cilju kažnjavanja tog lica za radnju koju je to ili treće lice učinilo ili se sumnjiči da je učinilo, ili u cilju zastrašivanja ili prinude tog ili trećeg lica zbog drugih razloga koji se odnose na diskriminaciju bilo koje vrste. Delo mučenja ne uključuje nijedno radnju ili uzdržavanje koji proističu samo iz neminovnih ili karakterističnih zakonskih sankcija".

63 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 195, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413> "Zlostavljanje tokom vršenja službene dužnosti ili javnih ovlašćenja 1. Službeno lice koje zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja zlostavlja, zastrašuje ili teško vređa dostojanstvo drugog, kazniće se kaznom zatvora u trajanju do tri (3) godine. 2. Kad je krivično delo iz stava 1. ovog člana izvršeno prema detetu, izvršilac će se kazniti kaznom zatvora u trajanju od šest (6) meseci do pet (5) godina".

64 Zakon o policiji, 04/Z-076, 19. mart 2012, poslednja izmena 27. decembra 2024, član 13, stav 3, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2806&langid=2>.

65 Zakon o policiji, 04/Z-076, 19. mart 2012, poslednja izmena 27. decembra 2024, član 19, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2806&langid=2>.

66 Unutar same PK, ključne strukture odgovornosti uključuju Direkciju za interne istrage, Disciplinsku komisiju i Komisiju za upotrebu sile.

67 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 82, stav 5, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

68 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 82, stav 4, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

Nalazi

Komitet Saveta Evrope za sprečavanje mučenja (KSM) objavio je 2021. godine nalaze o svojoj poseti Kosovu u oktobru 2020. godine. KSM je izjavio da je, tokom ove posete, većina intervjuisanih osoba koje su trenutno ili nedavno bile u policijskom pritvoru, nije iznela nikakve navode o zlostavljanju od strane policajaca, ali je delegacija primila niz navoda o fizičkom zlostavljanju prilikom hapšenja i tokom policijskog ispitivanja.⁶⁹

Tokom perioda izveštavanja, nakon navoda o zlostavljanju od strane PK iznetih u medijima ili od strane organizacija civilnog društva, posebno na severu Kosova, EULEX je ispitao funkcionisanje procesa utvrđivanja odgovornosti u vezi sa ovom specifičnom vrstom navoda, sa ciljem da dođe do početne preliminarne procene ovog pitanja. U tu svrhu, EULEX je ispitao postojeću sudsku praksu kosovskih sudova o krivičnim delima iz članova 195. i 196. KZ i pratio kako su nadležni organi rešavali uzorak nekoliko relativno nedavnih pojedinačnih slučajeva u kojima se navodi zlostavljanje od strane PK.

Nalazi o javno dostupnoj sudskoj praksi kosovskih sudova

Da bi identifikovao relevantne predmete za ovu analizu, EULEX je konsultovao veb stranicu SSK-a. Iako nisu pronađeni sudski predmeti koji se odnose na optužbe za mučenje (član 196. KZ), osnovni sudovi su vodili 24 predmeta koji se odnose na zlostavljanje tokom vršenja službene dužnosti ili javnog ovlašćenja (član 195). U većini ovih predmeta, krivična prijava iz člana 195. bila je kombinovana sa optužbom za laku telesnu povredu (član 185.) ili tešku telesnu povredu (član 186.) sadašnjeg KZ ili odgovarajućih članova u prethodnom KZ. Činjenice koje su bile uzrok pokretanja ovi predmeta dogodile su se u periodu od 2012. do 2021. godine. Na osnovu pregleda presuda, očigledno je da je od 41 policajca optuženog u ovih 24 predmeta, 18 bilo iz raznih „specijalnih jedinica“ (44%), 15 iz redovnih jedinica ili njihova jedinica nije bila navedena u presudi (37%), petoro su bili istražitelji (12%), a troje su bila iz saobraćajne policije (7%). Ovi predmeti su obuhvatili ukupno 29 žrtava, uključujući tri maloletnika.⁷⁰ Prosečno vreme proteklo od datuma incidenta do datuma podizanja optužnice bilo je približno 560 dana, dok je vreme od incidenta do presude prvostepenog suda bilo oko 1.330 dana.

Što se tiče lokacija na kojima se navodno zlostavljanje dogodilo, većina (22 slučaja) dogodila se van policijskih prostorija, naime tokom zaustavljanja, proveru, operacija, stavljanja lisica i sličnih situacija; 11 slučajeva dogodilo se unutar policijskih prostorija, konkretno u dvorištima, hodnicima, prostorijama za ispitivanje ili drugim lokacijama; a šest slučajeva dogodilo se tokom prevoza. U nekim pojedinačnim slučajevima, zlostavljanje se dogodilo na više lokacija, npr. na ulici ili u drugim javnim/privatnim prostorijama i tokom prevoza, i/ili u policijskim prostorijama.

Navodno zlostavljanje uključivalo je uvredljiv jezik i fizičko zlostavljanje poput udaraca pesnicama, šutiranja, šamara i udaraca palicama, što je uglavnom rezultiralo hematomima (modricama) i ogrebotinama, a u nekim slučajevima i prelomima ekstremiteta i vilice.

Podnesene su ukupno 73 optužnice protiv 41 optuženog. Od ovih optužbi, 34 su rezultirale osuđujućim presudama za zlostavljanje (član 195), 13 za lake telesne povrede i sedam za teške telesne povrede; devet optužbi je rezultiralo oslobađajućim presudama, a deset je odbačeno

⁶⁹ Savet Evrope, Izveštaj Misiji privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) o poseti Kosovu* koju je sproveo Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (KSM) od 6. do 16. oktobra 2020. godine, septembar 2021, <https://rm.coe.int/1680a3ea32> (poslednji pristup 12. septembra 2025. godine)

⁷⁰ Pol, starost i etnička pripadnost policajaca i žrtava nisu navedeni; samo je u nekoliko slučajeva eksplicitno navedeno da je žrtva lice mlađe od 18 godina.

zbog zastarelosti. Što se tiče kazni, od 45 izrečenih kazni,⁷¹ 20 su bile novčane kazne u rasponu od nekoliko stotina do 2000 evra; deset su bile kazne zatvora (od nekoliko dana do šest meseci) zamenjene novčanim kaznama; tri su bile kazne zatvora u trajanju od manje od šest meseci; četiri su bile kazne zatvora duže od šest meseci; i konačno, osam uslovnih kazni zatvora na određeni period. Ono što iznenađuje jeste to što tužilac nije predložio dopunske kazne niti ih je sud izrekao, uprkos zahtevima navedenim u članovima 62. i 63. KZ (videti i relevantni odeljak u ovom izveštaju).

Iako se srazmernost kazne počinjenom krivičnom delu uvek mora procenjivati u odnosu na specifične okolnosti svakog slučaja, može se preliminarno zaključiti da generalno, očigledno blage kazne, čak i u slučajevima kada je optužba iz člana 195. kombinovana sa optužbama za telesne povrede, pokreće neka pitanja. Konkretno, da li je izrečena kazna srazmerna težini krivičnih dela i kompatibilna sa apsolutnom prirodom zabrane mučenja i zlostavljanja. S obzirom na pozitivne obaveze Kosova da spreči ova zabranjena postupanja, pravosudni sistem mora da osigura da može da ostvari odvratajući efekat i stoga mora da izriče kazne koje su srazmerne težini krivičnog dela, uključujući i dopunske kazne. U suprotnom, postoji rizik od slabljenja poverenja javnosti u sistem odgovornosti, što može dovesti do percepcije o nekažnjivosti.

Nalazi praćenja uzorka predmeta od strane EULEX-a

Tokom ovog perioda izveštavanja, EULEX je pratio 25 nedavnih predmeta u kojima se navode optužbe za zlostavljanje ili prekomernu upotrebu sile (uključujući vatreno oružje), koji su se dogodili u periodu od oktobra 2022. i maja 2025. godine. U nekim od praćenih predmeta, istrage PIK-a su završene i predmeti se, u vreme pisanja ovog izveštaja, nalaze u tužilaštvu ili na sudu, dok je u drugim predmetima istraga PIK-a ili OII završena i/ili obustavljena. Mora se imati na umu da dokumenti iz relevantnih 25 spisa predmeta nisu bili dostupni EULEX-u i da se ovi nalazi uglavnom zasnivaju na informacijama dobijenim putem sastanaka sa nadležnim organima, a u nekoliko slučajeva i sa navodnim žrtvama.

Među službenicima PK koji su bili umešani u navodnu povredu dužnosti u 25 praćenih predmeta bilo je 13 policajaca iz „specijalnih jedinica“, pet redovnih uniformisanih policajaca i dva policajca u civilu. U šest predmeta, jedinica kojoj policajci pripadaju nije poznata EULEX-u. U nekoliko predmeta je prilikom navodnog zlostavljanja ili prekomerne upotrebe sile bilo umešano ili barem prisutno više policajaca. Navodi o zlostavljanju uključivali su uvredljiv jezik, šamare, udarce pesnicama i šutiranje, a neki su rezultirali prelomima kostiju.

Izveštaji koje je PIK poslao nadležnom tužiocu obuhvatali su šest krivičnih prijava, dva informativna izveštaja,⁷² 11 specijalnih izveštaja, dok u sedam predmeta vrsta izveštaja nije poznata. U nekim predmetima, tužiocu je poslato više različitih izveštaja koji se odnose na različite policajce. Na primer, u slučaju kada su policajci na kontrolnom punktu pucali na čoveka koji je vozio automobil, PIK je sproveo istragu protiv četiri policajca iz „specijalnih jedinica“ i podneo tri krivične prijave. Sud je kasnije osudio jednog policajca za pokušaj ubistva i izrekao mu kaznu zatvora u trajanju od tri godine.

U svetlu gore opisanih parametara efikasnih istraga, EULEX je, kao pozitivan razvoj, primetio da je u jednom predmetu navodnog fizičkog nasilja policije koje je rezultiralo telesnim povredama, PIK brzo istražio incident i podneo tužilaštvu dve krivične prijave protiv dva policajca

⁷¹ U nekim slučajevima, izrečena je zbirna kazna za više optužbi; to objašnjava zašto je broj izrečenih kazni manji od broja optužbi koje su završene osuđujućom presudom.

⁷² Informativni izveštaji su izveštaji koji se podnose tužilaštvu u roku od 72 sata od prijema informacije da je možda počinjeno krivično delo koje se goni po službenoj dužnost.

otprilike mesec i po dana nakon što se incident dogodio. Štaviše, u mnogim predmetima, PIK je brzo pokrenuo istrage po službenoj dužnosti u odsustvu formalnih prijava i to javno saopštio. U nekoliko drugih predmeta, PIK je preduzeo efikasne korake radi utvrđivanja relevantnih činjenica, uključujući i brzo pribavljanje dostupnih snimaka sa nadzornih kamera. Pored toga, u cilju odvratanja od povrede dužnosti i brze reakcije na licu mesta, PIK je sproveo nezavisno i nepristrasno praćenje policijskih operacija tokom događaja visokog profila.

Međutim, EULEX je takođe utvrdio da u nekim predmetima preduzeti istražni koraci nisu bili dovoljno brzi ili su delovali neadekvatno. U nekoliko predmeta, početne istrage su pokrenute nekoliko nedelja nakon javnih optužbi, što je dovelo do smanjene dostupnosti i pouzdanosti dokaza. Ispitivanja umešanih lica (policajaca, navodnih žrtava i svedoka) ponekad su obavljena kasno, ponekad i nekoliko meseci nakon incidenta, čak i kada je njihov identitet bio poznat; ovaj pristup može rezultirati smanjenom vrednošću dokaza i povećati rizik od koordinisanih iskaza. Iako kašnjenja sa ispitivanjem mogu biti opravdana operativnim prioritetima i nedostupnošću osoblja, mora se uzeti u obzir da nedostatak brzine može uticati na ukupnu efikasnost istrage i samim tim na mogućnost da se istragom utvrde činjenice i na kraju utvrdi da li su optužbe osnovane ili ne.

EULEX je takođe utvrdio da u nekoliko istraga PIK nije pribavio digitalne dokaze niti je blagovremeno identifikovao relevantne svedoke. Štaviše, u nekim predmetima, identitet policajaca prisutnih u trenutku navodnog zlostavljanja nije mogao biti utvrđen. Mora se naglasiti da neuspeh u pribavljanju dostupnih forenzičkih dokaza ili istraživanju očiglednih istražnih tragova može ozbiljno ugroziti efikasnost istrage i može izazvati sumnje javnosti u njenu temeljnost. U tom kontekstu, nedavna raspodela telesnih kamera policijskim stanicama širom Kosova predstavlja pozitivan razvoj događaja, jer upotreba istih može odvratiti moguće pokušaje zloupotrebe i pomoći u razotkrivanju lažnih optužbi protiv PK.

Kako je KSM već istakao 2020. godine,⁷³ a i utvrđeno je i u nekim od praćenih predmeta, posebno onima koji uključuju specijalne jedinice, obezbeđivanje saradnje policijskih službenika u istragama može predstavljati poteškoće za PIK i OII. To može biti zbog osećaja kolegijalnosti koji može dovesti do toga da policajci čute u slučaju povrede dužnosti od strane njihovih kolega. Nemogućnost identifikacije svih policajaca prisutnih tokom incidenta ili neuspeh u dobijanju njihovih iskaza čini istragu neefikasnom i stoga nije u skladu sa gore opisanim pozitivnim obavezama.

Što se tiče faze tužilaštva, iako je važno ponoviti da u većini od 25 predmeta tužilaštvo još nije odlučilo da li će ih goniti ili ne, iz razgovora sa nekim tužiocima proizilazi da se predmeti navodnog zlostavljanja od strane PK obično ne tretiraju kao prioritet.

Ovo može predstavljati probleme, posebno u pogledu pribavljanja dokaza koji nisu već prikupljeni tokom istrage PIK-a. Kao rezultat toga, ovi dokazi možda više neće biti dostupni ako ih tužilac zatraži u veoma kasnoj fazi. Još jedan zabrinjavajući element pojavio se u vezi sa predmetom koji se vodi po optužbama za zlostavljanje i teške telesne povrede nanete tokom hapšenja. Tužilac zadužen za ovaj predmet obavestio je EULEX da razmatra rešavanje slučaja putem posredovanja. Iako ovakav tok postupka nije zvanično zabranjen,⁷⁴ on je neprikladan u slučajevima zlostavljanja od strane javnih službenika i očigledno je u nedoslednosti sa pozitivnim obavezama u vezi sa

73 Savet Evrope, Izveštaj Misiji privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) o poseti Kosovu* koju je sproveo Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (KSM) od 6. do 16. oktobra 2020. godine, septembar 2021, strana 13, <https://rm.coe.int/1680a3ea32> (poslednji pristup 12. septembra 2025. godine)S

74 Zakonik o krivičnom postupku, 08/Z-032, 17. avgust 2022. godine, član 229, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>. Član 229 dozvoljava upućivanje slučaja na formalno posredovanje za krivična dela kažnjiva novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine (isključujući nasilje u porodici i krivična dela protiv seksualnog integriteta). Upućivanje se vrši pod nadzorom sudskih organa, uz saglasnost oštećene strane. Posredovanje se sprovodi preko nezavisnih i sertifikovanih medijatora.

ljudskim pravima. Upućivanje slučaja na postupak posredovanja podrazumeva da se činjenice neće utvrditi, odgovorni neće biti kažnjeni i neće biti javnog nadzora.⁷⁵ Iako EULEX u ovoj fazi nije utvrdio u kojoj se meri posredovanje koristi u slučajevima zlostavljanja, činjenica da se ovo pojavilo tokom aktivnosti praćenja daje povoda za zabrinutost. Konačno, EULEX je primetio da u nekim predmetima tužilaštvo nije razmotrilo dodavanje optužbi za telesne povrede, čak i ako je medicinskom dokumentacijom jasno utvrđeno da su žrtve pretrpele povrede.

Što se tiče OII, koje deluje u okviru PK i zaduženo je za internu disciplinu i poštovanje etike, njegova efikasnost je usko povezana sa blagovremenim pristupom informacijama o predmetima i spremnošću komandne strukture PK da podrži internu kontrolu. Prednosti koje je EULEX uočio u radu OII su solidan regulatorni okvir, dokazani profesionalizam i transparentnost, kao i spremnost da se preporuče sankcije, poput odbitaka od plate, gde je to prikladno. Štaviše, EULEX smatra da OII generalno pokreće ispitivanja i prikupljanje dokaza što je ranije moguće u postupku, poštuje rokove i obaveštava podnosiocima žalbi o ishodu istrage. Ipak, problematično pitanje koje je EULEX identifikovao jeste da OII ponekad odlaže konačne zaključke u internim disciplinskim slučajevima dok se krivični postupci ne završe.⁷⁶ Iako ovaj pristup ima za cilj izbegavanje protivrečnih nalaza i može biti opravdan u nekim slučajevima, u drugim slučajevima disciplinski postupci treba da se vode paralelno sa krivičnim istragama. Teški disciplinski prekršaji podležu zakonskoj zastarelosti nakon četiri godine od vremena kada su počinjeni, a lakši disciplinski prekršaji nakon dve godine.⁷⁷ Stoga, obustava disciplinskog postupka u određenim slučajevima može dovesti do gubitka relevantnih dokaza, rizika od zastarelosti, rizika od ponavljanja prekršaja u slučajevima kada službenici nastave sa svojim dužnostima, a u najgorim slučajevima, može dovesti do nekažnjivosti.

Što se tiče učešća navodnih žrtava u istražnom procesu i njihovog prava da budu obavešteni o značajnim dešavanjima, EULEX je utvrdio da su podnosioci žalbi, koji su aktivno lično tražili informacije od PIK-a, bilo o evidenciji žalbe ili o njenom statusu, generalno dobijali takve informacije. Međutim, informacije o značajnim dešavanjima, kao što je činjenica da PIK nije pronašao elemente krivičnih dela i da će slučaj biti upućen OII, ponekad se pružaju telefonom. Ovakav pristup ostavlja prostor za nesporazume i frustracije, jer podnosioci žalbi možda neće biti u potpunosti u stanju da razumeju kako proces funkcioniše i na kraju mogu izgubiti nadu u sistem, posebno u onim slučajevima kada dugo ne dobiju nikakvu informaciju od institucija. Pružanje tačnih informacija o statusu predmeta nakon što stignu do tužilaštva takođe ponekad deluje problematično, jer im se generalno daje nizak prioritet.

Kao zaključak, EULEX smatra da je Kosovo uspostavilo sveobuhvatni pravni i institucionalni okvir za ispunjavanje svojih pozitivnih obaveza i važno je da se on u potpunosti primenjuje u praksi u svim slučajevima u kojima se iznese opravdana tvrdnja o zlostavljanju od strane policajaca, bez obzira na njihov čin ili jedinicu. Navodne žrtve moraju biti adekvatno i proaktivno obaveštene o relevantnim dešavanjima tokom celog postupka utvrđivanja odgovornosti. Štaviše, kazne u slučajevima kada se navodi potvrde moraju biti srazmerne težini krivičnih dela.

Imajući u vidu da određeni vidovi zlostavljanja ne ostavljaju vidljive povrede ili tragove (kao što su šamari) i da ih je teško dokazati u odsustvu svedoka ili forenzičkih dokaza, što dovodi do *de fakto* nekažnjivosti, neophodno je da se svim policajcima redovno šalje jasna poruka da je svaki

75 ESLJP, *Al Nashiri protiv Rumunije*, 31. maj 2018, str. 641 i ECHR, *Sabalić protiv Hrvatske*, 14. januar 2021., str. 97.

76 Administrativno uputstvo br. 04/2019 za prekršaje, mere i disciplinske postupke u Policiji Kosova, član 5.16, <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/07/ADMINISTRATIVE-INSTRUCTION-No.-04-2019.pdf> (poslednji pristup 12. septembra 2025.).

77 Administrativno uputstvo br. 04/2019 za prekršaje, mere i disciplinske postupke u Policiji Kosova, član 70 <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/07/ADMINISTRATIVE-INSTRUCTION-No.-04-2019.pdf> (poslednji pristup 12. septembra 2025.).

oblik zlostavljanja, uključujući verbalno zlostavljanje, nezakonit i predstavlja povredu ljudskih prava. Kako je istakao i KSM, PK mora da promoviše policijsku kulturu u kojoj se pribegavanje zlostavljanju smatra neprofesionalnim i jasno razumevanje da „...krivica za zlostavljanje osim stvarnih počinilaca pada i na svakoga ko zna, ili bi trebalo da zna, da se zlostavljanje dešava/desilo i ne preduzme mere da ga spreči ili prijavi.”⁷⁸

Preporuke

- ✓ Rukovodstvo PK treba da nastavi da ponavlja svim policajcima da se prilikom hapšenja treba koristiti samo sila koja je strogo neophodna i da, nakon što se hapšenje izvrši i uhapšene osobe stave pod kontrolu, ne treba dalje koristiti silu.
- ✓ Kroz obuku, nadzor i vođstvo, PK treba da nastavi da šalje jasnu poruku svim policajcima da je svaki oblik zlostavljanja, uključujući verbalno zlostavljanje, nezakonit i da će shodno tome biti kažnjen.
- ✓ EULEX poziva rukovodstvo PK da obezbedi obaveznu upotrebu telesnih kamera i video nadzora u policijskim stanicama, od strane patrola i specijalnih jedinica. U slučajevima kada telesne kamere i video nadzor nisu dovoljni ili nisu dostupni, trebalo bi izdvojiti odgovarajuća sredstva za rešavanje ovog problema, a rukovodstvo PK treba da razmotri davanje prioriteta policijskim jedinicama ili stanicama koje imaju dokazan dosije povreda dužnosti, diskutabilne optužbe protiv njih ili deluju u osetljivim kontekstima.
- ✓ Kada postoji više žalbi i/ili javnih izveštaja o ponašanju određenih jedinica, PIK/OII ne bi trebalo da ih istražuje kao izolovane slučajeve, već bi trebalo da ih analizira i ispita zajedno, kako bi utvrdio sve obrasce i/ili systemske prakse.
- ✓ Rukovodstvo PK treba da preduzme mere kako bi osiguralo da policajci ne mogu odbiti da daju iskaze i dodatno podstakne postojeće mehanizme za uzbunjivanje.
- ✓ EULEX podstiče PIK da u svoje istražne protokole uključi mere za sistematsko osiguravanje ranog prikupljanja iskaza i dokaza (i u digitalnom obliku).
- ✓ EULEX takođe podstiče OII da se pridržava zakonskih rokova i da, kada je to moguće, izbegava oslanjanje na sudske presude pre završetka disciplinskih postupaka.
- ✓ Osnovna tužilaštva treba da teže da daju prioritet predmetima koji se odnose na povredu dužnosti od strane policajaca.
- ✓ Osnovna tužilaštva ne bi trebalo da koriste posredovanje u predmetima koji se odnose na povredu dužnosti od strane policajaca.
- ✓ Različiti organi uključeni u proces odgovornosti moraju sopstvenom inicijativom da obezbede da podnosioci žalbi budu obavešteni o relevantnim dešavanjima i da imaju priliku da doprinesu relevantnim informacijama.

⁷⁸ Savet Evrope, Izveštaj Misiji privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) o poseti Kosovu* koju je sproveo Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (KSM) od 6. do 16. oktobra 2020. godine, septembar 2021, strana 14, <https://rm.coe.int/1680a3ea32> (poslednji pristup 12. septembra 2025.).

3.2. Rodno zasnovano nasilje

3.2.1. Istrage o nasilju u porodici i zaštita sekundarnih žrtava

Kontekst

Kroz blic analizu šest nasumično odabranih predmeta nasilja u porodici širom Kosova, EULEX je imao za cilj da stekne početni uvid u to kako policija i tužilaštvo postupaju sa ovom vrstom predmeta i kakva je saradnja među njima. Za ovu analizu, pored podataka iz odabranih predmeta, poslužio je i strukturirani upitnik sproveden sa policajcima i specijalizovanim tužiocima, kako bi se osiguralo dosledno prikupljanje podataka. Treba napomenuti da je, u vreme izrade ovog izveštaja, novi SOP,⁷⁹ kojim se reguliše koordinacija i saradnja između pružalaca usluga, uključujući policiju i tužilaštvo, u skladu sa novim Zakonom o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja,⁸⁰ još uvek bio u postupku izrade. Stoga je važeći SOP korišćen kao referentni dokument.

Pored toga, EULEX je ispitao aspekt sekundarnih žrtava nasilja u porodici sa fokusom na zaštitu dece kao svedoka. U tu svrhu, analiza je izvedena iz dva od šest nasumično odabranih predmeta, kao i iz tri dodatno odabrana osetljiva predmeta. U član 26. Konvencije Saveta Evrope o suzbijanju i sprečavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (poznate kao Istanbulska konvencija) navodi se da se prava i potrebe dece svedoka svih oblika nasilja moraju uzeti u obzir, uključujući pružanje psiho-socijalnog savetovanja prilagođenog uzrastu. Termin „dete svedok“ odnosi se ne samo na decu koja su prisutna tokom nasilja i aktivno ga posmatraju, već i na decu koja su izložena vrislima i drugim zvucima nasilja dok se kriju u blizini ili koja su izložena dugoročnim posledicama takvog nasilja.⁸¹

Nalazi

Što se tiče saradnje između policije i tužilaštva u istrazi predmeta nasilja u porodici, petoro regionalnih specijalizovanih tužilaca i policajaca sa celog Kosova⁸² jednoglasno su opisali odnose kao efikasne i funkcionalne, što su potvrdili i ispitanici upitnika. Dva tužioca su podelila svoje zapažanje da se policijskim istražiteljima specijalizovanim za nasilje u porodici prečesto dodeljuju drugi predmeti. To dovodi do opterećenja njihovih kapaciteta i slanja nespecijalizovanih policajaca na mesto zločina.⁸³ Podaci dobijeni iz nasumično odabranih šest predmeta nasilja u porodici ukazuju na blagovremen napredak ovih predmeta i snažnu posvećenost zaštiti žrtava. Konkretno, u pet od šest predmeta, na mesto zločina je izašao policijski istražitelj specijalizovan za nasilje u porodici; u jednom predmetu, bio je prisutan dežurni policajac. Medicinska pomoć je ponuđena žrtvama u četiri od šest predmeta, dok u jednom predmetu nije bila potrebna, a u drugom predmetu žrtva je već bila hospitalizovana. U svih šest predmeta, policija je navodno obavestila Kancelariju za zastupanje i pomoć žrtvama (KZPŽ). Međutim, ni u jednom predmetu

79 SOP o postupanju u slučajevima porodičnog nasilja, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja.

80 Zakon br. 08/Z-185 o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja, 12. oktobar 2023, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=83131>.

81 Savet Evrope, Obrazloženje uz Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011, član 26, stav 144, <https://eige.europa.eu/resources/Explanatory%20report.pdf> (poslednji pristup 12. septembra 2025.).

82 Gnjilane, Peć, Đakovica, Prizren i Mitrovica.

83 Tužioci iz Peći i Gnjilana.

službe KZPŽ nisu kontaktirale žrtvu. U pet od šest predmeta, policija je obavestila Centar za socijalni rad, koji se u svim predmetima obratio žrtvi; U jednom predmetu, takva intervencija nije bila potrebna. U pet od šest predmeta, Policija je podnela tužilaštvu preliminarno obaveštenje o slučaju u roku od 24 sata.⁸⁴ Ponovo, u pet od šest predmeta, krivična prijava je podneta tužilaštvu u roku od 48 sati; u jednom slučaju, podnošenje je trajalo tri nedelje. U ovom poslednjem slučaju, žrtva je napustila sklonište za žrtve nasilja u porodici nakon tri dana, da bi se vratila u svoj bračni dom u inostranstvu i potom se pomirila sa suprugom nakon što je povukla prijavu.⁸⁵ U pet od šest predmeta, Policija je obavestila žrtvu o mogućnosti da bude zaštićena u skloništu za žrtve nasilja u porodici.⁸⁶ Četiri od šest žrtava su se opredelile za povratak u svoj bračni ili roditeljski dom.

Što se tiče zaštite maloletnika kao sekundarnih žrtava nasilja u porodici, u dva od šest nasumično odabranih predmeta, deca su bila svedoci nasilja u porodici koje se vršilo nad njihovim majkama. Isto tako, deca su bila svedoci nasilja u sva tri dodatno odabrana osetljiva predmeta. Iako ni u jednom od predmeta deca nisu bila direktna fizička meta počinioca (u svim slučajevima njihovi očevi), ona su bila svedoci nasilja iz blizine ili su bila prisutna u porodičnom domaćinstvu gde se zlostavljanje dogodilo.

EULEX je primetio da su se, tužioci prilikom razmatranja zaštitnih mera usredsredili na majke, kao primarne žrtve, dok su veoma ograničeno pominjali umešanu decu. U jednom predmetu, EULEX je samo iz dostavljenih istražnih dokumenata uvideo da postoje deca koja su bila svedoci nasilja iz blizine. U dva osetljiva predmeta, tužilac u početku nije znao gde se deca nalaze, pretpostavljajući da su se rođaci brinuli o njima. U jednom predmetu, starateljstvo nad decom je povereno ocu kojem je naložena zabrana prilaska zbog nasilja u porodici i koji je imao dugu istoriju zlostavljanja. Ostaje pitanje da li je ta odluka bila u najboljem interesu dece. Pored toga, takva odluka može da učvrsti zastrašivanje majke od strane oca pribegavanjem sudskim sredstvima, što opet nije u najboljem interesu dece.

Preporuke

- ✓ Uzimajući u obzir važnost rada specijalizovanih policajaca na predmetima nasilja u porodici, EULEX poziva policijske istražitelje specijalizovane za nasilje u porodici da uvek daju prioritet ovim predmetu, pre nego što budu raspoređeni u druge vrste istraga. Stoga, EULEX takođe poziva PK da obezbedi da neophodni resursi budu na raspolaganju za ovo.
- ✓ S obzirom na to da pravosudni sistem Kosova još uvek ne priznaje u potpunosti rastuće prepoznavanje traumatičnog uticaja nasilja u porodici na decu, EULEX poziva PK i tužilaštvo da poboljšaju pristupe prilagođene deci i da u potpunosti priznaju traumatični uticaj nasilja u porodici na decu u slučajevima kada su ona sekundarne žrtve.

⁸⁴ U jednom slučaju je trajalo tri dana, samo zato što je slučaj prijavila bolnica u kojoj je žrtva primila medicinski tretman.

⁸⁵ Uprkos tome, tužilaštvo je pripremlilo optužnicu.

⁸⁶ U jednom slučaju ovaj savet nije bio primenljiv..

3.2.2. Ocena dokaza u predmetima silovanja

Kontekst

Predmeti koji se tiču krivičnog dela silovanja mogu biti teški za presuđivanje. Krivično delo se često dešava u zatvorenom okruženju bez očevidaca i za njim ne ostaju uvek forenzički dokazi. Stoga optužnice za silovanje predstavljaju izazov za sudove.

Međunarodne konvencije o ljudskim pravima sadrže pozitivne obaveze zaštite žena i devojčica koje su relevantne u ovom kontekstu. Konkretno, član 5. Istanbulske konvencije sadrži obavezu preduzimanja neophodnih zakonodavnih i drugih mera i da, s dužnom pažnjom spreče, istraže, kazne i obezbede reparaciju za dela nasilja koja počinu nedržavni subjekti.

Pravni okvir za krivično delo silovanja na Kosovu je postigao napredak i usklađen je sa međunarodnim standardima.⁸⁷ Nedostatak pristanka žrtve je sastavni element krivičnog dela (član 227. KZ),⁸⁸ što je u skladu sa članom 36. Istanbulske konvencije.

EULEX je 2022. godine objavio izveštaj pod nazivom „Ocena postupanja pravosudnog sistema u predmetima silovanja na Kosovu”⁸⁹ u kojem je data preliminarne ocena stanja u vezi sa postupanjem u predmetima kvalifikovanim kao silovanje na Kosovu u svetlu međunarodnih standarda. Izveštaj o praćenju pravosuđa za 2025. godinu pruža detaljniju ocenu procene dokaza od strane osnovnog suda u slučajevima silovanja.

Nalazi

Za ovo poglavlje, EULEX je pregledao 11 presuda osnovnih sudova po optužbama za silovanje (član 227. KZ).⁹⁰ Od nasumično odabranih predmeta, devet je rezultiralo oslobađajućom, a dva osuđujućom presudom. Svi optuženi su bili punoletni muškarci, a sve oštećene strane su bile punoletne žene. Pored toga, statistika u nastavku, koja se odnosi na period od januara 2023. do juna 2025. godine, dobijenih iz iz ISUP-a i od direktora Odeljenja za statistiku SSK-a, pokazuje da je od 31 optuženog za silovanje,⁹¹ 15 optuženih oslobođeno, 12 optužnica je odbačeno, a četiri optužena su osuđena. To se prevodi u stopu osuđujućih presuda od 16% od ukupnog broja optužnica podnetih u tom izveštajnom periodu i stopu oslobađajućih presuda od 60%.

87 Relevantni međunarodni instrumenti su Konvencija Saveta Evrope o suzbijanju i sprečavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (KEDŽ), EKLJP

88 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>.

89 EULEX, Ocena postupanja pravosudnog sistema u slučajevima silovanja na Kosovu, 2022, [https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/\(07.06.2022\)Report_EN.pdf](https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/(07.06.2022)Report_EN.pdf).

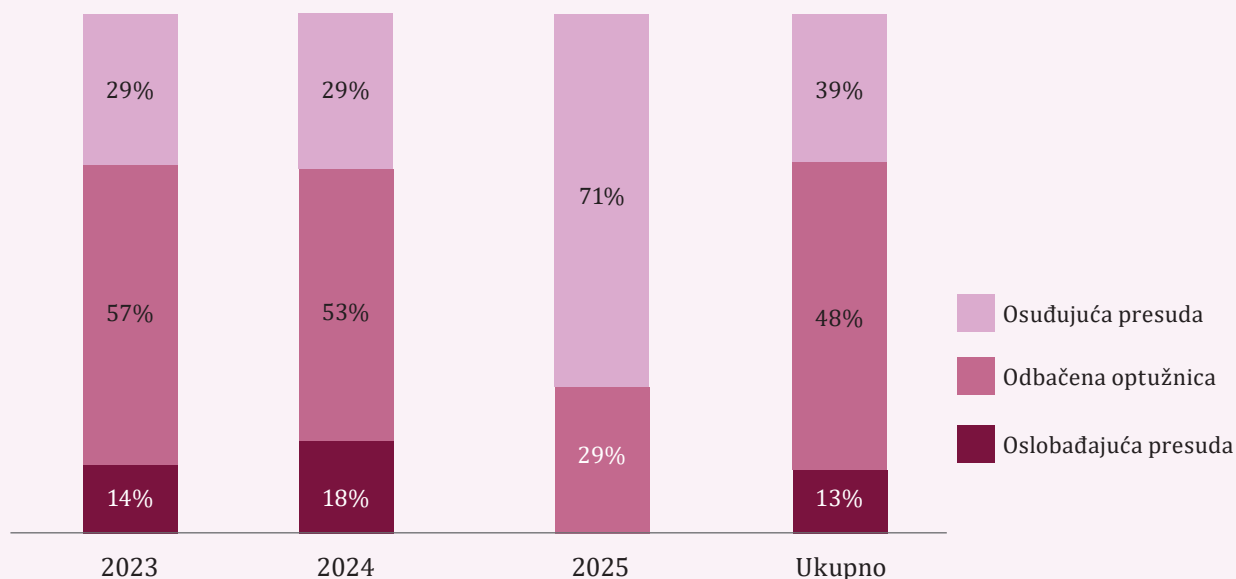
90 Od 11 predmeta, pet je iz OS u Prištini, dva iz OS u Prizrenu, dva iz OS u Đakovici, jedan iz OS u Uroševcu i jedan iz OS u Peći.

91 Neke optužnice su, pored optužbi za silovanje, sadržale povezana krivična dela.

Vođenje predmeta kvalifikovanih kao silovanje na Kosovu

Osnovni sud	Broj predmeta	Broj os-umnjčenih	Broj okrivljenih osuđenih po optužbama za silovanje	Broj okrivljenih oslobođenih optužbi za silovanje	Broj odbačenih optužnica
2025					
OS Priština	1	1	0	0	1
OS Gnjilane	0	0	0	0	0
OS Prizren	0	0	0	0	0
OS Mitrovica	2	4	0	0	4
OS Peć	0	0	0	0	0
OS Uroševac	1	1	0	1	0
OS Đakovica	1	1	0	1	0
Ukupno za godinu	5	7	0	2	5
2024					
OS Priština	5	6	1	3	2
OS Gnjilane	0	0	0	0	0
OS Prizren	6	7	2	4	1
OS Mitrovica	2	2	0	0	2
OS Peć	0	0	0	0	0
OS Uroševac	1	2	0	2	0
OS Đakovica	0	0	0	0	0
Ukupno za godinu	14	17	3	9	5
2023					
OS Priština	3	3	1	2	0
OS Gnjilane	0	0	0	0	0
OS Prizren	0	0	0	0	0
OS Mitrovica	0	0	0	0	0
OS Peć	0	0	0	0	0
OS Uroševac	1	1	0	1	0
OS Đakovica	2	3	0	1	2
Ukupno za godinu	6	7	1	4	2
UKUPNO	25	31	4	15	12

Vođenje predmeta kvalifikovanih kao silovanje na Kosovu

Na osnovu pregleda presuda, EULEX je analizirao kako su sudovi ocenjivali dokaze u predmetima, na osnovu navoda u obrazloženju suda i upoređivanja sa pretpostavkama o silovanju, koje se nazivaju i „mitovi o silovanju“.⁹²

Iskazi okrivljenog i oštećenog često su centralni dokazi u slučajevima silovanja, a potkrepljujući dokazi se retko prikupljaju ili su retko dostupni. Da bi se procenilo koliko su takvi iskazi pouzdani, sud mora da oceni nekoliko elemenata kao indikatore verodostojnosti. Značaj treba dati sadržaju iskaza, a ne opštem utisku o osobi koja daje izjavu ili drugim neverbalnim faktorima, imajući u vidu da se od žrtve ne treba očekivati nikakvo posebno ponašanje. Pored iskaza stranaka, sud mora da oceni i druge iznete dokaze. Prilikom osene svedočenja, sud mora da uzme u obzir da li su činjenice koje su opisali oštećeni, okrivljeni ili svedok potkrepljene drugim dokazima, poput materijalnih dokaza i/ili drugih svedočenja, na osnovu objektivnih kriterijuma. Često, indirektni dokazi ili potkrepljuju ili ne potkrepljuju iskaze stranaka o tome šta se dogodilo. Pošto su očevici zločina retki, iskazi svedoka koji su komunicirali sa stranama, a najvažnije sa oštećenom stranom, mogu biti korisni. Informacije koje je oštećena podelila ubrzo nakon incidenta, pored sopstvenih zapažanja svedoka, kao što su ponašanje i reakcije oštećene strane, mogu u nekim slučajevima predstavljati potkrepljujući dokaz za iskaz oštećene strane.

Prilikom ocene dokaza, posebno svedočenja oštećene strane, važno je da sud ima na umu da ne reaguju sve žrtve silovanja isto. Reakcije ne moraju uvek biti u skladu sa onim što sud ili drugi smatraju racionalnim. Dok neke žrtve mogu reagovati reakcijom „borbe“, tj. da pokušaju da se odupru napadaču i/ili vrište za pomoć, veoma česta reakcija na silovanje je takozvana reakcija „zamrzavanja“. Ova reakcija podrazumeva da žrtva ne pruža otpor, ne vrišti za pomoć i ne pokušava da se odupre napadaču.⁹³ Od ključnog je značaja je da se žrtva koja izjavi da se nije

⁹² Burt, Martha R., „Cultural myths and supports for rape“, Februar 1980, Časopis za ličnost i socijalnu psihologiju: 38 (2): 217-230.

Mitovi o silovanju su „predrasude, stereotipna i lažna verovanja o silovanju, žrtvama silovanja i silovateljima“ koja stvaraju „neprijateljsku klimu prema žrtvama silovanja“.

⁹³ ESLJP, *M.C. protiv Bugarske*, 2003, br. 39272/98, stav 164-166, [https://hudoc.echr.coe.int/%20eng#{%22itemid%22:\[%22001-61521%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/%20eng#{%22itemid%22:[%22001-61521%22]}) i KEDŽ, *Vertido protiv Filipina*, 2010, Saopštenje br. 18/2008, 2010, <https://juris.ohchr.org/casedetails/1700/en-US>.

odupirala napadaču, niti vrištala za pomoć ne shvati kao da je pristala na čin. Ovo važi čak i ako se zločin dogodi u situaciji u kojoj bi vrištanje za pomoć bilo moguće, tj. u stanu u kojem je bilo i drugih ljudi.⁹⁴

Iako krivično delo silovanja može biti nasilno, međunarodni standardi ljudskih prava i kosovsko zakonodavstvo predviđaju da je konstitutivni element odsustvo pristanka i ne zahtevaju nasilje ili silu kao konstitutivne elemente krivičnog dela.⁹⁵ Stoga, odsustvo telesnih povreda ne ukazuje da se krivično delo nije dogodilo. Čin vaginalne penetracije, koji je najčešći oblik silovanja, ne mora nužno dovesti do povreda u genitalnom predelu. Odsustvo povreda, genitalnih ili drugih, navedeno u sudsko-medicinskom i/ili ginekološkom izveštaju, stoga se samo po sebi ne može smatrati dokazom nepostojanja krivičnog dela.⁹⁶ Takvi izveštaji se umesto toga moraju oceniti u svetlu drugih dostavljenih dokaza, poput iskaza oštećene strane.

U šest od 11 analiziranih predmeta, sud je naglasio nedostatak fizičkih povreda u genitalnom predelu kao jedan od razloga za oslobađajuću presudu. Ni u jednom od slučajeva, nasilje koje je opisala oštećena strana ne bi nužno dovelo do takvih povreda (npr. nisu pomenuti vaginalno krvarenje ili ekstremni genitalni bol). U pet slučajeva, dokumentovane su i druge telesne povrede. Te povrede su u velikoj meri odgovarale načinu na koji ju je, kako je oštećena strana opisala, je optuženi povredio, što je trebalo da potkrepi verodostojnost njenog iskaza. Iako konačni zaključak sudova u svakom od ovih slučajeva nije bio zasnovan isključivo na nedostatku genitalnih povreda, nalaz da se nedostatak takvih povreda naglašava u oslobađajućim presudama sugerise da su sudovi barem delimično pod uticajem stereotipa i neistinite ideje da silovanje treba da rezultira genitalnim povredama, što je deo te grupe unapred stvorenih shvatanja o silovanju koja se nazivaju „mitovi o silovanju“. Kao potvrda da „mitovi o silovanju“ postoje u sudovima na Kosovu, u jednom od predmeta koji su završeni oslobađajućom presudom, u sudskoj presudi se navodi da su „činovi silovanja obično praćeni znacima na telu“.

U tri analizirana predmeta, sudovi su prilikom ocene svedočenja uzeli u obzir da oštećena nije vrištala za pomoć niti se fizički opirala okrivljenom. Sudovi su utvrdili da je iskaz oštećene nedosledan, napominjući da je, iako je tvrdila da nije dala pristanak na seksualni odnos, takođe izjavila da nije ni vrištala za pomoć, uprkos prisustvu drugih ljudi u blizini, niti se fizički opirala napadaču ili se branila. Ovo obrazloženje je primenjeno čak i kada je oštećena objasnila da je okrivljeni bio jači od nje, dodajući da je bila uplašena i da se ukočila u situaciji. Štaviše, u jednom od predmeta koji su završeni osuđujućom presudom, sud je stavio veliki naglasak na činjenicu da se oštećena opirala i pozvala u pomoć jednog prolaznika (silovanje se dogodilo u vozilu). Ovi nalazi dodatno potkrepljuju ideju da na sudovima na Kosovu postoji još jedan „mit o silovanju“, naime da sve žrtve silovanja reaguju otporom i vrištanjem tražeći pomoć.

Kada je reč o iskazima stranaka, analiza presuda sugerise da zamišljene nedoslednosti u izjavi oštećene strane utiču na ocenu suda. U nekoliko predmeta, sud je smatrao da je iskaz oštećene strane protivrečan, a samim tim i nepouzdan, iz razloga koji nisu zasnovani na objektivnim kriterijumima. Na primer, u jednom predmetu oštećena strana je odvezena u udaljeno područje vozilom, gde se dogodilo navodno silovanje. Sud je utvrdio da je kontradiktorno to što se nije mogla setiti tačnog mesta događaja. U drugom slučaju, sud je utvrdio da je kontradiktorno to što

94 Amnesty International, *Vreme je za promenu: Pravda za žrtve silovanja u nordijskim zemljama*, 2019, str. 54, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/0089/2019/en/>.

95 Krivični zakonik, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 227, stav 1, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>: „Ko podvrgne drugu osobu seksualnom činu bez njenog pristanka [...]“.

96 Univerzitet u Birmingemu, Nedostatak seksualno povezanih povreda ne znači da je žrtva silovanja „izmišljala“, 6. oktobar 2023., <https://www.birmingham.ac.uk/news/2023/lack-of-sexually-related-injuries-does-not-mean-rape-victim-was-making-it-up> (poslednji pristup 12. septembra 2025.).

je oštećena slala SMS poruke svom dečku i otišla sa njim u motel, a istovremeno je navela da ga se plaši i da njihova veza u tom trenutku nije bila dobra. Slično tome, u jednom predmetu sud nije poverovao oštećenoj strani koja je izjavila da ju je dečko silovao, jer je par ranije već imao seksualni odnos. Ovakvi pristupi su takođe dokaz postojećih stereotipa i predrasuda koje utiču na nepristrasnu ocenu iznetih činjenica.

Kada je reč o indirektnim dokazima, primećeno je da je sud u dva predmeta potpuno zanemario iskaz prijatelja i porodice oštećene strane, koje je ona kontaktirala odmah nakon incidenta. Njihovim svedočenjima o tome šta je oštećena rekla, kao i o njenom mentalnom stanju u tom trenutku, nije data nikakva vrednost prilikom ocene svih dokaza. Razlog u oba predmeta je bio taj što oni nisu bili očevici navodnog silovanja. Iako je svedočenje očevidaca često vrednije od indirektnih dokaza, ono često nije dostupno u predmetima silovanja, a indirektni dokazi se mogu smatrati suštinski potkrepljujućim dokazima.

U krivičnom postupku, na sudu je da oceni dokaze kako bi utvrdio da li je krivično delo dokazano izvan razumne sumnje. Ako dokazi ne dostignu taj prag, a okrivljeni bude oslobođen, to ne znači da je oštećena lagala. Sud nije u obavezi da komentariše ono što se moglo dogoditi van okvira optužnice. Ipak, analizom presuda EULEX je primetio da je u oslobađajućim presudama sud ponekad koristio izraze poput „potvrđeno je da u to vreme nije bilo seksualnog odnosa“. Ovo, pored toga što izlazi van okvira krivičnog postupka, takođe odražava ignorisanje iskaza oštećene strane i implicira da je ona lagala pred pravosudnim organima, te prouzrokuje moguću ponovnu traumu i ponovnu viktimizaciju. Isto tako, u mnogim slučajevima sud je u obrazloženju naveo da „iskaz oštećene strane nije verodostojan, jer nije potkrepljen nijednim drugim dokazom“. Iako je ispravno doneti oslobađajuću presudu u slučaju potpunog nedostatka dokaza, Istanbulska konvencija ima za cilj sprovođenje krivičnog gonjenja bez učešća žrtava i zahteva od kosovskih tužilačkih i sudskih organa da obezbede da krivični postupci u vezi sa seksualnim nasiljem ne zavise u potpunosti od prijave ili žalbe žrtve i da se mogu nastaviti čak i ako žrtva povuče svoj iskaz ili žalbu.⁹⁷ Istanbulska konvencija promoviše korišćenje svih raspoloživih oblika dokaza, ne samo svedočenja žrtve, za pripremu predmeta, uključujući, pored medicinskih dokaza, i digitalne dokaze (SMS poruke, pozive, fotografije itd.). Istanbulska konvencija to zahteva kako bi se smanjilo oslanjanje na traumatizovane ili nevoljne žrtve, poboljšala zaštita žrtava i povećala stopa osuđujućih presuda.

Zaključno, analiza 11 presuda sudova širom Kosova pokazuje da predubeđenja o silovanju i stereotipi utiču na ocenu dokaza. Ove lažne pretpostavke mogu dovesti do pogrešnih presuda, ponovne viktimizacije i nedostatka poverenja u pravosuđe. Pored toga, one su u suprotnosti sa međunarodnim pravnim instrumentima, poput Istanbulske konvencije, Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (KEDŽ) i Evropska konvencija o ljudskim pravima.

⁹⁷ Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, 2011, član 55, stav 1, <https://rm.coe.int/168008482e>.

Preporuke

- ✓ S obzirom na to da nalazi pokazuju da u sudovima na Kosovu postoje predrasude, stereotipi i netačna uverenja o silovanju, EULEX poziva SSK da obezbedi obuku za sudije o proceni dokaza u predmetima silovanja, uključujući obuku za pobijanje „mitova o silovanju“.
- ✓ Zbog uočene upotrebe predrasuda prilikom ocene dokaza, EULEX poziva sudove da uvek imaju na umu poznate činjenice o silovanju i reakcije žrtve.
- ✓ U skladu sa Istanbulskom konvencijom, koja promoviše korišćenje svih raspoloživih oblika dokaza u predmetima silovanja, sudovi treba da pažljivo ocene sve dokaze i da ne zanemaruju indirektno dokaze.
- ✓ EULEX podstiče sudove koji rešavaju predmete silovanja da presude sastavljaju pažljivo, sa fokusom na ono što je dokazano u vezi sa optužnicom i da izbegavaju zauzimanje stava protiv oštećene strane.

3.2.3. Pravosuđe prilagođeno deci u predmetima seksualnog nasilja sa maloletnom žrtvom

Kontekst

U prethodnim izveštajima o praćenju pravosuđa, EULEX je primetio napredak koji je Kosovo ostvarilo u usklađivanju svog pravnog okvira i prakse sa zahtevima Istanbulske konvencije.⁹⁸ Važan dokument za aktere u krivičnom pravnom lancu, Državni protokol za postupanje u predmetima seksualnog nasilja, odobren je Vladinom odlukom br. 11/109 od 23. novembra 2022. godine. Ovaj Protokol, sastavljen uz podršku EULEX-a, predstavljao je prekretni korak ka sprovođenju obaveza prema Istanbulskoj konvenciji, kao i Nacionalnoj strategiji za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026. U njemu se navode koraci koje treba da preduzmu različiti organi u slučajevima seksualnog nasilja, u cilju standardizacije tih procesa.⁹⁹

Paralelno sa predviđenim otvaranjem Centara za upućivanje žrtava seksualnog nasilja i uspostavljanjem Timova za reagovanje na seksualne napade širom Kosova, dole navedena zapažanja su data u skladu sa trenutno dostupnim mehanizmima, sa fokusom na pravosuđe prilagođeno deci u predmetima seksualnog nasilja nad decom, a posebno na saslušanje dece i video snimanje tih saslušanja.¹⁰⁰ Prema članu 112, stav 4 Zakona o maloletničkom pravosuđu (ZMP), saslušanje deteta žrtve se ne može sprovesti više od dva puta tokom celog krivičnog postupka, uključujući sve faze od istrage do suđenja. Prema članu 112, stav 4.1, ovo saslušanje vodi tužilac. ZMP takođe u članu 112, stav 8, predviđa video snimanje iskaza žrtava koje će se koristiti kao dokaz.

⁹⁸ EULEX, Izveštaj o praćenju pravosuđa, 2024, str. 46, [https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/\(11.11.2024\)EU%20Rule%20of%20Law%20Mission%20Justice%20Monitoring%20Report%202024.pdf](https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/(11.11.2024)EU%20Rule%20of%20Law%20Mission%20Justice%20Monitoring%20Report%202024.pdf) (poslednji pristup 12. septembra 2025.).

⁹⁹ Državni protokol za postupanje u slučajevima seksualnog nasilja, 2022, br. 11/109, <https://md.rks-gov.net/wp-content/uploads/2024/07/8C3ACF03-4387-453D-942A-AC5B38B00838.pdf>.

¹⁰⁰ Administrativno uputstvo 02/2021 za sprovođenje pravosuđa prilagođenog deci u krivičnim, građanskim i upravnim postupcima definiše (u članu 3) pravosuđe prilagođeno deci kao „pravosudni sistem koji garantuje poštovanje i efikasnu primenu prava deteta na najvišem dostupnom nivou, najbolji interes deteta prevladava, nediskriminacija, zaštita dostojanstva deteta i učešće deteta uzimajući u obzir nivo zrelosti, razumevanje deteta i okolnosti slučaja. Posebno, pristupačan je, prilagođen uzrastu, brz, tačan, pogodan za i fokusiran na potrebe i prava deteta, poštujući prava deteta, uključujući pravo na pravičan pravni postupak, pravo na učešće i razumevanje postupaka, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života i pravo na integritet i dostojanstvo“.

Nalazi

U junu i julu 2025. godine, EULEX se sastao sa tužiocima za maloletnike u svih sedam osnovnih tužilaštava na Kosovu. Kao opšte zapažanje, opremljenost i nivo i način operacionalizacije prostorija za saslušanje prilagođenih deci variraju. Dok su na nekim lokacijama sobe bile operativne i u upotrebi,¹⁰¹ na drugima su korišćene u manjoj meri.¹⁰²

Neki od tužilaca su izjavili da bi advokatima odbrane dali priliku da posmatraju saslušanje putem video-linka iz druge prostorije u objektu. Međutim, ova praksa nije dosledna. U slučajevima kada je ova mogućnost pružena, tužilac obično omogućuje advokatu odbrane da predloži pitanja koja će tužilac postaviti. Ovakvim učešćem odbrane obezbeđuje se da se sva relevantna pitanja postavljaju u fazi kada su sećanja sveža i omogućuje se postavljanje dodatnih pitanja na licu mesta. Ovakvim postupanjem se smanjuje verovatnoća da odbrana neopravdano ospori iskaze žrtava na sudu.

Nijedno osnovno tužilaštvo nije navelo da je obavilo video-snimanje saslušanja žrtava, niti da je koristilo takve iskaze kao dokaz, kako je predviđeno ZMP-om. Neka od njih su kao razlog navela nedostatak odgovarajuće opreme, međutim većina njih nije dala jasno definisan razlog. Prema svemu sudeći, saslušanja se ne snimaju, jer to nije uobičajena praksa. Kao rezultat toga, pošto nisu obezbeđeni snimljeni video-dokazi, na sudovima nema iskustva sa korišćenjem snimaka kao dokaza.

Međutim, među tužiocima za maloletnike postojao je konsenzus da bi video snimak iskaza žrtava predstavljao snažan dokaz.¹⁰³ Pored toga što predstavlja snažan dokaz, video snimak bi značajno smanjio moguću ponovnu traumu žrtava tokom drugog saslušanja i verovatnoću da žrtve promene svoje izjave zbog neprimerenog pritiska porodica ili osumnjičenih. Ukoliko bi advokat odbrane bio uključen tokom prvog saslušanja, prava optuženog bi takođe bila bolje zaštićena, jer bi svaki neprimereni uticaj postao očigledan na snimku, a odbrana bi imala stvarnu priliku da postavi svoja pitanja žrtvi.

Vredi napomenuti da se u ZMP navodi da prvo saslušanje „vodi“ tužilac i da se ono „može“ koristiti kao dokaz. Iako je snimanje izjava diskreciono, dužnost tužioca da vodi prvo saslušanje je jasna. Prema zapažanjima tokom praćenja, ovo pravilo se ne poštuje uvek, a policajci često obavljaju saslušanja bez prisustva tužioca. Prema navodima sagovornika, ova praksa, iako u suprotnosti sa zahtevima ZMP-a, rezultat je trenutnih radnih aranžmana i pritiska obima predmeta.

Što se tiče potrebne opreme, tužioci su se osvrnuli na nedostatak odgovarajuće opreme za snimanje saslušanja. Ovo bi se moglo ispraviti jednostavnim rešenjima, poput veb kamera i laptop-ova, čime bi se tužiocu omogućilo da bude mobilan i da, po potrebi, obavlja saslušanja i sa nekog drugog mesta.

Uporni problem ponovnih suđenja, za koji se i u Izveštaju o praćenju pravosuđa iz 2024. godine navodi da utiče i na predmete maloletnika,¹⁰⁴ ima potencijalno štetne posledice. Tužioci za maloletnike su primetili da ukoliko AS vrati predmet na ponovno suđenje, to može dovesti do kršenja zahteva iz ZMP o ograničavanju saslušanja deteta. U nekim slučajevima, tužioci su izjavili da su u ponovnom suđenju odbili da saslušaju žrtve, kako bi ih zaštitili od ponovne traume i izbegli direktno kršenje zakona. Pošto sud doslovno beleži saslušanja u zapisnik, ponovno saslušanje u ponovnom suđenju možda nije neophodno.

101 Gnjilane, Đakovica, Uroševac, Peć.

102 Prizren, Mitrovica, Priština. U Mitrovici, OT se nalazi u iznajmljenim prostorijama i stoga nema sopstvenu prostoriju. U Prištini se prostorije koriste, ali se saslušanja obavljaju u kancelarijama tužilaca.

103 Jedan tužilac je video-snimak nazvao „kraljicom dokaza“.

104 EULEX, Izveštaj o praćenju pravosuđa, 2024, str. 46, [https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/\(11.11.2024\)EU%20Rule%20of%20Law%20Mission%20Justice%20Monitoring%20Report%202024.pdf](https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/(11.11.2024)EU%20Rule%20of%20Law%20Mission%20Justice%20Monitoring%20Report%202024.pdf) (poslednji pristup 12. septembra 2025.).

U nekim regionima je takođe istaknut nedostatak kvalifikovanih forenzičkih psihologa koji bi prisustvovali saslušanjima i sudskim ročištima. Nedostupnost ili ograničena dostupnost specijalizovanih forenzičkih psihologa dovodi do poteškoća sa zakazivanjem, posebno ako ih je potrebno dovesti iz drugih regiona, a u najgorem slučaju do obavljanja saslušanja bez prisustva psihologa.

Preporuke

- ✓ EULEX podstiče TSK i Ministarstvo pravde da u svim osnovnim tužilaštvima učine dostupnim i stave u funkciju prostorije za saslušanja prilagođene deci i obezbede odgovarajuću tehničku opremu za audio i video snimanje iskaza žrtava.
- ✓ S obzirom na to da nijedno od OT nije obavilo video snimanje saslušanja žrtava, niti je koristilo takve iskaze kao dokaz, EULEX poziva TSK da organizuje sesije za izgradnju kapaciteta, kako bi se razvila tužilačka praksa potpunog korišćenja opreme za video snimanje.
- ✓ Slično tome, tužioci bi trebalo da obave video snimanje iskaza i koriste iste kao dokaze.
- ✓ EULEX podstiče Ministarstvo pravde da obezbedi dostupnost akreditovanih psihologa za saslušanja dece žrtava u svim regionima.

3.3. Krivična dela po međunarodnom pravu

Kontekst

Istraga, krivično gonjenje i presuđivanje u predmetima ratnih zločina protiv civilnog stanovništva i drugih teških krivičnih dela po međunarodnom pravu¹⁰⁵ predstavljaju obavezu u pogledu ljudskih prava i ključnu komponentu tranzicione pravde na Kosovu i u regionu. Iako vlasti moraju da teže da obezbede pravdu za žrtve, poštovanje standarda pravičnog suđenja je podjednako važno za negovanje poverenja u institucije među svim pripadnicima društva.

EULEX je razmotrio nedavni razvoj događaja u pogledu tužilačkih i sudskih aktivnosti u ovoj oblasti i ističe neke aspekte u upravljanju predmetima, koje je pratio, a koji daju povoda za zabrinutost u pogledu ljudskih prava.

Nalazi

Što se tiče rada tužilaštva, EULEX pozitivno zapaža da je Odeljenje za istragu ratnih zločina pri Specijalnom tužilaštvu tokom perioda izveštavanja imalo četiri tužioca. Na osnovu dole navedenih brojki, može se zaključiti da su i Specijalno tužilaštvo i PK tretirali ratne zločine kao operativni prioritet.

¹⁰⁵ Ratni zločini protiv civilnog stanovništva predstavljaju teške povrede zakona i običaja rata, koje neposredno ciljaju ili pogađaju civile (osobe koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje). Primeri uključuju ubistvo, mučenje, uzimanje talaca, povrede ličnog dostojanstva, posebno ponižavajuće i degradirajuće postupanje, itd. Drugi teški zločini prema međunarodnom pravu uključuju genocid i zločine protiv čovečnosti - koji su krivična dela počinjena kao deo široko rasprostranjenih ili sistematskih napada usmerenih protiv civilnog stanovništva, i uključuju dela poput ubistva, porobljavanja, deportacije, mučenja i seksualnog nasilja, itd.

U 2024. godini podignuto je 14 optužnica¹⁰⁶ i izvršeno je devet hapšenja. Od ukupnog broja optužnica podnetih te godine, podneseno je sedam optužnica u odsustvu¹⁰⁷ protiv 64 lica, dok se preostalih sedam odnosilo na lica koja su već bila u pritvoru i koja će lično biti prisutna na suđenju. Generalno, uprkos stalnom broju zaostalih nerešenih predmeta i složenosti predmeta, podignut je relativno veliki broj optužnica, što ukazuje na povećanu aktivnost u poređenju sa prethodnim godinama.

Ovaj pozitivan trend nastavljen je i 2025. godine kada je tužilaštvo u prvih šest meseci podiglo šest novih optužnica u vezi sa ratnim zločinima. Četiri od njih su podignute kao optužnice u odsustvu, dok se dve optužnice odnose na pojedince koji su već bili u pritvoru i kojima će se suditi lično, ukoliko optužnica bude potvrđena. Takođe, u 2025. godini izvršeno je pet hapšenja po optužbama za ratne zločine. Nažalost, nije bilo pozitivnih pomaka u pogledu regionalne saradnje, posebno sa Srbijom.

Što se tiče rada sudova, tokom 2024. godini, OS u Prištini je radio na 28 predmeta ratnih zločina u različitim fazama postupka. Značajnije presude donesene te godine uključuju osuđujuće presude protiv Muhameta Alidemaja, Ekrema Bajrovića i Čedomira Aksića (suđeno u odsustvu), kao i oslobađajuću presudu za Zlatana Arsića, koju je kasnije po žalbi potvrdio i Apelacioni sud. AS je dve osuđujuće presude (Duško Arsić i Časlav Jolić) vratio na ponovno suđenje. U prvoj polovini 2025. godine, donesene su na prvom stepenu dve delimično oslobađajuće presude (Zoran Vukotić i Časlav Jolić), jedna potpuno oslobađajuća presuda (Gavrilo Milosavljević) i dve osuđujuće presude (Dragiša Milenković i Živojin Nešić).

Iako napredak u radu tužilaštava i sudova predstavlja pozitivan razvoj događaja u pogledu prava žrtava na pravdu, EULEX je u nekim slučajevima zapazio da upravljanje predmetima daje povoda za zabrinutost u pogledu članova 5. i 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima, posebno u vezi sa tri aspekta opisana u nastavku.

Kršenje rokova za zakazivanje glavnog pretresa

U periodu koji pokriva ovaj izveštaj, EULEX je sa zabrinutošću konstatovao produžena kašnjenja u pokretanju glavnih pretresa u nekoliko predmeta. Na primer, u dva predmeta prva ročišta su održana 8. decembra 2024. i 15. januara 2025. godine, ali do sredine jula 2025. godine nijedan nije prešao u fazu glavnog pretresa. Prema ZKP-u, okrivljeni može podneti zahtev za prigovor na dokaze ili zahtev za odbacivanje optužnice u roku od 30 dana od prvog ročišta. Nakon što se takav zahtev podnese, sud mora dati tužiocu 15 dana da pismeno odgovori, a sudija pojedinac je zatim dužan da donese pisanu odluku u roku od 15 dana nakon tog roka. Na ovu odluku stranke mogu da ulože žalbu u roku od deset dana od njenog dostavljanja. Uzimajući u obzir ove rokove¹⁰⁸ zajedno, očigledno je da je vremenski period koji je protekao bio duži, dok u dva gore

¹⁰⁶ Ovaj broj uključuje optužnicu u *predmetu Meja* koja je prvobitno podignuta u decembru 2023. godine, ali ju je sud kasnije vratio Specijalnom tužilaštvu i ponovo podneo 2024. godine u izmenjenom obliku.

¹⁰⁷ Termin „optužnica u odsustvu“ se ne koristi eksplicitno u ZKP-u, za razliku od termina „suđenje u odsustvu“. Međutim, uveden je u praksu i optužnice koje podiže Specijalno tužilaštvo u odsustvu osumnjičenog nose naziv „optužnice u odsustvu“. Ovaj termin ukazuje na to da se pretpretresna faza (delimično ili u celosti) odvija u odsustvu osumnjičenog. Tokom pretpretresne faze osumnjičeni ima višestruka prava (npr. da bude obavešten o optužbama protiv njega, razlogu za optužbu, da bude obavešten o svim svojim pravima, da ima advokata, da čuti ili daje iskaze, itd.), uz odgovarajuće obaveze istražitelja i tužilaca koji vode postupak. U slučaju da je osumnjičeni prisutan tokom pretpretresne faze, neispunjenje tih obaveza predstavlja tešku povredu prava, međutim to ne važi kada je osumnjičeni odsutan.

¹⁰⁸ Relevantne zakonske odredbe o ovim rokovima mogu se naći u Zakoniku o krivičnom postupku, br. 08/Z-032, 17. avgusta 2022. godine: član 240, stav 7.1 (30 dana za odbranu da podnese predlog za prigovor na dokaze) i stav 7.2 (30 dana za odbranu da podnese predlog za odbacivanje optužnice), član 243, stav 3 (15 dana za sud da donese rešenje o prigovoru na dokaze) i stav 6 (10 dana za strane da ulože žalbu), član 244, stav 3 (15 dana za sud da donese rešenje o zahtevu za odbacivanje op-

pomenuta predmeta nije bilo pomaka. Iako se izvesno kašnjenje može smatrati neizbežnim zbog opterećenja sudova, produžena neaktivnost suda, posebno kada su okrivljeni u pritvoru, može predstavljati zabrinutost u pogledu člana 6. stav 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima, kojim se garantuje suđenje u razumnom roku. ESLJP je dosledno tumačio ovu odredbu kao obavezu država da organizuju svoje pravne sisteme kako bi se obezbedilo blagovremeno postupanje.

Otkrivanje oslobađajućih dokaza i korišćenje anonimnih svedoka

U skladu sa članom 47. ZKP-a, tužioci imaju obavezu da razmotre i okrivljujuće i oslobađajuće dokaze. Ova odredba nalaže dužnost objektivnosti za tužioca da deluje ne samo kao stranka, već i kao čuvar zakonitosti i pravičnosti suđenja. Štaviše, obaveza tužioca da, nakon podizanja optužnice, dostavi sudu kompletan spis o istrazi u skladu sa članom 236. obezbeđuje princip jednakosti stranaka, što je ključni element prava na pravično suđenje zagaranтовanog članom 6. stav 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Nedostavljanje dokaza sudu, stoga, može predstavljati povredu prava na pravičan postupak i narušiti integritet sudskog postupka.

U jednom nedavnom predmetu ratnog zločina, primećeno je da su određeni oslobađajući materijali podneti Specijalnom tužilaštvu, ali nisu dostavljeni sudu u skladu sa članom 236. ZKP-a, jer je tužilaštvo pretpostavilo da je potrebno podneti samo dokaze koji potkrepljuju optužnicu. Dok član 235. ZKP-a dozvoljava da se u optužnici navode samo odabrani dokazi, član 236. stav 1. ZKP-a nameće tužilaštvu dužnost da sudu dostavi kompletan spis predmeta. Svi materijali dostavljeni Specijalnom tužilaštvu, čak i ako ih tužilaštvo smatra irelevantnim, postaju deo spisa predmeta i moraju se dostaviti sudu, jer bi ih sud mogao oceniti kao relevantne. U ovom predmetu, intervencijom suda u vidu naredbe da se materijal doda spisima predmeta na kraju je otklonjen ovaj nedostatak, ali početno uskraćivanje, koje je EULEX identifikovao i u drugim predmetima, predstavlja nepravilnu primenu procesnog prava.

EULEX je takođe identifikovao zabrinutosti u vezi sa pravom na odbranu priznatim članom 6, stav 3d EKLJP, posebno kada je u pitanju praksa tužilaštva da uskrati iskaze anonimnih svedoka. U nekoliko predmeta, tužilaštvo je prvobitno odbrani uskratilo pristup iskazima dva anonimna svedoka, obrazlažući da ZKP daje tužiocu ovlašćenje da uskrati pristup takvim iskazima u slučaju da sadrže informacije koje bi potencijalno mogle otkriti identitet svedoka čija je anonimnost odobrena sudskom odlukom. Međutim, ovo tumačenje je sporno. Član 216, stav 1.3 ZKP-a pojašnjava da anonimnost pokriva samo informacije o identitetu ili boravištu oštećenog, svedoka saradnika, svedoka itd., ali ne i celi iskaz. Član 222. ZKP-a koji se odnosi na fazu glavnog pretresa dodatno obavezuje sve stranke da se uzdrže od postavljanja pitanja koja bi potencijalno mogla otkriti identitet anonimnog svedoka. Shodno tome, zakon štiti ime i boravište svedoka, ali ne i same iskaze, za koje ne postoji zakonski osnov da budu uskraćeni odbrani. Uskraćivanje tih iskaza moglo bi se tumačiti kao povreda člana 6, stav 3d, Evropske konvencije o ljudskim pravima, kojim se optuženom garantuje pravo da ispita svedoke koji svedoče protiv njega.¹⁰⁹ Odbrani se mora omogućiti da ima saznanja, pristup i da izjasni se o svim dokazima izvedenim na sudu, uključujući iskaze koje su svedoci dali pre suđenja.

tužnice) i stav 4 (10 dana za strane da uložne žalbu) i član 245, stav 3 (15 dana za tužioca da podnese odgovor i na prigovor na dokaze i na zahtev za odbacivanje optužnice). <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=61759>.

¹⁰⁹ ESLJP je utvrdio da ovo pravo ne uključuje samo unakrsno ispitivanje na suđenju, već i pristup pretpretresnim izjavama. U predmetu *Al-Khawaja i Tahery protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ESLJP je naglasio da ograničenja prava na konfrontaciju moraju biti strogo opravdana i ne smeju ugroziti ukupnu pravičnost suđenja. U predmetima kao što su *Keskin protiv Holandije* i *Schatschaschwili protiv Nemačke*, ESLJP je dosledno pojasnio da je pristup svim dokazima sastavni deo sudskog postupka u kojem se saslušavaju obe strane.

Još jedan potencijalni problem sa nekim tekućim predmetima ratnih zločina, uglavnom onima koji obuhvataju seksualno nasilje povezano sa sukobom, jeste učestalost korišćenja anonimnih svedoka, posebno žrtava čiji je identitet zaštićen iz bezbednosnih razloga. Prema članu 257, stav 3, ZKP-a, osuđujuća presuda se ne može zasnivati isključivo, ili u odlučujućoj meri, na svedočenju anonimnih svedoka. U mnogim od ovih predmeta, ključni svedok je žrtva, čije je svedočenje ključno za dokazivanje zločina. Međutim, kada njihov identitet ostane skriven, javlja se opasnost da se ne ispune zakonski standardi za pravedno suđenje, posebno ako je svedočenje žrtve najodlučniji dokaz. ESLJP se bavio ovim pitanjem u nekoliko predmeta, kao što je predmet *Al-Khawaja i Tahery protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (2011), u kojem je ESLJP presudio da, iako se anonimno svedočenje i glasine mogu koristiti, oni ne mogu biti jedini ili odlučujući osnov za osudu. Ove presude ističu važnost obezbeđivanja ravnoteže između zaštite žrtava i poštovanja prava optuženog da ospori dokaze, čineći takva ograničenja ključnim za zaštitu pravičnosti i integriteta sudskog postupka.

Sistematska primena mere pritvora i zabrinutosti u vezi sa članom 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima

Još jedan sistemski problem koji je EULEX identifikovao tiče se prekomerne i automatske primene mere pritvora. U predmetima ratnih zločina, OS sud u Prištini je rutinski i automatski opravdavao pritvor na osnovu rizika od bekstva zbog dvojnog državljanstva osumnjičenih. Međutim, ovo uopšteno obrazloženje ne uzima u obzir manje restriktivne alternative kako to zahteva ZKP. Stoga, ono nije u skladu sa sudskom praksom ESLJP o članu 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima, po kojoj se dosledno smatra da svako lišavanje slobode mora biti iznimno, neophodno i srazmerno. Primeri iz prethodnih suđenja koja je vodio EULEX i aktuelnih domaćih predmeta pokazuju da optuženi sa višestrukim državljanstvima koji žive na Kosovu, a koji su pušteni na slobodu, nisu pobegli. Ovo ukazuje na to da su pojedinačne procene rizika izvodljive i neophodne da bi se poštovali pravni standardi.

Preporuke

- ✓ Da bi se izbegao uticaj produžene neaktivnosti suda na pravo na suđenje u razumnom roku, OS u Prištini treba da obezbedi blagovremen prelazak sa prvih ročišta u fazu glavnog pretresa.
- ✓ Da bi se izbegli povreda prava na pravičan postupak i narušavanje integriteta sudskog postupka, EULEX poziva Specijalno tužilaštvo da sprovede potpuno i blagovremeno otkrivanje dokaza, uključujući oslobađajuće iskaze i iskaze anonimnih svedoka, i da dostavi ceo spis predmeta sudu, u skladu sa članom 236. ZKP-a.
- ✓ EULEX poziva sudije za prethodni postupak u Specijalnom odeljenju OS u Prištini da reformišu praksu primene mere pritvora, kako bi se zahtevala individualizovana procena potkrepljena konkretnim dokazima i da primenjuju alternativne mere kad god su one dovoljne, na osnovu srazmernosti i nužnosti.
- ✓ U vezi sa istragom, krivičnim gonjenjem i presuđivanjem u predmetima ratnih zločina protiv civilnog stanovništva i drugih teških zločina po međunarodnom pravu, kosovske institucije se podstiču da traže načine za jačanje regionalne saradnje i međunarodnog angažovanja, posebno sa Srbijom.

3.4. Primena krivičnog zakonodavstva o izazivanju razdora i netrpeljivosti

Kontekst

Sloboda izražavanja je pravo zagarantovano u nekoliko međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima, uključujući Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, u kojoj je priznato njenim članom 10.¹¹⁰ U svojoj sudskoj praksi, ESLJP je utvrdio da sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva, kao i jedan od osnovnih uslova za njegov napredak i za razvoj svake osobe.¹¹¹ Dalje je utvrdio da se na ovo pravo može pozivati ne samo u vezi sa informacijama i idejama koje su pozitivno prihvaćene ili se smatraju bezopasnim ili ravnodušnim, već i sa onima koje vređaju, šokiraju ili uznemiravaju, jer „*takvi su zahtevi pluralizma, tolerancije i otvorenosti uma bez kojih nema demokratskog društva*“.¹¹²

S obzirom na to da nije apsolutno pravo, sloboda izražavanja može biti ometena, pod uslovom da ometanje ispunjava zahteve zakonitosti, legitimnosti i nužnosti u demokratskom društvu, kako je to detaljnije objasnio ESLJP. Govor mržnje, odnosno „*sve vrste izražavanja koje podstiču, promovišu, šire ili opravdavaju nasilje, mržnju ili diskriminaciju protiv jedne osobe ili grupe osoba, ili koje ih omalovažavaju, zbog njihovih stvarnih ili pripisanih ličnih karakteristika ili statusa, poput „rase“, boje kože, jezika, veroispovesti, nacionalnosti, nacionalnog ili etničkog porekla, starosti, invaliditeta, pola, rodnog identiteta i seksualne orijentacije*“,¹¹³ ne smatra se delom slobode izražavanja, jer se njime krše prava drugih. Stoga, vlasti imaju dužnost da ga spreče i bore se protiv njega uvođenjem pažljivo kalibrisanih odredbi građanskog i upravnog prava, kao i, za određene oblike govora mržnje, krivičnih odredbi.¹¹⁴ Faktori koji određuju da li se govor kvalifikuje kao govor mržnje uključuju politički kontekst u kojem se izjave daju i da li se, u tom kontekstu, mogu posmatrati kao direktan ili indirektan poziv na nasilje ili kao opravdanje za nasilje, mržnju ili netrpeljivost.¹¹⁵ Krivične odredbe moraju se primenjivati kao poslednja mera i na srazmeran način.

Na Kosovu, određeni oblici govora mržnje su kažnjivi članom 141. Krivičnog zakona o izazivanju razdora i netrpeljivosti.¹¹⁶ Postupci koji čine osnovu člana 141. mogu imati različite oblike

110 Član 10: 1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo obuhvata slobodu zastupanja mišljenja i primanja i prenošenja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju licenciranje radiodifuznih, televizijskih ili bioskopskih preduzeća. 2. Uživanje ovih sloboda, budući da sa sobom nosi dužnosti i odgovornosti, može biti podložno formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama koje su propisane zakonom i koje su neophodne u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprečavanja otkrivanja informacija primljenih u poverenju ili radi održavanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

111 ESLJP, *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 1976, stav 49.

112 ESLJP, *Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 1976, stav 49; ESLJ, *Observer i Guardian protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 1991, stav 59.

113 Imajući u vidu da ne postoji univerzalno prihvaćena definicija govora mržnje, ona koja se koristi u ovom izveštaju je iz Preporuke Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama o borbi protiv govora mržnje, CM/Rec(2022)16

114 ESLJP, *Özgür Gündem protiv Turske*, 16. mart 2000, stav 63.

115 ESLJP, *Perinçek protiv Švajcarske*, 15. oktobar 2015, stavovi 205-206.

116 Krivični zakon Kosova, 06/Z-074, 14. januar 2019, član 141, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>. U članu 141. se navodi „1. Ko javno izaziva ili raspiruje mržnju, razdor i netrpeljivost između nacionalnih, rasnih, verskih, etničkih ili drugih grupa, ili na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i drugih ličnih karakteristika na način u kojem može da ugrozi javni red, kažnjava se novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do pet (5) godina. 2. Ko sistematski ili zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja izvrši krivično delo iz stava 1. ovog člana, ili izvršenjem takvog dela prouzrokuje razdor, nasilje ili druge teške posledice, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do osam (8) godina. 3. Ko izvrši krivično delo iz stava 1. ovog člana prinudom, ugrožavanjem bezbednosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, rasnih, etničkih ili verskih simbola, oštećenjem tuđe imovine ili sknavljenjem spomenika ili grobova, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od jedne (1) do osam (8) godina. 4. Ko sistematski ili zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja izvrši krivično delo iz stava 3. ovog člana, ili prouzrokuje razdor, nasilje ili druge teške posledice, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od dve (2) do deset (10) godina.“

poput govora, raspodele postera, raspodele materijala putem javno dostupnih veb stranica, itd. Ono biti usmereno na širenje mržnje prema određenim grupama, na osnovu karakteristika kao što su nacionalnost, seksualna orijentacija, etnička pripadnost, religija, itd. Element podsticanja podrazumeva da mora postojati namera da se izazove neka vrsta reakcije javnosti/ljudi kojima je upućeno, i ta reakcija mora predstavljati pretnju javnom redu. Prema pravnom okviru, Specijalno tužilaštvo ima isključivu nadležnost nad predmetima iz člana 141. Krivičnog zakonika.¹¹⁷

U presudi iz 2023. godine kojom je optuženi oslobođen krivičnog dela iz člana 141. stav 1. KZ, VS¹¹⁸ je pojasnio da krivično delo izazivanja razdora i netrpeljivosti čine tri kumulativna elementa koja moraju biti prisutna istovremeno: 1) *actus reus*, tj. radnja podsticanja ili javnog širenja mržnje ili razdora i netrpeljivosti; 2) *mens rea*, što znači namera podsticanja ili javnog širenja mržnje, razdora ili netrpeljivosti među rasnim i etničkim grupama; i 3) verovatnoća narušavanja javnog reda. U istoj presudi, Vrhovni sud je takođe podsetio da je pravo na mišljenje suštinski element prava na slobodu izražavanja zaštićenog članom 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i u suštini je pojasnio da se zastupanje i izražavanje mišljenja koje ne deli većina stanovništva ne može smatrati samo po sebi izazivanjem razdora i netrpeljivosti.

Još jedna relevantna odredba u ovom kontekstu jeste član 11. Zakona o javnom redu i miru,¹¹⁹ kojim se sankcioniše raspodela ili prikazivanje bilo kakvog teksta, znaka ili vidljivog prikaza koji je uvredljiv ili nepristojan sa namerom da se naruši mir. Ovo je lakši prekršaj i kažnjiv je novčanom kaznom. Ovu kvalifikaciju ponekad koriste pravosudne institucije kada izražavanje ne ispunjava elemente krivičnog dela izazivanja razdora i netrpeljivosti.

Kao odgovor na uočeni porast broja pokrenutih ili završenih predmeta po članu 141. KZ, EU-LEX je sproveo preliminarnu procenu o tome kako se ova odredba primenjuje od strane pravosudnih institucija. Informacije i nalazi u nastavku su izvedeni iz osam predmeta iz perioda 2023-2025. godine, u jednom od kojih je donesena presuda, dok su ostali još uvek u toku ili su u međuvremenu zatvoreni.

Nalazi

Problem koji se ponavlja u većini praćenih predmeta jeste neizvesnost oko toga da li je kvalifikacija radnji ili izjava prema članu 141. KZ bila ispravna. U nekoliko predmeta, pojedinci su ispitivani, a kasnije su pokrenuti krivični postupci nakon što su postavili nalepnice, dali javne izjave ili nosili odeću sa simbolima koji se smatraju provokativnim ili uvredljivim. U odsustvu svih elemenata krivičnog dela iz člana 141. opisanih gore, čak i u svetlu osetljivog etničkog/političkog okruženja na Kosovu, EULEX smatra da su izjave ili prikazivanje tih simbola predstavljali samo izražavanje političkog mišljenja ili nacionalne ili etničke pripadnosti.

U jednom od praćenih predmeta, pojedinci su držani u pritvoru nekoliko meseci, do trenutka kada su optužbe za izazivanje razdora i netrpeljivosti konačno odbačene. Ovo se dogodilo u slučaju tri strana državljanina uhapšena zbog natpisa na njihovom vozilu koji je sadržao politički stav.

Neki predmeti su dali povoda za zabrinutost i u vezi sa postupanjem sa maloletnicima. Konkretno, policija je brzo lišila slobode određeni broj maloletne dece i ispitivala ih zbog nošen-

¹¹⁷ Zakon o Specijalnom tužilaštvu, 08/Z-168, 23. novembar 2023, član 9, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=84236>.

¹¹⁸ Vrhovni sud Kosova, *predmet Todosijević*, 3. jul 2023, Pml.br.157/2023.

¹¹⁹ Zakon o javnom redu i miru, 03/Z-142, 17. septembar 2009, <https://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2009-142-eng.pdf>.

ja majica sa nacionalnim simbolima ili crtanja grafita, što predstavlja kršenje međunarodnih standarda o pravima deteta i kosovskog zakona, koji predviđaju da se pritvor maloletnika, čak i kratkotrajan, mora primenjivati samo kao krajnja mera. Nekima od maloletnika je izrečena novčana kazna za lakši prekršaj na osnovu člana 11. Zakona o javnom redu i miru. Međutim, u praćenim predmetima koji su uključivali maloletnike, zakonski zahtevana namera pretnje narušavanjem mira nije bila direktna. Zaključno, EULEX nalazi da PK, Specijalno tužilaštvo i sudovi pokazuju neujednačeno tumačenje krivičnog dela izazivanja razdora i netrpeljivosti, i svojim postupcima često ignorišu relevantnu sudsku praksu Vrhovnog suda i krše član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Kažnjavajući pristup prema onome što se može smatrati manifestacijama slobode izražavanja može naštetiti poverenju javnosti u institucije, posebno među nevećinskim zajednicama, što dovodi do daljih društvenih podela. Potreban je razumniji pristup vlasti zasnovan na konstruktivnom angažovanju i dijalogu sa svim segmentima društva, kako bi se adekvatno uravnotežila sloboda izražavanja sa potrebom da se spreči i kazni govor mržnje. S obzirom na politički i društveni kontekst Kosova, od najveće je važnosti obezbediti pravednu, srazmernu i nediskriminatornu primenu zakona u ovoj oblasti. U svetlu ovih razmatranja, EULEX podstiče sve zainteresovane strane da se konstruktivno uključe u ovu temu i predstavlja sledeće preporuke.

Preporuke

- ✓ Ograničenja prikazivanja simbola u osetljivim kontekstima zasnovana na razmatranjima javnog reda trebalo bi da budu kompatibilna sa zahtevima člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima, kako se tumači u relevantnoj sudskoj praksi ESLJP. Štaviše, sva takva ograničenja moraju biti propisno saopštena javnosti.
- ✓ EULEX poziva vlasti da pribegavaju krivičnim ili prekršajnim sankcijama samo kada su prisutni svi elementi prekršaja.
- ✓ Da bi se izbegli nepotrebni i/ili nesrazmerni policijski postupci, posebno u vezi sa maloletnicima, EULEX podstiče PK da uspostavi sistem u kojem policajci mogu u realnom vremenu da dobiju savete od tužioca ili pravnog savetnika o tome da li se može smatrati da određeno ponašanje ispunjuje kriterijuma iz člana 141. KZ i člana 11. Zakona o javnom redu i miru.
- ✓ EULEX poziva na više međuinstitucionalnih diskusija, na primer u obliku radionica/okruglog stola sa PK, Specijalnim tužilaštvom, sudijama i civilnim društvom, kako bi se postiglo zajedničko razumevanje o tome koja ponašanja predstavljaju izazivanje razdora i netrpeljivosti ili prikazivanje nepristojnog i uvredljivog materijala, obezbeđujući odgovarajuću ravnotežu između slobode izražavanja i borbe protiv govora mržnje i uz dužno poštovanje standarda pravosuđa za maloletnike.
- ✓ U skladu sa međunarodnim standardima prava dece i kosovskim zakonom, PK bi trebalo da pritvara maloletnike samo kao krajnja mera.

3.5. Korišćenje i održavanje Informacionog sistema za upravljanje predmetima

Kontekst

ISUP je sastavni i veoma važan deo kosovskog pravosuđa i tužilaštva. ISUP je elektronski sistem koji čuva razne informacije o predmetima. Sistem je na snazi od 2018. godine i, uprkos nekim izazovima opisanim u nastavku, važan je element vladavine prava, koji doprinosi poboljšanoj efikasnosti, transparentnosti i pristupu pravdi u kosovskom pravosuđu.

Nalazi

ISUP je od velike pomoći sudovima i tužilaštvima u njihovom svakodnevnom radu. Zahvaljujući ISUP-u, predsednici osnovnih sudova, nadzorne sudije u ograncima sudova, kao i glavni tužioci u osnovnim tužilaštvima, mogu lako da proveravaju radnje i napredak sudija, tužilaca, pravnih saradnika i ostalog osoblja. Konkretnije, putem ISUP-a, glavni tužioci ili predsednici osnovnih sudova mogu lako digitalno da nadgledaju rad svakog tužioca ili sudije i da vide koliko često su otvarali sistem, u kojim predmetima i koji dokumenti su otpremljeni. Takođe, ISUP prikazuje status predmeta bez potrebe za pretraživanjem spisa predmeta u odštampanoj verziji. Odličan praktični primer korisnosti ISUP-a mogli smo videti kada su u požaru uništene dve sudijske kancelarije ogranka Osnovnog suda Uroševac u Kačaniku u proleće 2024. godine. Oko 300 predmeta je spaseno zahvaljujući postojanju elektronskih kopija u ISUP-u.

Štaviše, putem ISUP-a, saradnja između osnovnih sudova i osnovnih tužilaštava je blagovremena i efikasna. Samo se u slučajevima određivanja pritvora u predistražnom postupku, kada dežurne sudije treba da izdaju rešenje u roku od nekoliko sati, dešava se da dežurni tužioci dostavljaju papirnu verziju spisa predmeta sudu pre unošenja elektronske verzije u ISUP. Iako takvi propusti nemaju značajne negativne implikacije, trebalo bi ih izbegavati. Bilo bi poželjno da sudije imaju svu potrebnu dokumentaciju na ekranu svog računara, kao i na svom stolu. Kada elektronski spisi još uvek nisu dostupni, dežurne sudije bi mogle da rade na papirnim spisima u izuzetnim situacijama radi brzog upravljanja predmetima. Međutim, spis predmeta OT trebalo bi da se unese u ISUP pre nego što se donese rešenje.

Kao manje pozitivan razvoj, EULEX napominje da održavanje ISUP-a, koje je neophodno za njegovo nesmetano funkcionisanje, nije regulisano stalnim ugovorom. Ovo je već neko vreme stalni izazov. Tender za održavanje ISUP-a, koji je ponovljen po treći put, ponovo je otkazan krajem aprila 2025. godine. Trenutno sistem održavaju samo zaposleni u SSK-u, uprkos nedostatku odgovarajuće tehničke stručnosti. U slučaju kvara ISUP-a, sporna je dostupnost stručnjaka za rešavanje problema. Kompanije koje su u prošlosti imale tenderski ugovor za ISUP, održavale su sistem na osnovu *ad hoc* hitnog ugovora, ili ponekad zbog dobrih odnosa uspostavljenih sa SSK-om. Trenutno ne postoji trajno i izvodljivo rešenje. Tako važan element efikasnog funkcionisanja pravosuđa ne može zavisiti od nečije dobre volje, posebno zato što bi mogli nastati ozbiljni problemi sa pravilnim svakodnevnom održavanjem ISUP-a.

U izveštaju EULEX-a o praćenju pravosuđa za 2021. godinu, EULEX je preporučio SSK-u da sprovede dodatnu prilagođenu obuku za ISUP na osnovu ankete među korisnicima ISUP-a, kako bi se pojednostavilo i olakšalo korišćenje ISUP-a. U martu 2025. godine, SSK je raspodelio anketu svom relevantnom osoblju u pravosuđu, strukturiranu u obliku upitnika prilagođenog specifičnim radnim obavezama sudija, pravnih saradnika, pravnih službenika i administrativnih/referentnih službenika. Cilj ankete bio je da se identifikuju problemi i potrebe zapos-

lenih, kako bi se postavili prioriteta za unapređenje sistema, međutim, većina zaposlenih nije učestvovala u anketi.¹²⁰ SSK tek treba da analizira rezultate ankete.

EULEX je dalje primetio da, iako OT ocenjuju nivo saradnje između njihovih službi i PK kao zadovoljavajuć i bez ozbiljnih problema, potrebna su poboljšanja u evidentiranju stranaka i preciznom skeniranju spisa predmeta. Elektronski sistem koji se koristi u policijskim stanicama nije ISUP, ali je kompatibilan sa njim. Iako ova činjenica sama po sebi ne prouzrokuje probleme, identifikovano je nekoliko izazova u elektronskoj razmeni podataka sa OT. PK je svesna da OT neće prihvatiti dokumenta koja nisu uneta u ISUP u fizičkom obliku. Izuzetak se pravi samo u slučaju određivanja mere pritvora u predistražnom postupku, kada se papirni spisi mogu podneti pre nego što se digitalno unesu u ISUP, zbog vremenski ograničenih procedura. Rešenja se ipak izdaju tek nakon što se primi odgovarajuća elektronska verzija. Bilo je slučajeva kada su novi podnesci u već registrovanim predmetima pogrešno tretirani kao novi predmeti, što je rezultiralo dodeljivanjem novih ISUP brojeva. Uobičajeni nedostaci u interoperabilnosti obuhvataju nepotpuno ili loše skenirane spise i spise i delove izveštaja koji nedostaju. Ovo je obično posledica ljudske greške, koja je rezultat nedovoljnog znanja ili nedostatka obuke o korišćenju elektronskog sistema policije. Neke policijske stanice imaju samo po jednog službenika obučenog za rad sa sistemom i upravljanje prosleđivanje spisa osnovnim tužilaštvima. Policijskim izveštajima često nedostaju dovoljni lični podaci o strankama, poput matičnih brojeva, kontakt podataka, etničke pripadnosti ili ekonomskog statusa. Potrebno je pozabaviti se ovim ljudskim greškama.

Konačno, zabrinjava to što će podrška koju je Norveški upravni sud pružao ISUP-u biti ukinuta u decembru 2025. godine, bez predviđenog daljeg produženja. Pravilno planiranje i budžetiranje za ISUP je ključno za njegov dugoročni razvoj i napredak.

Preporuke

- ✓ Kako je u slučajevima određivanja mere pritvora u predistražnom postupku zapaženo da dežurni tužioci dostavljaju papirnu verziju spisa predmeta sudu pre unošenja elektronske verzije u ISUP, EULEX podstiče SSK i TSK da obezbede interoperabilnost u pogledu blagovremene razmene elektronskih podataka između sudova i tužilaštava.
- ✓ Uzimajući u obzir njegov značaj u doprinosu većoj efikasnosti, transparentnosti i pristupu pravdi u kosovskom pravosuđu, EULEX poziva SSK da obezbedi profesionalno i dugoročno održavanje ISUP-a, zajedno sa pravilnim planiranjem i budžetiranjem.
- ✓ Da bi se identifikovali problemi i potrebe za osobljem i postavili prioriteta za unapređenje sistema, EULEX podstiče SSK da analizira i, po potrebi, primeni povratne informacije korisnika iz ankete o ISUP-u.
- ✓ Uzimajući u obzir uočene izazove u elektronskoj razmeni podataka sa osnovnim tužilaštvima, EULEX podstiče PK da obuča veći broj policajaca o korišćenju policijskog elektronskog sistema za prenos podataka osnovnim tužilaštvima.
- ✓ Slično tome, PK treba da obezbedi tačnost i potpunost spisa predmeta pre nego što ih podnese osnovnim tužilaštvima radi unošenja u ISUP.

¹²⁰ Od 1250 upitnika, samo 491 je popunjeno prema Izveštaju o proceni potreba za unapređenjem ISUP projekta KJC-a od 17. aprila 2025. godine.

eulex.kosovo

eulexkosovo

eulex.kosovo

eulex-mission-in-kosovo

eulexkosovo

EULEXKosovo

www.eulex-kosovo.eu